

Mladika

Leto 2021

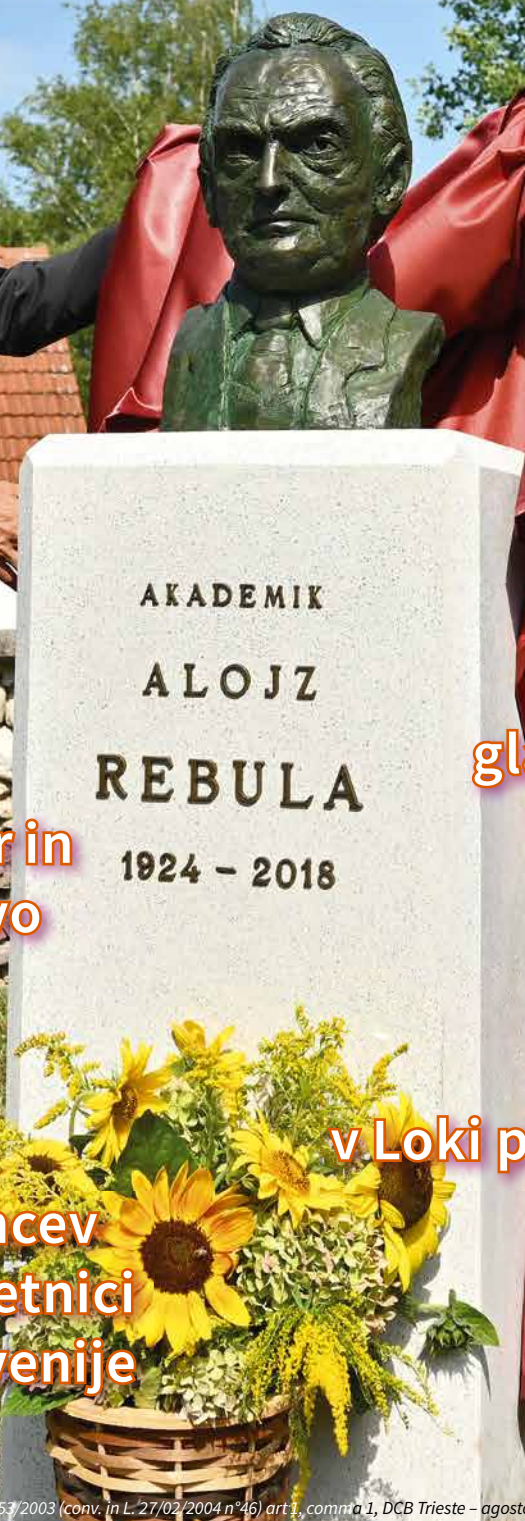
8 CENA 4,00 €

**FOKUS: veleposlanik
v Rimu Tomaž Kunstelj
o samostojni Sloveniji**

**Marko Kremžar in
slovensko drevo**

**Pobude Slovencev
v Italiji ob 30-letnici
Republike Slovenije**

AKADEMIK
ALOJZ
REBULA
1924 - 2018

**Ivan Trinko
in njegova
glasbena zapuščina**

**Spominski kip
za Alojza Rebulo
v Loki pri Zidanem Mostu**

V TEJ ŠTEVILKI

8 ❖ 2021

03

Bruna Marija Pertot
Njene poti

FOKUS

04

Erika Jazbar
Brez dialoga samostojne
slovenske države ne bi bilo

OSEBA IN DRUŽBA

12

Roman Globokar
Priložnosti in nevarnosti
digitalizacije

V RAZMISLEK

14

Manica Maver
Gledališče na spletu: pravo
nadomestilo za predstave v živo?

NAŠ UTRIP

16

Maja Lapornik
Iz sanj v resničnost

18

Rossana Paliaga
Pesmi v eno se strnile

20

Nadia Roncelli
Knjige Mladike spet med bralci

IN MEMORIAM

22

Matija Ogrin
Marko Kremžar in slovensko
drevo (17. 4. 1928–11. 6. 2021)

EKOLOGIJA

25

H.J.
Koraki gredo v pravo smer,
vendar so prepočasni

ANTENA

28

Novice

LITERATURA

44

Darinka Kozinc
Dotik meje

48

Andraž Polič
Poslednji kraj

NAŠA ŠOLA

50

Elisabetta Kovic
Otroški vrtec – osnova, na kateri
stoji naša šola (6)

ZGODOVINA

52

Miroslava Cencič
Začetek partizanskega odpora
na Gornjem Vipavskem
in konec Vojkove čete (II. del)

58

Drago Štoka
Mučeništvo Meri Merlak v
vojašnici v Ulici Cologna v Trstu

PRIČEVANJA

61

Mira Kosem
Trst je naš!

61

KULTURA

66

Mojca Polona Vaupotič
Majski salon v nekdanjem
skladišču soli Libertas v Kopru

70

Miloš Pahor
Ivan Trinko in njegova
glasbena zapuščina (I. del)

70

72

Magda Jevnikar
Sveže iz ateljeja - Melania Calzi

IZ TISKARNE

74

Seznam novejših del
slovenskih avtorjev v Italiji

Bruna Marija Pertot

Njene poti

*Samo enkrat
v celem letu,
ko umakne se
nemir,
ko nastaja
lep večer,
zablesti
na morskem
produ
se podoba
lepe žene.
Tiho stopi
na gladino
in po morju
varno hodi,
drobno dete
s sabo vodi:
ne vdirajo
se meča,
prožen,
mehek
je korak.
Nje obleka vsa
iz brnistre
v snopih žarkov
valovi,
so stopala
kakor rože,
morje odseva
žamet kože,
luč nasmeha,
lesk oči:*

*od Grljana
do Sesljana
dve stopinji,
morda tri.
Tam bo z Detetom
molila,
zdravje,
mir
nam izprosila.
Trikrat lepa,
trikrat sveta
si Marija
vnebovzeta.*

Ana Marija Cah: po slikarju Filippu Lippiju

V poznem srednjem veku je stal na grljanskem rtiču minoritski samostan z majhno cerkvico, posvečeno Materi Božji. Slovenski ribiči so častili grljansko Mater Božjo. Tja so romali 25. marca, na dan Marijinega oznanjenja. (Bruno Volpi Lisjak, *Slovensko pomorsko ribištvo*.)

Pogovor ob 30-letnici Republike Slovenije –
veleposlanik v Rimu Tomaž Kunstelj

BREZ DIALOGA SAMOSTOJNE SLOVENSKE DRŽAVE NE BI BILO

Erika Jazbar

Slovenski diplomat Tomaž Kunstelj je odličen sogovornik, tudi ali predvsem ko pogovor nanese na ključne vozle današnjega časa, zahodne družbe, slovenstva, katolištva. Človek jasnih načel in pomirjujočih tonov, verjame predvsem v iskren dialog, v iskanje skupnega imenovalca, tudi ko bi zgledalo, da je to nemogoče. Na tranzicijsko obdobje, ki ga živimo na svetovni ravni in bo v kratkoročni prihodnosti prineslo pomembne premike, gleda predvsem z zanimanjem in s širšim pogledom človeka, ki je na svoji poklicni poti deloval v Buenos Airesu, Ottawi, pri Svetem sedežu in danes v Rimu in ki je bil v prvih vrstah v času nastajanja in utrjevanja slovenske države.

V tednu pred velikim šmarnom, ki ga je spremljal vročinski val s peklenskim imenom, sva posedla v kavarni ob mostu čez Savo pod Šmarno goro na pogovoru, ki ni bil klasični intervju »vprašanja – odgovori, hvala lepa – nasvidenje«, temveč sproščeno srečanje, ki je trajalo bistveno dlje od predvidenega.

Pogovor ob 30-letnici Republike Slovenije sva začela pri današnjem času, o tem, kako vidi Slovenijo danes, 30 let po demokratizaciji in osamosvojitvi.

■ Z gledišča nekoga, ki pozna dinamike zahodnih držav, lahko trdimo, da je Slovenija zaživela kot zahodna demokracija?

● Mislím, da smo še vedno v odraščanju, se je pa tudi zahodna demokracija v obdobju zadnjih tridesetih let precej spremenila. Podobno velja tudi za druge družbe, ki so po demokratizaciji na neki način »lovile preteklost« in želele na hitro preskočiti obdobje, ko so se razvijale v napačno smer, kar je seveda tudi primer jugoslovanske in s tem slovenske družbe. Naša predstava demokracije in parlamentarne demokracije je bila tista, ki so jo ponujale razvite zahodnoevropske države. V treh desetletjih smo naredili velikanski preskok, po moji oceni pa še nismo dosegli točke, ki so jo v devetdesetih letih zasedale zahodne države. Medtem pa so se družbe in s tem politični sistem npr. v Nemčiji, Avstriji, Franciji ali Italiji, temeljito spremenili.

■ Kako ocenjujete pot slovenske tranzicije? Lustracija pred 30 leti ni bila možna, leta 1991 so številni dediči prejšnjega režima ostali na odgovornih

Veleposlanik Tomaž Kunstelj

mestih, zamenjali so jih njim podobni. V kolikšni meri je uspela razgradnja starega sistema?

● Če pogledamo z realnim očesom, bomo videli, da slovenska družba ne premore dveh, treh ali več elit. Če za elito štejemo ljudi, ki so intelektualno, duhovno, strokovno sposobni voditi državo in s tem razvoj družbe, bomo rekli, da ima Slovenija mogoče eno elito in pol. V času samostojne države nismo pustili, da bi se elite razvile, v Sloveniji jih prevečkrat spremlja slabšalni prizvok, da to pač ni krog ljudi, ki prinaša družbi kakšno dodano vrednost. V splošni percepciji so »elita« ljudi, skupina in posamezniki, ki si jemljejo to, kar jim ne pripada. Zato sem zelo previden v ocenah, saj se mi zdi, da pri iskanju osebnosti za ključne funkcije države nimamo dovolj širokega nabora.

Izpostavil pa bi tudi vprašanje dialoga v družbi. V obdobju prvih sklicev parlamenta je bil nivo dialoga med različno mislečimi politiki na zavirljivo visokem nivoju. Če pogledamo strukturo parlamentarcev, so bili med njimi tako ljudje, uveljavljeni v nekdanjem sistemu, kot posamezniki, ki so izhajali iz novih, demokratičnih struktur. Med njimi pa so bili predvsem intelektualci in strokovnjaki na številnih področjih – od gospodarstva do akademske sfere, kulture. Dialog med njimi je omogočil temeljne družbene konsenze, ki so pripeljali do samostojne slovenske države. Brez tega dialoga samostojne slovenske države ne bi bilo! Ko opazujem sedanje stanje duha v slovenski družbi, se sprašujem, ali bi bili danes, 30 let kasneje, sposobni priti do takih skupnih imenovalcev?

Sicer pa mislim, da je politična razdeljenost manj problematična od izključujočega *modus operandi* nekaterih, ki bi jih dal kar ob bok medvojnemu revolucionarjem. Ostajam mnenja, da je za vsako družbo zelo koristno, če imajo pogledi in stališča čim širši diapazon, kar daje širino in omogoča, da parlament, ki v imenu ljudstva oblikuje zakone, upošteva največji možni spekter interesov državljanov. V tem trenutku je po moji oceni največji problem, da je dialog v političnem prostoru na zelo krhkih temeljih in ga je zelo težko vzpostaviti.

■ **Kaj pa realna družba, ali se premika na drugačen način? Moreče in histerično vzdušje, ki kraljuje v**

javnosti, domuje tudi v realni družbi? Verjetno je tu tudi razlika med Ljubljano in ostalo Slovenijo, med mestom in podeželjem.

● Največji problem vidim v tem, da je dostopnost medijev, predvsem raznih spletnih platform z zelo razgibano pahljačo sporočil, tako širok, da je zelo težko precediti, kaj je vredno branja in razmišljanja in kaj je lansirano kot dezinformacija. Ljudje so tako v stiski presoje, kaj od tega, kar slišijo, berejo in vidijo, je res in kaj ni. Prišli pa smo tudi do situacije, ko je vsako nestrinjanje z nečim, kar kak medij objavi, že tretirano kot napad na svobodo medijev. Jaz pa to vidim predvsem kot izziv profesionalnosti medijev. Sooblikovanje javnega prostora prinaša veliko pravico, ki se ji reče svoboda medijskega izražanja, hkrati pa tudi veliko odgovornost, ki se ji pravi profesionalnost.

»Ljudje so tako v stiski presoje, kaj od tega, kar slišijo, berejo in vidijo, je res in kaj ni.«

Glede konflikta v družbi mislim, da je ta manjši od prikazanega. Bilo bi zelo problematično, če bi se tak konflikt zažrl v družbeno tkivo, da bi drug drugega presojali na podlagi tega, kaj kdo obkroži na volilni dan. Gre za nevarne dinamike, v zgodovini poznamo preveč primerov, ko so podobna dogajanja, kot je npr. izključujoča retorika, ponujala odlično podlago za ekstremizme. Slovenska družba ne potrebuje grobega spopada idej, dobro bi bilo, da bi se držali pristopa, ki ga je v končni fazi prinesel DEMOS, ki ni grobo prekinil s preteklostjo. V številnih družbah se je pokazalo, da po ostri cezuri med »prej« in »potem« niso prišli prav daleč, saj jih še vedno pestijo očitne socialne razlike in težavna gospodarska tranzicija.

■ **Kako mlajše generacije gledajo na slovensko državo, na totalitarno preteklost, na strumentalni pritisk na Janševo vlado v času izrednih razmer?**

(vir: gov.si)

● Mislím, da imajo mladi precej dobro izdelan sistem vrednot in težko zaupajo tistim, pri katerih je zelo očitna razlika med besedami in dejanji. Mladi s svojim znanjem predstavljajo velik potencial, prav gotovo, obenem pa je pri njih, zaradi že prej navedene pestrosti virov informacij, tudi nevarnost površinskosti in posploševanja, kar sicer velja za mlade tudi drugod v zahodnem svetu. Naši mladi so nesporno konkurenčni v kontekstu mlade generacije v Evropi in po svetu, vprašanje pa je, ali jim naša generacija omogoča, da se uveljavijo in razvijejo svoje potenciale.

Preštevilni sposobni mladi, tisti, ki premorejo tudi intelektualni domet in imajo v slovenski družbi včasih težave z uveljavitvijo, poiščejo prihodnost tam, kjer se jim ni treba soočiti z ideološkimi vprašanji ali preteklostjo družine oz. s »slovensko jaro gospodo«, temveč je edino potrebno merilo za uveljavitev meritokracija. Število mladih, ki se je v zadnjih letih izselilo, terja razmislek, po drugi strani pa je dobra stvar v Sloveniji tudi ta, da danes že primanjkuje mladih za delovna mesta in je nezaposlenost nizka. Upam in po tihem tudi verjamem, da bodo številni, ki so za svojo uveljavitev izbrali širši evropski prostor in svet, v svoji zreli dobi del svojega znanja in strokovnega ugleda vložili tudi v razvoj slovenske države in družbe.

■ **Slovenska Cerkev z malo in veliko začetnico je odigrala ključno vlogo pri ohranjanju slovenske nacionalne identitete, pri slovenski pomladi in osamosvojitvi, v teh**

Slovenska Cerkev je odigrala pomembno vlogo pri osamosvojitvi Slovenije (vir: demokracija.si).

Spodaj: prelomnost časa in migrantski vali;

na naslednji strani zgoraj: skupini G20 letos predseduje Italija.

treh desetletjih pa je bila v oporo varuhom vrednot zahodne demokracije. Kaj pomeni biti katoličan v javni sferi? Kako je z drugorazrednostjo?

● Kot katoličan v tem javnem prostoru mi ni vseeno, kako se razvija družba. Biti katoličan je danes še tolerirano, ni pa najbolj zaželeno, v javnem

sektorju pa ni pričakovano, da bi se kot tak izpostavil, je pa po svoje normalno, da te v laični družbi potrjujejo predvsem dejanja. Če tisto, v kar veruješ, tudi živiš v praktičnem življenju, potem z velikimi besedami nimaš težav, ker se že skozi tvoje ravnanje vidijo temeljni postulat tvojega prepričanja.

Strinjam se, da je bila slovenska Cerkev eden od pomembnih gradnikov pluralne družbe, v 80. letih je omogočila in spodbujala dialog, pomislimo na večere na Teološki fakulteti za študente in izobražence, ki so pokali od intelektualnega naboja, kar je izjemno krepilo tedanjo civilno družbo in jo spremljalo v demokratizacijo. Z nadškofom Alojzijem Šuštarjem, številnimi duhovniki in dejavnimi laiki je slovenska Cerkev znala na pravi način in s pravilno odmerjenimi

koraki prispevati svoj delež. Po demokratizaciji pa po moji oceni žal ni znala izkoristiti tega potenciala in podpore, ki ju je imela tudi med neverujočimi.

Zahodna evropska družba se nahaja v zanimivi politični in verski tranziciji, kar sem lahko od blizu opazoval tudi v samem središču Cerkve, kot veleposlanik pri Svetem sedežu: številnih odgovorov tudi sama Cerkev še nima, tako kot še nima jasnega vpogleda, v kakšno smer se bo vse skupaj razvijalo,

gotovo pa je, da se bodo zadeve v naslednjem obdobju razvijale hitro oz. zelo dinamično. Najprej znotraj Cerkve same – pomislimo na dogajanje v nemški ali ameriški Cerkvi, v Latinski Ameriki – pa tudi glede na demografske spremembe v Afriki in v zahodnem svetu ali na geopolitične novosti v svetu s popolnoma drugačno vlogo Azije in še nepredstavljenimi posledicami podnebnih sprememb. To bo in je izziv tudi za globalno Cerkev, za slovensko pa sploh. Iz trendov, ki jih je videti v zadnjih 20 letih, je jasno, da bo način delovanja Cerkve kot institucije v bodoče bistveno drugačen, kot smo ga bili vajeni. Ker se spreminja način življenja, se hočeš nočeš spreminja tudi način verskega življenja posameznika, družine in širše družbe.

■ **Vsekakor še vedno velja ugotovitev, da Sveti sedež s svojo diplomacijo ohranja na globalni ravni privilegiran pogled, razpolaga z najboljšimi analizami, je nekako v prednosti pri iskanju najboljših odgovorov.**

● Sveti sedež ima enega najboljših pregledov nad dogajanjem po svetu, če drugega ne zato, ker ima večplasten pogled v družbo. Eno plast predstavlja krajevna Cerkev, ki ima

en nivo stika z realnostjo, drugi stik predstavlja diplomatski nivo, ki ga ima preko nunciatur. Ker je nuncij po svoji funkciji v tesnem stiku tudi z lokalnimi škofovskimi konferencami, pomeni, da so ocene, ki jih ima na voljo Sveti sedež, zelo globoke in vsega upoštevanja vredne.

Prednost predstavlja tudi širši pogled. Mi gledamo na naše razmere iz neke majhne doline in ne vidimo drugega sveta, vsakemu se zdijo njegovi problemi največji. Šele ko se dvigneš iz tega oz. nad to, potem šele lahko jasneje vidiš samega sebe v odnosu do drugih in ugotoviš, da se tudi druge družbe soočajo s podobnimi izzivi in problemi.

Glede nakazane poti pa jo ponuja že papež Frančišek, ki je jasno pokazal, da brez dialoga z drugače verujočimi in neverujočimi v prihodnosti človeške družbe ne bo šlo. Ta njegov zelo široki pristop, da je treba z drugimi verskimi voditelji najti skupne imenovalce, se mi zdi izjemno pomemben, zelo pomembno je na primer tudi to, da je Italija v kontekst letošnjega leta, ko predseduje skupini G20, uvrstila tudi dogodek na temo medverskega

dialoga v Bologni z očitnim zavedanjem, da bo v prihodnosti eden izmed pomembnih faktorjev stabilnosti v družbah ravno dialog med različnimi veroizpovedmi, ker če kje, potem ravno pri različnih pogledih verskih skupnosti na človekovo življenje lahko pride do resnih konfliktov. Več kot očitno je, da sama ekonomska in obrambno-varnostna orodja niso dovolj, da bi zagotovila mir, ključno je, da za to poskrbijo tudi tisti, ki so mnenjski voditelji in jim ljudje zaupajo.

»V prihodnosti bo eden izmed pomembnih faktorjev stabilnosti v družbah ravno dialog med različnimi veroizpovedmi.«

■ **Tudi če jih na Zahodu v glavnem ne poslušamo ...**

● V zahodnem svetu prepogosto pozabljamo, da naša – zahod-

na – relevantnost postaja na več področjih vedno manjša. Zato je zelo pomembno, da ljudje, ki danes migrirajo in vstopajo v našo družbo, prejemajo in sprejemajo sporočila voditeljev, ki jim zaupajo. Če bodo ta sporočila pozitivna in bodo uglašena na dialog in sobivanje, bomo ohranili svet na tečajih. V kolikor pa ne bo dialoga niti med verskimi voditelji, potem pa lahko pridemo do trka civilizacij, kar gotovo ni dobro.

■ **Tudi v sami Evropi tovrstnih težav ne manjka. Razkol med zahodnim in vzhodnim delom je čedalje večji, današnja politična elita mu očitno ni kos.**

● Vodenje skupne evropske hiše, ki pozna zelo različne družbe, zgodovine, izročila, je kompleksna zadeva. Pred 30 leti je bil evropski politični prostor relativno širok in je obsegal vseh 180 stopinj od levega in konservativnega krila do sredine. V zadnjih letih se je ta politični spekter izrazito zožil, sporočila enih, drugih in tretjih so si zelo podobna, razlike so se stopile. Bolj kot razkorak med voditelji

vidim, da se v Evropi pogosto pojavi kot glavni vzgib političnih odločitev interes, ki je praviloma ekonomski ali makroekonomski, kar, ob poudarjanju »evropskih vrednot« prinaša tudi vprašanje dvojnih standardov – kar velja za enega, ne velja za drugega. To vidim kot enega od resnih izzivov za Evropo, saj smo že večkrat prišli do tega, da se nekatere države – velikokrat upravičeno – čutijo prikrajšane.

■ Ali ni bilo vedno tako, le da je danes bolj očitno?

● Ustanovitelji evropske povezave so imeli dva glavna imperativa: zagotavljanje miru po grozotah 20. stoletja in blaginjo za vse. Blaginja je bila zaobjeta v paketu »premoga in jekla« kot temeljnih surovin za težko industrijo, na daljšo razdaljo je razvoj evropskih integracij pripeljal do uvedbe prostega trga, pretoka ljudi, dobrin, skupne valute, kar še naprej omogoča blaginjo za vse. In blaginja, pod to razumem tudi visok nivo socialne države, šolstva in zdravstva, je predpogoj za mir. So pa v zaostreni mednarodni situaciji cikličnih kriz in geopolitičnih dogajanj »dvojni standardi« zato danes bolj očitni oz. bolj vidni, kot pred 40 leti.

■ Kje vidite izhod iz slepe ulice?

● Spet smo pri dialogu, ki je danes otežkočen tudi na evropski ravni. Če vzamemo same formate evropskih srečanj, vidimo, da zelo redko puščajo kaj časa za poglobljen pogovor, za razmislek, izmenjavo stališč brez gledanja na uro. Brez takega soočanja in izmenjave izkušenj ter stališč je zelo težko vzpostaviti medsebojno zaupanje med voditelji in razumeti drug

Zgoraj: Višegrajska skupina oz. razkol med vzhodno in zahodno Evropo;

spodaj: zasedanje Evropskega sveta; Ursula von der Leyen z Janezom Janšo na Bledu ob začetku predsedovanja Slovenije EU

drugega. Ko se je potrebno odločati, težko podpreš nekaj, česar nisi sam razumel, predelal, premislil, »pregrizel«.

Po drugi strani pa na Zahodu nekateri še danes težko razumejo spremembe, ki so se zgodile v srednji in vzhodni Evropi, pri čemer zavestno razlikujem oba geografska in politična pojma, ker mislim, da je bila slovenska vpetost v srednjeevropski prostor in v zahodno ekonomijo popolnoma drugačna od vzhodno-nemške, madžarske ali češke. Slovenci nimamo veliko skupnega z vzhodno Evropo, Ljubljana leži bolj zahodno od Dunaja in včasih je treba na to spomniti tudi kakšnega zahodnega sogovornika, ki to dejstvo rad spregleda in pozabi.

■ V kolikšni meri se torej tega dejstva zaveda danes Zahod, in sicer da Slovenija politično, kulturno, gospodarsko ni del balkanske regije?

● Mislim, da naša umeščenost v srednjeevropski in zahodni prostor ni sporna, je pa tudi geografska slika

jasna. Če kdo tega v EU ne razume, gre predvsem za posledico površnega poznavanja zgodovine ali drugih, širših – političnih in gospodarskih – interesov kreiranja evropske prihodnosti. Znotraj EU zahodni Balkan ostaja očitna interesna sfera Italije, med obema je pas morja, ki ni širok, geografsko gledano je za Italijo do Splita ali Podgorice bližje kot do Ljubljane. Italija je med redkimi zahodnimi državami, ki razume, za kaj gre pri vprašanju Zahodnega Balkana, in si tako kot slovenska vlada zelo prizadeva, da bi se širitev Evropske unije zgodila tudi na Balkanu. Brez miru in napredka v tem delu sveta lahko težko pričakujemo mir in blaginjo v celotni EU.

■ **Demokratizacija in osamosvojitve Slovenije sta blagodejno vplivali tudi na naš obmejni prostor, na nov odnos do slovenskega človeka, ki se je na najbolj zgovoren način pokazal z lanskoletnim obiskom obeh predsednikov na bazovski gmajni in na šohtu ter s podpisom dogovora o vračanju Narodnega doma Slovencem.**

● Začel bi že pri letu 1991, ko je ob osamosvojitvi Slovenije zaropotalo zares in je bilo treba umakniti letala z letališča Brnik, takrat je bil predsednik Furlanije Julijske krajine Adriano Biasutti med prvimi, s katerimi smo se lahko dogovorili za uporabo ronškega letališča. Stvari se dogajajo evolutivno in deležniki – posamezniki – lahko k temu razvoju prispevajo pozitivno ali pa ne.

Prepričan sem, da se lanska Bazovica ne bi zgodila brez obeh predsednikov držav, Boruta Pahorja in Sergia Mattarelle, ki sta kot človeka različnih generacij, narodov, identitet najprej pokazala zgled dialoga. Spletanja odnosov na meji, ki so se v teh desetletjih dogajali v deželi FJK, na Tržaškem in seveda na Goriškem, so kot neke vrste kapniki, za vsak milimeter so potrebna leta, desetletja, stoletja. V zgodbi odnosov med Italijo in Slovenijo je vtakano dolgoletno delo vseh tistih, ki so se trudili za dialog.

Tudi v Sloveniji smo žal prevečkrat obremenjeni s stereotipi o Italiji in sobivanju z italijanskim prostorom, na Primorskem pa sploh, saj se skoraj v vsaki družini lahko najde zgodbo o trpljenju. Vsako tako trpljenje in ponižanje predstavlja travmo, ki se ne da odstraniti z dekretom ali ukazom, ampak jo je treba ponotranjiti in preboleti. Sporočilo dveh predsednikov ne gre v smeri pozabljanja ali spreminjanja zgodovine, temveč nam pravi, da se je potrebno vživeti

v bolečino drug drugega in da se s to zgodovino da živeti in kakovostno sobivati naprej.

■ **Proces pa se je dejansko začel, ko je Slovenija pristala v družini zahodnih demokracij in ni bila več problematična soseda.**

● Strinjal bi se. Slovenija je v tem času prehodila svoj del trnove poti, postala članica vseh mednarodnih organizacij, NATA, partnerica Italije v Evropski uniji, italijanski politiki so lahko videli, da njena soseda misli resno. Slovenija in Italija sta v tem času razvili izjemno dobro partnerstvo, nivo sodelovanja, od predsednikov držav do vlad in ministrstev ter ga seveda še bolj nadgradila tudi na regionalni ravni.

■ **Kljub temu pa ostaja slovenski človek še vedno zagledan v germanski svet in na Italijo oz. Mediteran gleda nekako zviška.**

● Moje delo je bilo v zadnjih dveh letih uperjeno ravno v to, v zavedanje številnih atributov dobrega sosedstva z Italijo. Specifična teža sosedov se ne oblikuje le z dolžino skupne meje, temveč tudi s številom prebivalstva, s trgov, geopolitično pozicijo v prostoru, in v tem kontekstu je Italija naša najpomembnejša soseda. Sem ognjevit zagovornik stikov z Italijo in v tem trenutku nam gre zelo dobro. Naša gospodarska, kulturna in zgodovinska navezanost na germanski svet je seveda dejstvo,

»Spletanja odnosov na meji, ki so se v teh desetletjih dogajali v deželi FJK, so kot neke vrste kapniki, za vsak milimeter so potrebna leta, desetletja, stoletja.«

Evropski parlament v Strasbourgu

Sloveniji pa je v teh letih uspelo okrepiti tudi svoj interes za Italijo, ki se je prelil na vsa področja. Pomislimo, da je 10 tisoč ljudi, ki na obmejnem območju dnevno migrirajo v obe smeri in predstavljajo živi most med narodoma in državama. Pomemben kakovostni korak naprej je bil tudi ta, da so predstavniki italijanske manjšine v Sloveniji postali podporniki interesov slovenske narodne skupnosti v Italiji in so v rimskem parlamentu argumentirali potrebo po zagotovljenem slovenskem predstavniku v Rimu z visokim nivojem manjšinske zaščite v Sloveniji.

K temu naj dodam tudi povečani interes Slovenije za mediteranski prostor, kmalu se bomo približali skupini EuroMed 7, interes slovenskega pogleda se zato širi tudi na Mediteran, ki postaja eno ključnih območij, ker odpira bistvena, pomembna vprašanja tudi za prihodnost našega prostora. Ob njem je seveda v ospredju, kot rečeno, tudi Zahodni Balkan. Slovenija bo svoj del odigrala tudi na vrhu Evropska unija – Zahodni Balkan, ki bo v začetku oktobra. Ovire in zadržki glede širitve niso le pri nekaterih kandidatkah, temveč tudi v sami Evropski uniji. Zavedati se moramo, da je na tem igrišču veliko igralcev. Če Evropska unija ne bo igrala svoje vloge, jo bo odigral kdo drug, prihajajo »trgovci z novci«, v čakalnici sta najmanj dva ali so trije.

■ V kolikšni meri Sloveniji škodijo članki, ki jih objavljajo tuji mediji, o diktaturi, pritiskih na svobodo medijev, »urbanizaciji države«, radikalno desni vladi?

● Kot diplomat težko sodim o teh pojavih, vsekakor pa se skušam držati načela, da ko prestopim mejo Republike Slovenije, nosim na prsih nacionalni grb in igram za državno reprezentanco. Mogoče bo zvenelo naivno, vendar tudi če doma gledamo drugače na določene zakonske rešitve in politične odločitve, ko smo zunaj, moramo enotno zastopati interese države.

Seveda ni najbolj prijetno odgovarjati na vprašanja, za katera veš, da so del slovenske notranje politične scene, ampak očitno je, da je treba tudi čez to obdobje. Po moji oceni ta pisarija nikomur v Sloveniji ne koristi, če pa že komu, koristi nekemu, ki ni iz Slovenije.

■ V večnem mestu delujete že nekaj let, saj ste bili veleposlanik tudi pri Svetem sedežu. Kaj bi povedali o treh papežih, ki so spremljali slovensko pomlad in tri desetletja samostojne Slovenije?

● Veliko sem o tem razmišljal in prišel do ugotovitve, da očitno v vsakem obdobju Cerkve Sveti Duh najde pot, da na čelo Cerkve postavi človeka, ki je za tisto obdobje najbolj primeren. Izbira Janeza Pavla II. je bila idealna za obdobje 70. in 80. let, odprl je Vatikan svetu, šel med ljudi, potoval, nagovarjal v duhu »pojdi-te in učite vse narode«. Po obilnem delu, ki je prineslo tudi združitev Nemčije, padec železne zaves, demokratizacijo v vzhodni Evropi, je omagal. Ko je bilo to delo opravljeno, je prišel papež, ki je bil tranzicijski, zanj je bilo izjemno zahtevno stopiti v Wojtyłove čevlje.

Spodaj: papež Janez Pavel II. in kardinal Joseph Ratzinger sta tesno sodelovala.

»Janez Pavel II. je odprl Vatikan svetu, šel med ljudi, potoval, nagovarjal v duhu "pojdi-te in učite vse narode".«

Papež Benedikt XVI. je z odstopom omogočil papežu Frančišku imenovanja na ključna mesta ljudi, ki jim zaupa.

Joseph Ratzinger je bil na prvi pogled le profesor in akademik, pri tem pa ni nepomembno, da je bil zelo tesen sodelavec svojega predhodnika. Zase je sprejel vlogo, da bo tranzicijski papež, lotil pa se je dveh ključnih zadev: finančnih škandalov in pedofilije. S čiščenjem je začel on, pokazal se je kot izjemno velik papež, ker je v obdobju, ko je bilo najtežje, vzel nase breme celotne Cerkve, po mnenju nekaterih tudi neuspešnega spopadanja z obema prej omenjenima vprašanjema, ter sam odstopil. S tem dejanjem je »pospravil mizo« za svojega naslednika, z odhodom vsakega papeža namreč padejo vse najvišje službe pri Sv. sedežu. Novoizvoljenemu papežu je tako pustil prosto pot, da je lahko na ključna mesta imenoval ljudi, ki jim je najbolj zaupal.

■ Kaj pa papež Frančišek?

● Izvolitev papeža Frančiška je padla v obdobje, ko so težave dvojne, v sami Cerkvi in v družbi, zaradi številnih konfliktov po svetu, migracij, razslojevanja, posledic podnebnih sprememb, skratka, ko je potreben spet drugačen pristop za reševanje stisk ljudi. Še vedno odmevajo njegove besede, ki jih je menda izrekel kardinalom, ko so se po izvolitvi peljali v Dom sv. Marte: »Mislím, da vam ni jasno, kaj ste si naredili in kaj ste izvolili!« Spominjam

se ga, ko je še bil buenosaireški nadškof in sem bil na prvi diplomatski misiji v Argentini. Jorge Bergoglio ni bil del buenosaireškega javnega življenja, kot so bili npr. njegovi predhodniki, saj se je posvečal predvsem ljudem v tiski. »Dokler bodo moji ljudje v težavah, bo moje mesto med njimi, in ne na buenosaireškem parketu,« je rad dodal.

■ Koliko je še danes aktualno poudarjanje krščanskih vrednot v nazivu neke stranke?

● V italijanskem političnem prostoru najdeš kristjane v vseh strankah, tudi v drugih evropskih državah ni več veliko demokrščanskih strank, še zlasti večinskih. »Krščanski« v imenu lahko seveda vztraja še danes, veliko politikov pa je prepričanja, da to oži manevrski prostor. Ime stranke lahko mnogokrat zasenči konkretno vsebino, ki jo stranka zagovarja, saj samo ime stranke še ni garant za vrednostni okvir, v katerem deluje. Velja vsekakor ugotovitev, da povsod po Evropi upada število teh, ki se profilirajo po izpostavljeni krščanski liniji, predvsem zato, ker želijo nagovarjati širše plasti družbe.

■ Ob koncu pogovora še Vaše želje ob jubileju samostojne slovenske države.

● Sloveniji želim, da bi iz mladenke prešla v zrelo obdobje in postala varen dom, ki bi pod svoje okrilje zbral vse Slovenke in Slovence. Da bo tudi v bodoče biti Slovenec lepo, prijetno in varno, da se nihče ne bo sramoval svoje različnosti, da bo življenje v skupnosti kakovostno in lepo.

PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI DIGITALIZACIJE

Roman Globokar

Digitalizacija postaja eden izmed prednostnih ciljev družbenega razvoja. Digitalna preobrazba na različnih področjih našega življenja se zdi neizbežna. Delovni procesi so vse bolj podprti s strani novih tehnologij in obljublja se še pospešen razvoj na tem področju. Gospodarstvo, ki se ne bo uspelo digitalno prestrukturirati, bo najverjetneje nekonkurenčno in zato obsojeno na propad. Vsi administrativni postopki in tudi osebni dokumenti naj bi bili v prihodnosti zgolj še digitalni. Izobraževanje je v času pandemije koronavirusa na globalni ravni potekalo v največji meri s pomočjo digitalne tehnologije. Virtualna socialna omrežja so postala glavni posrednik med ljudmi v sodobnem svetu. Tudi versko življenje – od oznanjevanja verskega sporočila in različnih izobraževanj do srečevanj skupin in obhajanja bogoslužij – se čedalje bolj odvija preko digitalnih medijev.

Digitalni »priseljenci«, torej tisti, ki nismo že od rojstva potopljeni v digitalni svet, se v tem novem svetu velikokrat počutimo nelagodno. Zdi se nam, da bo sodobna tehnologija osiromašila pristni izraz človeškega bivanja in naših medsebojnih odnosov. Bojimo se, da bo digitalna revolucija ogrozila pristno človeško življenje. V tem oziru se ne razlikujemo kaj dosti od Platona, ki je opozarjal, da bo množična uvedba pisave ogrozila pristno komunikacijo med ljudmi, saj je zapisano besedilo samostojno in ločeno od govorca in si ga zato bralec lahko razlaga po svoje. Kljub vsem pomislekom, ki jih je navedel

Platon, vemo, da je prav uvedba pisave omogočila hiter napredek znotraj človeške zgodovine. Družbe, ki so uporabljale pisavo, so dosegle izreden tehnološki in civilizacijski razvoj. Naslednji revolucionarni premik je prinesla iznajdba tiska, ki je omogočila množično širjenje informacij in znanja med ljudmi. Tudi takrat so mnogi svarili pred možnim kvarnim vplivom knjig, da ne bo več mogoče imeti nadzora nad tem, kaj bodo ljudje brali. Danes vemo, da je prav tisk omogočil hitri razmah moderne znanosti in s tem odločilno prispeval k naglemu civilizacijskemu razvoju.

»Zdi se nam, da bo sodobna tehnologija osiromašila pristni izraz človeškega bivanja in naših medsebojnih odnosov.«

Pojav digitalnih medijev lahko označimo kot tretjo stopnjo razvoja naše civilizacije, ki prav gotovo prinaša številne koristi za človeka kot posameznika in za človeško družbo, vendar pa nikakor ni odveč razmisliti o nevarnostih in pasteh sodobne digitalne preobrazbe. Med številnimi kritičnimi akterji je tudi papež Frančišek, ki se po eni strani poslužuje sodobnih tehnoloških pridobitev in tudi spodbuja cerkveno občestvo, da uporablja digitalne medije, po drugi strani pa izpostavlja, da je pristno oznanilo evangelija mogoče posredovati samo v neposrednem stiku ...

Že v spodbudi, ki je izšla po sinodi mladih, z naslovom *Christus vivit – Kristus živi* papež Frančišek poudari, da živimo v digitalni kulturi, kjer se ustvarja nov način medsebojnega sporazumevanja in povezovanja. Pozitivno je ovrednotena možnost dialoga, srečevanja, izmenjav med osebami, kot tudi dostop do informacij in dogodkov. Digitalno okolje omogoča aktivno udeležbo vseh pri odprtih družbenih vprašanjih, zavezanju za skupno dobro in opozarjanju na kratenje človekovih pravic. Prav tako digitalni mediji omogočajo vključevanje v pastoralne pobude in dejavnosti. Papež Frančišek pa opozarja tudi na omejitve in pomanjkljivosti digitalne komunikacije. Sviri pred tem, da bi nadomeščali neposredno komunikacijo s preprostimi virtualnim stikom. »Digitalna sredstva komunikacije lahko pripeljejo do tveganja odvisnosti, osamitve in postopne izgube stika s stvarnostjo, ker so ovira pri razvoju pristnih medosebnih odnosov.« (*Kristus živi*, 88) Papež opozarja tudi na nove oblike nasilja, ki se razširjajo preko družbenih omrežij, na širjenje pornografije, na izkoriščanje oseb za spolne cilje, na možnost popolnega nadzora nad življenjem posameznikov, na številne oblike manipulacij, na širjenje lažnih novic in spodbujanje predsodkov in sovraštva.

Tudi v okrožnici *Fratelli tutti – Vsi smo bratje* se Frančišek na različnih mestih dotakne vprašanja digitalne preobrazbe družbe. Sodobni digitalni mediji sicer spodbujajo medsebojno povezovanje, vendar ne vodijo do pravega srečanja. »Potrebujemo telesne gibe, obrazno mimiko, tišino, govorico telesa, celovonj, drget roke, rdečico, znoj, kajti vse to je sestavni del človeške komunikacije. Digitalni odnosi, ki nas odvezujejo napora pri vzgoji prijateljstva, trdne vzajemnosti, pa tudi postopoma zorečega soglasja, imajo videz družabnosti. Ne oblikujejo zares ‚mi‘, temveč po navadi

»Komunikacija preko družbenih omrežij zaradi virtualnosti in anonimnosti omogoča napadalnost, žaljenje in sovraštvo, kakršno v resničnem življenju ni možno.«

prikrivajo in širijo le individualizem, ki se odraža v ksenofobiji in zaničevanju slabotnih. Digitalna zveza ni dovolj za vzpostavljanje mostov. Ni sposobna združiti človeštva.« (FT 43) Papež opozarja na to, da komunikacija preko družbenih omrežij zaradi virtualnosti in anonimnosti omogoča napadalnost, žaljenje in sovraštvo, kakršno v resničnem življenju ni možno. »Družbeno nasilje ima v prenosnikih in računalnikih širitveni prostor, ki mu ni para.« (FT 44)

Vendar zaradi določenih negativnih vidikov digitalizacije papež Frančišek ne zavrača samega procesa, ampak vidi v njem tudi številne pozitivne možnosti. »V tem globaliziranem svetu nam mediji lahko pomagajo, da se čutimo bliže drugi drugim; da čutimo prenovljeno enotnost človeške družine, ki spodbuja solidarnost in odločno zavzemanje za dostojnejše življenje. Pomagajo nam lahko zlasti danes, ko so omrežja človeške komunikacije dosegla nezaslišan razvoj. Zlasti splet, ki ponuja več možnosti za srečanje in solidarnost med vsemi. To pa je nekaj dobrega, je Božji dar.« (FT 205) Seveda pa je treba stalno razločevati, ali nas sodobne oblike komuniciranja učinkovito usmerjajo »k plemenitemu srečevanju, iskrenemu iskanju polne resnice, služenju, v bližino najbolj zapostavljenih, k prizadevanju za povečanje skupne blaginje« (FT 205).

»V tem globaliziranem svetu nam mediji lahko pomagajo, da se čutimo bliže drugi drugim. [...] To pa je nekaj dobrega, je Božji dar.«

GLEDALIŠČE NA SPLETU: PRAVO NADOMESTILO ZA PREDSTAVE V ŽIVO?

Manica Maver

Pandemija in ukrepi za zaježitev širjenja covid-19 so lansko pomlad ustavili vso gledališko produkcijo praktično povsod po svetu. Gledališča so ostala zaprta razen krajšega obdobja lansko jesen vse do letošnje pozne pomladi oz. začetka poletja. Vsi ljubitelji te umetnosti so v zadnjem letu gotovo pogrešali obisk gledališč in ogled gledaliških predstav v teatrah.

Po drugi strani pa so se številni igralci, režiserji in drugi gledališki delavci znašli brez dela. Najpodjetnejši med njimi so kmalu začeli iskati drugačne poti do občinstva in tako so prav kmalu zaživela umetniška branja poezij, literarnih odlomkov, pravljic ali drugih besedil za otroke, ki so jih nato posamezniki ali celo gledališke hiše objavili na svojih spletnih straneh, na Youtubeu ali na socialnih omrežjih. Čeprav so bile te pobude hvalevredne, pa seveda niso mogle nadomestiti predstav v dvorana, ki so jih morale gledališke hiše odpovedati.

»Čeprav tudi to ni moglo nadomestiti obiskov gledališča, so bili arhivski posnetki uspešnih gledaliških predstav zelo dobrodošla ponudba.«

Posamezna gledališča so se nato odločila, da bodo na spletu objavila arhivske posnetke nekaterih svojih uspešnih predstav. Čeprav tudi to ni moglo nadomestiti obiskov gledališča, so

bili arhivski posnetki uspešnih gledaliških predstav zelo dobrodošla ponudba. Tako smo si lahko ogledali predstave prejšnjih sezon, ki smo jih morda zamudili, ali pa smo imeli priložnost, da si še enkrat ogledamo uprizoritev, ki smo jo mogoče že videli. Osebnost me je zelo veselilo, da sem si lahko ogledala nekatere posnetke predstav svetovno znanih gledališč, ki bi jih drugače težko videla. Vendar pa se je treba zavedati, da ti posnetki niso nastali za ogled po spletu, ampak samo kot arhivski zapis, zato ogleda takega posnetka gotovo ne moremo istovetiti z ogledom gledališke predstave v živo.

Nekatera gledališča so že takoj na začetku zaprtja gledališč iskala tudi nove možnosti gledališkega ustvarjanja. Zanimiv se mi zdi na primer projekt Prešernovega gledališča Kranj, ki je že spomladi 2020 ustvaril Monologe s kavča: gledališče je na pobudo dramatičarke Simone Hamer spodbudilo osem priznanih slovenskih dramatikov, da napišejo monolog za enega od igralcev Prešernovega gledališča. Te monologe so igralci nato pod režijskim vodstvom na daljavo posneli kar z domačega kavča. Monologe so nato objavili na YouTube kanalu gledališča. Tako je nastalo osem zanimivih in aktualnih krajših spletnih predstav. Te monologe so kasneje združili in priredili, tako da je nastala tudi zanimiva odrska uprizoritev, ki je doživela interno premiero 26. marca 2021, na predvečer svetovnega dneva gledališča, ob ponovnem odprtju gledališč konec maja pa so si predstavo lahko ogledali tudi drugi (sicer maloštevilni) gledalci.

V gledališki sezoni 2020/21 so se gledališča ob zaprtju nekoliko bolje organizirala in začela pripravljati predstave za splet. Nastala je na primer platforma Tretji oder, preko katere so si gledalci lahko proti plačilu ogledali novo predstavo različnih poklicnih gledališč, ki so dramsko uprizoritev posnela nalašč za gledanje od doma.

Pri vseh zgoraj omenjenih možnostih ogledov predstav pa se ne moremo znebiti občutka, da je prenos le nadomestilo gledališkega dogodka v dvorani in da to, kar gledamo, ni pravo gledališko doživetje. Tega so se zavedeli tudi nekateri posamezniki oz. gledališča, ki so začeli iskati druge izrazne možnosti na daljavo: vsem njihovim poskusom je skupna ideja, da je za pravi gledališki dogodek potrebno občinstvo, ki predstavo gleda sočasno z njenim nastajanjem. Zaželeno je tudi, da se občinstvo lahko odziva na dogajanje in tako tudi začuti, da predstave ne gleda sam. Publika je namreč bistveni element vsake gledališke izkušnje.

Igralec Nik Škrlec se je tako poslužil svojega kanala YouTube in preko njega v živo odigral različico svoje predstave Naj gre vse v π . Obenem je za splet (oz. YouTube) pripravil tudi interaktivno predstavo ePrešeren, za maturante pa je z Domnom Valičem prek spleta odigral interaktivno predstavo Zrelostni izpit.

Zanimiv je tudi poskus gledališča Ane Monro, ki je ustvarilo platformo za raziskovalno digitalno gledališče SIMS. Gledališče ponuja gledalcem zanimivo izkušnjo, saj lahko izbirajo zorni kot predstave, ki jo bodo gledali: vsak igralec ima svojo kamero in gledalec izbira, kaj bo gledal.

Omenila bi tudi mlado dramatičarko in dramaturginjo Varjo Hrvatino, ki je ustvarila predstavo za socialno omrežje Facebook Najraje bi se udrla v

Posnetek Krvave svatbe tržaškega SSG-ja

zemljo. Ustvarjalci predstave so ustvarili posebno zasebno skupino na Facebooku, ki je ob določeni uri »gostila« predstavo. Udeleženci so s svojimi odzivi (všečki, komentarji) sooblikovali predstavo, ki zato ni bila dvakrat enaka.

Marsikdo pa se za spletno uprizorjanje poslužuje platforme Zoom ali drugih videokonferenčnih platform. Prešernovo gledališče Kranj je marca razpisalo natečaj za dramska besedila, namenjena realizaciji prek videokonferenčne platforme Zoom. Izbrana besedila bodo premierno uprizorili v času 51. Tedna slovenske drame.

Prav ob priliki tega razpisa je Prešernovo gledališče v sodelovanju z ZDUS-om (Združenjem dramskih umetnikov Slovenije) organiziralo tudi izobraževanje o gledališču na spletu. Izobraževanje sta vodili dramska avtorica in režiserka Beatriz Cabur ter dramska avtorica, dramaturginja in prevajalka Ulrike Syha. Prav Beatriz Cabur se že od leta 2012 ukvarja z gledališčem na spletu in piše ter uprizarja predstave prek Zooma, Facebooka, Twitterja, Skypa in drugih spletnih kanalov. To pomeni, da spletno gledališče ni nastalo ob izbruhu pandemije, ampak je veja gledališkega izražanja, ki živi že vsaj deset let, čeprav je zaprtje gledališč ob izbruhu koronavirusa prav gotovo pospešilo njegov razvoj.

Spletno (ali digitalno) gledališče je torej oblika gledališkega ustvarjanja, ki bo verjetno živela, tudi ko bo konec epidemije in tega izrednega stanja. Gre za zanimivo obliko, ki je na Slovenskem gotovo premalo poznana in izkoriščena, a zelo zanimiva, saj ne pozna državnih meja in nudi številne izrazne možnosti. Gotovo ne more nadomestiti gledališke izkušnje v gledališču, ki jo vsi zelo pogrešamo. Lahko pa sobiva in bogati sodobno gledališko ustvarjanje.

Prešernovo gledališče Kranj z Monologi s kavča na kanalu YouTube

Tudi Slovenci v Italiji smo se v zadnjih mesecih spomnili 30-letnice epohalnih dogodkov v naši skupni slovenski zgodovini, zlasti dogajanja od "slovenske pomladi" do mednarodnega priznanja samostojne slovenske države. Pandemija je sicer preprečila več načrtovanih pobud, kljub temu se jih je nekaj zvrstilo. O dveh večjih pobudah na Tržaškem lahko berete v nadaljevanju.

IZ SANJ V RESNIČNOST

ali srečanje srčne kulture dialoga

Maja Lapornik

Ob letošnjem praznovanju 30-letnice Republike Slovenije je Krožek za družbeno vprašanja Virgil Šček v sodelovanju s Slovensko prosveto, Društvom slovenskih izobražencev, založbo Mladika in Knjižnico Dušana Černeta v svojo sredo povabil predstavnike vlade, ki je v desetletjih dobila oznako »osamosvojitvena vlada Republike Slovenije«. Vodil jo je Lojze Peterle, ki se je z bivšimi ministri Jožico Puhar, Miho Jazbinškom in Janezom Dularjem odzval vabilu na večer s pomenljivim naslovom IZ SANJ V RESNIČNOST. Pogovor z gosti sta 10. junija v hotelu Savoia na tržaškem nabrežju vodila odgovorni urednik Primorskega dnevnika Igor Devetak ter novinar in pisatelj Marij Čuk. Uvodoma so v imenu organizatorjev zbrane pozdravili Peter Močnik, Lučka Susič, Ivo Jevnikar in Sergij Pahor.

Večer je bil uvodoma nujno zgodovinsko obarvan. Pričevanja gostov so segala v obdobje, ko je osamosvojitveni vladi po prvih večstrankarskih volitvah 8. aprila 1990 uspelo popeljati Slovenijo do suverenosti in mednarodnega priznanja. Plebiscit 23. decembra

1990, proglasitev samostojnosti 25. junija 1991, ki mu je sledila krvava desetdnevna vojna, in mednarodno priznanje mlade države v začetku leta 1992 so temeljni mejniki v slovenski zgodovini, so lahko podoba sanj, ki se spremenijo v resničnost.

Predsednik Peterle je večkrat poudaril, da je bilo v ključnih trenutkih osamosvojitve in vojne bistveno to, da sta vlada in opozicija znali stopiti skupaj, tega duha pa v današnjem času, ki pozna tudi prepirljivost in razklanost – tako Peterle – hudo primanjkuje. Vsi bivši ministri – Puharjeva, Jazbinšek in

*Nastopajoči
nekdanji ministri
in del udeležencev*

Dular – so zbranim posredovali nekaj zelo dragocenih in predvsem manj poznanih drobcev o lastnem delovanju in izkušnjah iz časa prve vlade. Puharjeva se je spomnila priprav na uvedbo novega tržnega sistema, ob katerem so veliko pozornosti polagali na uravnotežene rešitve glede socialnih vprašanj. Bivši minister za okolje in prostor Miha Jazbinšek je ocenil sodelovanje Zelenih Slovenije v prvi vladi in je prisotnim posredoval tudi svoj kritični pogled glede današnjih okoljevarstvenih dilem. Minister Dular se je spomnil na napore, ki so bili potrebni pri spremembi načina financiranja slovenskih narodnih skupnosti v zamejstvu in po svetu.

A večer ni bil dragocen le zaradi obujanja spominov in bogastva pričevanj posameznih akterjev. Prisotni, ki so do zadnjega sedeža napolnili veliko dvorano tržaškega hotela, so lahko občudovali predvsem dvoje: ekipa ministrov osamosvojitve vlade RS se ni zatekla v obujanje lastnih spominov in v zgodovino, ampak ostaja angažirana skupina razmišljujočih in v politiki aktivnih osebosti, saj verjame, da je politika kot *res publica* uperjena v skupno dobro in v konkretno reševanje problemov sodobnega časa. Iz besed vseh gostov smo lahko zaznali veliko osebnega zanosa in zavzetosti, ki pa slonita predvsem

V SKLADU S: Slovensko prosveto Društvom slovenskih izobražencev
 Knjižnico Dušana Černeta Mladiko

priljubljen večer v počastitev 30-letnice Republike Slovenije

Iz sanj v resničnost

Med nami bodo predsednik in ministri osamosvojitve vlade RS: Lojze Peterle, Igor Bavčar, Janez Dular, Miha Jazbinšek, Jožica Puhar in Igor Umek.

Pogovor bosta vodila odgovorni urednik Primorskega dnevnika Igor Devetak in novinarka ter pisateljica Marija Čuk.

Večer bo v četrtek,
10. junija 2021, ob 18.30,
 v hotelu Savoia v Trstu (Riva del Mandracchio 4)

Po uradni deli večera ste vabljene, da se z nami zadržite ob priatejski di. užabnosti.

Pogled na dvorano, za predavateljskem odrom sedijo z leve Miha Jazbinšek, Jožica Puhar, Lojze Peterle in Janez Dular.

na znanju, na bogastvu izkušnjah in na stalnem soočanju z drugimi.

Veliko razmišljanja je bilo ob skorajšnjem začetku predsedovanja Svetu Evropske unije namenjenih tudi prihodnosti Evrope, ki ostaja emblematična skupnost različnih in ki temelji na jasnih vrednostnih stališčih. Zbranim je bilo bržčas zelo dragoceno še nekaj: ministri so člani različnih političnih skupin, imajo zelo različna ideološka prepričanja, na stvari gledajo marsikdaj povsem drugače, a jim to ne preprečuje, da delajo skupaj in da pri tem vseskozi ohranjajo visoko kakovost medsebojnega dialoga, ki v različnosti ne vidi predvsem grožnje lastni identiteti. Po tridesetih letih nam je bilo njihovo pričevanje tudi v tem smislu zelo dobrodošlo.

PESMI V ENO SE STRNILE

Duhovna počastitev ob 30-letnici Republike Slovenije

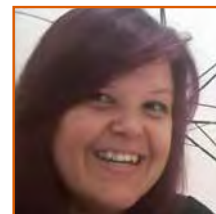
Rossana Paliaga

Duhovna počastitev, institucionalni trenutek, simbolično znamenje pevskega preroda: peta maša, ki jo je tržaška Zveza cerkvenih pevskih zborov priredila 6. julija v cerkvi sv. Marije Magdalene v Bazovici, je združila več želja. Po mnogih odpovedanih ali onemogočenih prireditvah, tečajih, koncertih, nastopih je končno prišlo do uresničitve dogodka pred občinstvom. Z upoštevanjem omejenega števila udeležencev, uporabe mask in s potrebno medsebojno razdaljo je pesem zazvenela v živo pri peti maši, ki so jo organizatorji posvetili letošnji obletnici samostojne Slovenije in tudi letu sv. Jožefa, ki ga je z apostolskim pismom Patris corde razglasil papež Frančišek.

Obred je bil s pevskega vidika uglasen na temo slovenskih avtorjev in zavetnika vesoljne cerkve. Na sporedu so bile izvedba maše Matije Tomca v čast sv. Jožefu in tudi priljubljene cerkvene skladbe Jožeta Trošta, Antona Jobsta, Vinka Vodopivca, Hugolina Sattnerja in Ignacija Hladnika.

V času, ko velika večina zborov nima redne dejavnosti in ko obvezne razdalje zahtevajo tudi omejeno število pevcev, so priložnostni zbor sestavljali aktivni člani raznih včlanjenih cerkvenih zborov, ki so v rekordno kratkem času lahko pripravili bogat izbor skladb po umetniški zamisli Zulejke Devetak. Skupino je vodil Bogdan Kralj, ki je potrdil dolgoletno izkušnjo in obvladanje repertoarja z zelo doživetim in kakovostnim nastopom. Zbor je na orgle spremljal Tomaž Simčič.

Maševala sta škofov vikar za slovenske vernike Anton Bedenčič in gostitelj dogodka, župnik Žarko Škerlj. Duhovna slovesnost z dvojnimi namenoma, ki je počastila pomen sv. Jožefa ter je hkrati namenila blagoslov pojoči Sloveniji, je potekala ob prisotnosti prijateljev cerkvenega zborovskega petja in častnih gostov. Prisotne je s prisrčnim nagovorom pozdravila ministrica dr. Helena Jaklitsch, ki vodi Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Dogodka so se udeležili tudi veleposlanik Republike Slovenije v Rimu

(foto Ana Šket, Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu)

Tomaž Kunstelj, generalni konzul Republike Slovenije v Trstu Vojko Volk, visoki predstavniki tržaškega in deželnega političnega ter kulturnega življenja.

Dan, ki ga je ZCPZ izbrala za to občuteno prireditve, je bila točna obletnica konca vojne v Sloveniji leta 1991, da je maša lahko postala tudi sporočilo miru in želje po prerodu po težkem obdobju. Organizatorji so poskrbeli za neposredni prenos dogodka, da bi kljub omejitvam omogočili dostop širšemu občinstvu, ogled pa ostaja možen na strani YouTube Zveze cerkvenih pevskih zborov.

(foto Ana Šket)

POZDRAVNI NAGOVOR MINISTRICE DR. HELENE JAKLITSCH

Spoštovana predsednica Zveze cerkvenih pevskih zborov gospa Rossana Paliaga, spoštovani gospod škofov vikar Anton Bedenčič, spoštovani gospod župnik gospod Žarko Škerlj, spoštovani visoki gostje, dragi Slovenke in Slovenci, dragi rojaki!

V veliko veselje mi je, da se lahko skupaj z vami zahvaljujem za trideset let samostojne in neodvisne slovenske države. Tudi mnogim rodovom slovenskega naroda velja danes naša zahvala. Priložnosti in pritiskov, da bi se odpovedali slovenski identiteti, je bilo v preteklosti brezštevilo. Marsikdaj bi bilo našim dedom in pradedom lažje, če bi sprejeli identiteto drugega, večjega. Široko bi se jim odpirala vrata v svet uspeha in veljave, saj smo narod izjemnih talentov in sposobnosti, ki jih žlahtnijo tudi v svetu prepoznana pridnost, marljivost in vztrajnost.

Toda v svoji zvestobi slovenski besedi in slovenski pesmi, slovenski kulturi, davnim izročilom in veri svojih prednikov so bili neomajni. In zato so stali in obstali. Ter kot narod zoreli. Tudi v ideji o samostojni državi, kjer bomo sami odločali o sebi. O državi, ki bo pod svoje peruti vzela ves slovenski svet; doma, v zamejstvu in po svetu.

Pred tridesetimi leti smo želi njihove sadove zvestobe, danes se lahko suvereno in samozavestno oziramo v prihodnost. Kot enakopravni člani Evropske unije, kjer je slovenščina eden njenih uradnih jezikov, imamo vse možnosti za novo poglavje duhovnega razcveta našega naroda. Ta misel nas mora dvigovati, navduševati in krepiti v želji delati dobro in prav za ves naš narod in našo državo, matično domovino Slovenijo.

Spoštovani, dragi rojaki, kdor poje, dvakrat moli, pravi star slovenski pregovor. Danes, tu, v cerkvi sv. Marije Magdalene, se spoznanje naših prednikov zagotovo v polnosti uresničuje. Ko je bilo najlepše ali najhuje v zgodovini našega naroda, je vedno spregovorila pesem! Naj danes boža naša srca, ki smo se tukaj zbrali, ker v srcu dobro mislimo. Hvala Zvezi cerkvenih pevskih zborov, hvala pevskega zboru ter njegovemu dirigentu prof. Bogdanu Kralju, da smemo na tako lep, duhovno in kulturno privzdignjen način praznovati trideset let slovenske države. Ali – kot je zapisal pisatelj Alojz Rebula – razkošje je biti Slovenec in to razkošje nam je samo enkrat dano.

Bog blagoslov Slovenijo in ves slovenski narod!

(foto Ana Šket)

Ob delni sprostitvi ukrepov proti pandemiji

KNJIGE MLADIKE SPET MED BRALCI

Nadia Roncelli

Uspešni predstavitvi romana *Fiamme nere*

Založba Mladika je v poletnem času priredila lepo število odmevnih dogodkov. Prvega julija so v kavarni San Marco v Trstu predstavili italijanski prevod romana Marija Čuka *Črni obroč*. O delu, ki ga je v italijanski jezik prelila Martina Clerici in je izšlo z naslovom *Fiamme nere*, so spregovorili literarni kritik Alessandro Mezzena Lona, prevajalka in avtor. V isti zasedbi so delo predstavili tudi v Milanu v okviru proslavitve 30-letnice samostojnosti Slovenije. Dogodek je pripravil generalni konzulat RS, ki ga vodi generalni konzul Zorko Pelikan, udeležili pa so se ga ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Helena Jaklitsch, veleposlanik Tomaž Kunstelj ter številni ugledni gostje, gospodarstveniki, politiki, diplomati in kulturniki. Ob govorih generalnega konzula Pelikana in veleposlanika Kunstlja ter ministrice Jaklitscheve je osrednji del sprejema, povezoval ga je Andro Merku, pripadel romanu Marija Čuka, ki ga je z izjemnim poudarkom predstavil v eni svojih izdaj dnevnik *La Repubblica* in s tem italijanskim bralcem spregovoril tudi o slovenski narodni skupnosti v Italiji. O romanu je ugledni italijanski dnevnik zapisal, da se njegovo branje močno in navdušujoče dotakne bralca in da odpira strani zgodovine, ki so v Italiji neznane, s tem pa pomirjujoče deluje na perspektivo prihodnosti brez sporov in konfliktov.

Ivo Jevnikar je uvodoma predstavil delovanje založbe Mladika, ki je s svojo

mnogostrano vsebinsko dejavnostjo bistveni kulturni dejavnik znotraj manjšine, že omenjena Martina Clerici pa je spregovorila o svojih srečanjih s slovenščino, njenim prevajanjem in pristopu k romanu *Črni obroč*. Literarni kritik in nekdanji kulturni urednik dnevnika *Il Piccolo* Alessandro Mezzena Lona je študiozno in natančno spregovoril o romanu *Fiamme nere*, ki bralca prevzame tako s svojo izvirno strukturo kot pripovednim slogom. Na dlani imamo Trst z začetka prejšnjega stoletja, začetek

Predstavitev prevoda Čukovega Črnega obroča v Milanu. Od leve sedijo Alessandro Mezzena Lona, Marij Čuk in Martina Clerici.

fašističnega divjanja in poezijo, ki je vest sodobnega človeka, njegov humanistični nadstavek. Čuk, je poudaril Mezzena Lona, bralca zaveže v dogodkovni vrtinec, mu ne pusti do sape do zadnje strani, predvsem pa je pisatelj naredil veliko katarzično in osveščevalno delo. Zgodovino je spnel z umetnostjo, fikcijo z realizmom, tragični dogodek požiga Narodnega doma in fašističnega divjanja z odrešujočo močjo poezije. Roman je tudi odkrivanje novih likov, kot na primer ob usodi planinca in farmacevta Huga Robleka ter njegove žene. Roman Fiamme nere je zato veliko delo sodobne književnosti. Sledil je pogovor med kritikom in Marijem Čukom,

med katerim je pisatelj obrazložil vzgibe, ki so ga vodili pri pisanju, odkril je nekaj zgodovinskih virov, v daljšem razmišljanju je spregovoril tudi o funkciji književnosti in umetnosti danes, ko se človek robotizira in svet oziroma sebe dojema le skozi oči koristnosti. Umetnost, predvsem besedna umetnost, pa je vest vsake civilizacije, tudi naše, ker je umetnost iskanje resnice in resnice ne skriva, kar je primer tudi njegovega romana Črni obroč oziroma v italijanski inačici Fiamme nere. Na sprejemu je padla tudi sugestija, da bi morali branje romana uvesti tako na šolah v Italiji kot v Sloveniji.

Šepet nevidnega morja, dvanajst tablet svinca

Med junijem in avgustom si je sledilo več predstavitev romana Dušana Jelinčiča Šepet nevidnega morja, dvanajst tablet svinca, v katerem avtor pripoveduje o svojem očetu, tigrovcu, protifašističnem borcu in narodnem buditelju Zorku Jelinčiču. Delo, ki je prejelo prvo nagrado na lanskem natečaju Mladike in Slovenske prosvete za romaneskno delo na temo trpljenja primorskega človeka ob 100-letnici požiga Narodnega doma v Trstu in 90-letnici ustrelitve bazoviških junakov, so premierno predstavili na sejmu Mesto knjige v Novi Gorici sredi junija. V pogovoru z urednico Nadio Roncelli je Dušan Jelinčič povedal o nujnosti tega romana, saj razkriva nove plati življenja in delovanja očeta Zorka, predvsem pa sega v njegov notranji, čustveni svet in v njegovo odzivanje na zunanje zgodovinsko dogajanje. Roman, ki jemlje v poštev predvsem daljše obdobje, ki ga je Zorko Jelinčič preživel v zaporih in internacijah v raznih italijanskih mestih, poudarja veliki psihološki in fizični pritisk, kateremu je bil Jelinčič izpostavljen, podčrtuje njegovo vztrajnost in premočrtnost, ki ga je peljala tudi do prestajanja najhujših fizičnih kazni in trpljenj. Dušan Jelinčič je spregovoril tudi o prijateljskih stikih, ki jih je oče imel z drugimi kulturniki v tistem času, npr.

Francetom Bevkom in Venon Pilonom, ki sta bila njegovi poročni priči, o zakonu s prvo ženo Fanico Obid, Kosovelovo muzo, o težkih preizkušnjah, ki jih je prestala celotna njegova družina zaradi njegovega protifašističnega delovanja in o njegovem odnosu do nasilja.

Knjigo so kasneje predstavili tudi v Trstu, in sicer v Tržaškem knjižnem središču, kjer je o delu spregovoril filozof in raziskovalec Martin Brecelj. Na predstavitvi, ki je potekala na Opčinah v okviru kulturnih srečanj Večeri pod krošnjami, je o romanu spregovorila in se z avtorjem pogovarjala prof. Loredana Umek.

Predstavitve Jelinčičevega Šepeta nevidnega morja v Tržaškem knjižnem središču. Pred občinstvom sedita Dušan Jelinčič in Martin Brecelj (desno).

MARKO KREMŽAR IN SLOVENSKO DREVO

(17. 4. 1928–11. 6. 2021)

Matija Ogrin

Med rodno Slovenijo in daljno Argentino, kjer je dr. Marko Kremžar v emigraciji preživel čez 70 let življenja, se razprostira 15.000 km oceanskih daljav. Med Kremžarjevimi mislimi, snovanji, knjigami in našo sedanostjo, med njegovim duhom in našim duhom pa se razpenja le trenutek: le spomin, premislek, poglobitev – zajem, ki po njegovi smrti postaja čedalje bolj potreben in pomemben.

Dr. Marko Kremžar je kot slovenski emigrantski politik, eden vodilnih članov slovenske emigrantske skupnosti v Argentini, kot družbeni mislec in gospodarstvenik, ne nazadnje kot pisatelj in dramatik ustvaril v daljnem Buenos Airesu nenavadno bogato življenjsko delo. Ne le vrsta člankov in knjig, ampak mnogostransko uresničena oseba; ne le obsežno politično in javno delo, temveč tudi vzor razsodnosti, blagohotnosti, resnicoljubnosti in jasnosti. Življenjsko delo, ki je mnogo več od posameznih družbenih vlog – četudi je Kremžar v vsaki teh vlog stal scela: žarčil, pritegoval in vplival z močjo svojega značaja.

Mladost in vojna

Marko Kremžar je bil rojen leta 1928 v družini znanega časnikarja in politika Slovenske ljudske stranke Franceta Kremžarja. Družino je, kakor mnoge, usodno prizadela vojna: najstarejši sin Marjan je bil kot mlad duhovnik poslan, da je pastoralno skrbel za izgnane Slovence v Srbiji, in tam so ga ubili četniki. Srednji sin France je organiziral vaško stražo in poznejšo domobranksko

postojanko v Grahovem pri Cerknici in ga je tam zajela ista ognjena smrt kakor prijatelja Franceta Balantiča. Marko, najmlajši, se je še mladoleten pridružil domobranski četi za zvezo.

Z domobranci je ob koncu vojne odšel na Koroško. Bil je vrnjen in dalj časa zaprt v koncentracijskih taboriščih v Kranju, v Škofovih zavodih v Šentvidu ter v centralnih zaporih v Ljubljani. Kljub temu, da je bil mladoleten, je v sodnem procesu proti Slovenski legiji njegovo življenje viselo na nitki – nazadnje je bil kot mladoleten obsojen na zavod za politično prevzgojo, od koder je leta 1946 pobegnil nazaj na Koroško. V teh nekaj stavekih se skriva obsežna snov dramatične življenjske pripovedi, ki jo je Kremžar oblikoval v prvem delu svojih spominov – v knjigi *Leto brez sonca* (2002). S to knjigo nam je zapustil svoje pričevanje o usodnih dneh, ko so Angleži s prevaro izročili domobrance revolucionarjem, in o trpljenju na zadnji poti tisočerih, med katerimi je Kremžar skoraj po čudežu preživel, prestal nato še sodnijske zapore, politični proces in nato v nevarnih okoliščinah jeseni 1946 pobegnil čez zasnežene Karavanke v taborišče Spittal, kjer sta ga dočkala starša.

Osrednje obdobje svojega življenja, ki sega od poti čez Atlantik do uestalitve v Argentini, je Kremžar popisal v drugem delu svojih spominov, v knjigi *Časi tesnobe in upanja* (2008), za katero je leta 2009 prejel literarno nagrado Vstajenje. Težke razmere in preizkušnje v novem okolju, nato počasen, naporen vzpon v argentinski družbi, čez dan delo,

zvečer študij, postopno uveljavljanje na ekonomskem področju, poroka s Pavlo Hribovšek – sestro pesnika Ivana Hribovska –, otroci in dom, ob sobotah pa delo v slovenski skupnosti ... Vse to je Marko Kremžar živel in gradil ob spominu na to, kar je bilo *za njim* kot osebo in *za njimi* kot skupnostjo: ob spominu na mrtva brata, ob spominu na premnoge pobite prijatelje, na izgubljeno domovino v daljavi, pa tudi ob misli na novo domovino, ki so si jo v slovenski skupnosti v Argentini naši ljudje znova začeli postavljati – takšno, kakšno so s svojim duhom prinesli s seboj. Snov knjige je zato večidel vedra, optimistična, celo vesela; toda kljub temu je kompleksna, saj ni opisna kronologija dogodkov, marveč je manifestacija neke občudovanja vredne slovenske duhovne kulture, ki jo danes komaj še poznamo. V osebnostni kulturi ljudi, ki jih Kremžar opisuje, je posebej fascinanten izjemni spoj navidezno nezdržljivih stvari: na eni strani izkušnja skrajne katastrofe, smrti in uničenja, izguba doma, izguba vsega; na drugi strani veliko optimizma, veselja, smeha, realizma, zadovoljstvo z malim, življenjski zagon in dobro izkoriščen čas. Za sodobnega Slovenca naravnost neverjetna bivanjska izkušnja. Kaj je bilo skrito jedro tako izjemnega življenja, v knjigi nekoliko nakaže pretresljivi

Na sliki:
dr. Marko
Kremžar in
žena Pavla,
roj. Hribovšek

življenjski facit Markovega očeta, starega Franceta Kremžarja. Po tem, ko je moral doživeti umor dveh svojih sinov, izgubo vsega imetja, uničenje svojega življenjskega sveta in begunstvo na stara leta, je v zadnjih mesecih življenja stari gospod po vsem, kar so morali prestati, pogosto izrekel stavek: »Bogu bodi čast in hvala.« Ne vem, ali smo zmožni s svojim duhom obseči razsežnosti tega stavka.

Delo v skupnosti in »slovensko drevo«

Na tej točki bi bilo treba povedati mnogokaj o raznih področjih, na katerih je dr. Kremžar v zrelih letih razmahnil svoje delo v emigraciji. Povedati bi bilo treba, kako je leta 1973 napravil doktorat iz ekonomije in nekaj let predaval na visokošolskih ustanovah; kako je od leta 1983 vodil politično stranko, zgodovinsko SLS v emigraciji, dokler se ni ta leta 1992 združila z doma nastalo SKD in je ostal njen podpredsednik. Da je ob osamosvajanju Slovenije deloval kot pooblaščen predstavnik slovenskega zunanjega ministrstva pri argentinski vladi. Kdo drug bi moral pričevati o njegovem večstranskem delu za slovensko skupnost v Argentini in o uspehih v velikih gospodarskih družbah, ko je hkrati skozi 20 let in več pisal uvodnike v revijo *Duhovno življenje*.

Posebej izrazito se je dr. Kremžar uveljavil kot socialni in družbeni mislec: misel o temeljnih družbenega sožitja in razmaha je razvijal v vrsti knjig, kot so: *Obrisi družbene preosnove* (1984), *Stebri vzajemnosti* (1988), *Prevrat in spreobrnjenje* (1992); pomembna je znanstvena monografija *Izhodišča in smer katoliškega družbenega nauka* (1998), ki je bila napisana kot eden prvih pregledov

družbenega nauka Cerkve pri Slovencih. V teh delih je na razne načine premišljeval temeljni princip krščanskega nauka o družbi in ga skušal umestiti v konkretno situacijo Slovencev: da družbena preosnova in preureditev družbe nista mogoči brez spreobrnjenja človeka, brez moralne preosnove njegove nravi, brez kreposti in pravičnosti v človeku. Kremžar je v zgodovini izkusil pogubnost in nihilistično bistvo »velikih idej«, ki obetajo preurediti svet, vzpostaviti pravično družbo. Zavedal se je, da brez preobrazbe človekove nravi – se pravi, brez določene stopnje ali oblike duhovnega življenja – ni mogoče izboljšati družbe. V tem je temeljna razlika, ki jo vsebuje zgoščeni naslov *Prevrat in spreobrnjenje*.

Ob vseh teh smereh Kremžarjevega delovanja gre posebej izpostaviti eno, ki je kakor rdeča nit njegovega dela: leta 1959 je ustanovil »Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka« in ga vodil do visoke starosti, dokler je mogel. S tem tečajem so Kremžar in drugi pedagogi neposredno nadaljevali občudovanja vredno delo slovenskih šolnikov v težkih razmerah begunskih taborišč. Stotine mladih Slovencev v Buenos Airesu, ki so obiskovali ta sobotni tečaj, so tu prejeli kakovostno jezikovno formacijo in kulturno osveščenost. Hkrati je »Slovenski srednješolski tečaj« nadaljeval še starejše, specifično slovensko izročilo: tradicijo nedeljskih šol, v katerih so slovenski duhovniki v Slomškovem času začeli z delom za temeljno slovensko omiko. Ali ne postaja tradicija takšnih samostojnih, od države neodvisnih oblik pouka čedalje bolj aktualna prav v sodobni Sloveniji, kjer vidimo poskuse čedalje bolj drastičnega podrejanja šole anarho-liberalnim usmeritvam? Ali ne bomo morali starši ustanavljati svojih »sobotnih šol«, če bomo hoteli, da otroci slišijo tudi drugi glas?

Marko Kremžar je znan tudi kot avtor pesmi *Slovenija v svetu*, ki je postala neuradna himna slovenskih emigrantov. Pesem izvira iz Kremžarjeve ideje o slovenskem narodnem drevesu, ki ima korenine v krščanski omiki, deblo v Sloveniji, njegove veje pa segajo daleč v zamejstvo in v daljave sveta. Tudi ta podoba je danes nadvse aktualna, saj Kremžar ne utemeljuje slovenstva le na krvi in zemlji prednikov; slovensko drevo marveč vsaj toliko raste tudi iz kulturne in zgodovinske pripadnosti, iz dejavne slovenski zavesti. Iz dejavne odločitve. Ta vidik je prav za domovino Slovenijo vsak dan bolj pomemben.

Ognjena zemlja

Sklenil bi rad z neko bolj osebno podobo, ki na metaforični način izraža moje doživljanje ne le Kremžarjeve avtobiografske spominske proze, marveč tistega, kar sem občutil kot vitalno jedro njegove osebnosti.

Na steni doma Marka in Pavle Kremžar v Buenos Airesu visita sliki Pavlinega brata Ivana Hribovška in Markovega brata Franceta Kremžarja. Za njiju ti sliki nista izražali neke preteklosti, marveč živo navzočnost. Občestvo pokojnih, živečih v Bogu, in občestvo živečih v svojem človeškem času sta bili za njiju ena, povezana resničnost. Velik pomen sta zakonca pripisovala zadostilni molitvi za zlo in greh med Slovenci. Morda so bili tu skriti viri Kremžarjevega neumornega dela in dinamizma.

Saint-Exupéry opisuje v enem svojih romanov, kako je kot pilot poštnega letala letel na skrajni argentinski jug, nad Patagonijo in Ognjeno zemljo do krajev v najbolj oddaljenih južnih prostranstvih. Gledal je spodaj v globini ljudi in njihove hiše, neda-leč stran pa majhna vulkanska žrela in gejzire. V tej podobi je občudoval prapotrebo, elementarno željo človeka, da se nekje ustali, da si tam postavi dom, da neki košček zemlje posvoji, si ga napravi za domovanje, za svoj prostor pod nebom. Občudoval je, kako so ljudje lahko to storili, čeprav je bila zemlja pod njihovimi nogami – *ognjena zemlja*, čeprav jim je pod nogami skoraj gorelo in sta ogenj in dim tako rekoč silila izpod skalnih počii in zemeljskih razpok blizu njihovih hiš. In vendar so na ti zemlji vztrajali in so to nevarno, ognjeno zemljo ljubili kot svoj dom v stvarstvu.

Marko Kremžar je bil prav tak človek. Svoje drevo – drevo svoje osebne eksistence, svoje družine, svoje narodne skupnosti – je vsadil v *ognjeno zemljo*. Ne le v zemljo dežele Argentine, ampak v ognjeno zemljo slovenske zgodovine. V zemljo zgodovine, ki je ognjena zaradi premnogege trpljenja, zaradi velike smrti pomorjenih in zaradi nasilne ločenosti beguncev od domovine. Nikdar ni skušal odvrniti pogleda od te zemlje ali pozabiti na njen ogenj. Bolj ko je v njeno resnico prodiral, več možnosti za delo in ustvarjanje je našel.

Ognjena zemlja slovenske zgodovine je polna ran in krivice. Veličina Marka Kremžarja je v tem, da je to breme vzel nase in z duhovnimi močmi ob tem živel bogato in široko življenje. S smislom izpolnjeno življenje. S tem je osebno premagal krivico zgodovine in pokazal na nove razsežnosti ognjene zemlje.

KORAKI GREDO V PRAVO SMER, VENDAR SO PREPOČASNI

H.J.

Ekstremni vremenski pojavi se tudi to poletje vrstijo kot na tekočem traku: siloviti nalivi, celo s točo in orkanskim vetrom, in poplave na eni ter izredno visoke temperature in sušna obdobja na drugi strani. Gre za nekakšno »novo normalnost«, ki mesec za mesecem žanje žrtve; v zadnjem času nas je med drugim presunila prava apokalipsa v Nemčiji in Belgiji. Britanski znanstveniki pa so v pred kratkim objavljene študiji napovedali, da bo v prihodnje v Evropi še bistveno več uničujočih vremenskih pojavov. Ocenili so tudi, da so vlade prepočasne in premalo učinkovite pri zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov. Globalno segrevanje pa se iz meseca v mesec krepi, so zaključili.

Neurja so v tem poletnem času, ki ga že pretresa nova različica koronavirusa delta, povzročila ogromno škodo tudi v Italiji. Zveza neposrednih obdelovalcev Coldiretti je ugotovila, da je bila na primer toča letos trikrat pogostejša kot v minulih letih. Led z neba je ponekod do tal potolkel kmetijske površine in pridelek, torej našo hrano.

Prehrani je bilo v Rimu posvečeno tudi tridnevno srečanje, ki je potekalo na sedežu Sveta Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo FAO. Šlo je za uvod v septembrski vrh Združenih narodov o prehranskih sistemih. Sedanji italijanski premier Draghi je na tem zasedanju posredoval podatek, da se bo s pandemijo število ljudi, ki bodo trpeli zaradi pomanjkanja hrane, še povišalo za 130 milijonov na skupnih 800 milijonov. Generalni direktor organizacije FAO Dongyu pa je v svojem posegu poudaril, da je treba takoj ustvariti bolj vzdržljive prehranske sisteme. Samo tako bo mogoče odpraviti lakoto, zagotoviti prehransko varnost in obenem tudi zmanjšati količino zavržene hrane.

*Tu spodaj:
poplave v
Valkenburgu aan
de Geul
blizu Maastrichta
in pogosta toča
v Italiji
(vir: wikipedia
in pixabay)*

»Število ljudi, ki bodo trpeli zaradi pomanjkanja hrane, se bo še povišalo za 130 milijonov na skupnih 800 milijonov.«

V svetu se namreč še vedno nadaljuje popolna norost, na katero sicer opozarjamo že dolga leta: na eni strani imamo ljudi, ki celo plačujejo zato, da bi izgubili nekaj gramov telesne teže, na drugi pa so milijoni ljudi, ki si ne morejo privoščiti niti enega dostojnega obroka ter čiste pitne vode. Tudi s pridelavo hrane, zlasti z intenzivnim kmetijstvom, pa povzročamo nepopisno škodo okolju. Hrana, ki jo zaužijemo, pa še zdaleč ni kvalitetna. Nekoč so nas na primer prepričevali, da bodo prehransko stanje izboljšale (iz vseh vidikov vprašljive) gensko spremenjene kulture. Ugotovili smo, da še zdaleč ni tako in da so – kako čudno! – spet prinesle bogatim še večje bogastvo, revnejšim pa še bolj črno bedo. Gensko spremenjena semena, ki niso več naravna in so zato patentirana (to pomeni, da imajo določene družbe izključno pravico do gospodarskega izkoriščanja svojega izuma) pa po mnogih študijah, ki so jih opravili v teh letih, predstavljajo pravo katastrofo za okolje in za ekosistem nasploh. Prvič v zgodovini človeštva je bila omogočena izmenjava genskega materiala tudi med vrstami, ki si med seboj niso sorodne. Vsakič, ko skušamo prelisiti naravo, pa si nikakor ne moremo misliti, da jo bomo odnesli brez posledic za zdravje ljudi in živali. Vendar se še naprej igramo z ognjem, kot če nas ne bi skrbelo ohranitev življenja na našem planetu. Začenši z našo vrsto.

Karkoli se že zgodi v tem našem svetu, pa naj bo dobro ali slabo, imajo vedno od tega koristi le nekateri. Pravzaprav vselej isti krogi. To so nosilci velikih gospodarskih in drugih interesov; med njimi je veliko takih, ki delujejo v zakulisju in katerih imen niti ne poznamo. Tudi tokrat se je spet, še bolj očitno kot kdaj koli, zgodilo naslednje. Restriktivni ukrepi zaradi pandemije so na milijone ljudi, ki so bili že

na robu preživetja, po vsem svetu pahnili še v večjo revščino. Mnoge družine se tudi v Italiji in Sloveniji sedaj komaj preživljajo. Preštevilni, zlasti mali podjetniki, so bili za zelo dolgo obdobje prisiljeni zapreti svoje dejavnosti. Sedaj se napovedujejo nove omejitve, saj so že tu novi sevi koronavirusa. Po drugi strani pa prav v tem kriznem obdobju beležimo bajne dobičke mednarodnega finančnega sistema, tistega, ki množi denar z denarjem in ki realne ekonomije ne potrebuje več. Močan zagon je dobil tudi splet. Trgovina Amazon je bogatejša za 401 milijardo, Microsoft za 270, Apple za 219, Tesla za 180, Facebook pa za skoraj 86 milijard. K temu je treba dodati še dobičke raznih bank in drugih dejavnikov v svetovnem gospodarskem sistemu, ki je vse bolj podoben hazardni igri in ki ima skoraj vsa mednarodna pravila, pa tudi mednarodne inštitucije in vlade, na svoji strani. To seveda pomeni, da lahko vpliva na sleherno državo po svetu.

»Človeški poseg vsako sekundo uniči še dodatna 2 kvadratna metra naravne površine. [...] S tem seveda odžiramo življenjsko pomemben habitat.«

Kaj ima to opravka z globalnim segrevanjem? Zelo veliko! Dolga desetletja ni nihče upošteval svaril znanih in uglednih znanstvenikov, da je zemlja v nevarnosti, da moramo prenehati z nebrzdanim izkoriščanjem naravnih virov, da naš planet ni neskončen. Vsa opozorila so naletela na gluha ušesa. Še naprej smo trošili, proizvajali, uničevali, sekali, onesnaževali. V tem je bil namreč dobiček. Mednarodni gospodarski krogi so se zato odločno upirali vsem prizadevanjem okoljevarstvenikov. Ponekod okoljske aktiviste še danes pobijajo, za te umore pa običajno ni nihče kriv. Zato je sedaj težko verjeti, da hočejo človeštvu in planetu samo dobro.

Medtem ko je Evropska komisija sredi julija predstavila zakonodajni sveženj ukrepov za zmanjšanje škodljivih izpustov za najmanj 55 odstotkov do leta 2030 – že ta načrt je sad neštetih kompromisov –, se je v Italiji tudi v tem pandemičnem obdobju izkoriščanje teritorija še povečalo. In to kljub temu, da so številne dejavnosti obstale. Človeški poseg vsako sekundo uniči še dodatna 2 kvadratna metra naravne površine. V letu 2020 je bilo v Italiji večinoma s cementom prekritih še dodatnih skoraj

60 kvadratnih kilometrov teritorija. S tem seveda odžiramo življenjsko pomemben habitat ne le sebi, pač pa tudi številnim drugim skupinam živali in rastlin. Biotska raznovrstnost se vse bolj krči, mi pa bomo, če bomo nadaljevali po tej poti, kmalu ostali brez hrane in vode. Mnogi med nami še vedno mislijo, da bomo vprašanje globalnega segrevanja rešili s tehnološkim napredkom, digitalizacijo, električnimi avtomobili, toplotnimi oblogami na hišah ipd.

V resnici pa smo od pravega cilja zelo, zelo daleč. Po načrtih Evropske unije naj bi do leta 2050 postali podnebno nevtralni. Odpovedali naj bi se fosilnim gorivom, naša rast naj bi šla v smer brezogljičnega gospodarstva. Pripadniki okoljskih nevladnih organizacij, kot je na primer Greenpeace, pa menijo, da so zastavljeni cilji veliko preskromni in da kot taki ne morejo doseči ambicije, da bi globalno segrevanje omejili na +1,5 stopinje Celzija glede na predindustrijsko dobo. Tudi mednarodni sklad za zaščito narave WWF ocenjuje, da je vse to odločno premalo. Koraki gredo v pravo smer, vendar so prepočasni. Po njihovem bi bilo treba izpuste drastično znižati za najmanj 65 odstotkov do leta 2050, da bi sploh lahko pričakovali kak učinek. Tudi Združeni narodi pozivajo, da morajo biti okoljski cilji ambicioznejši.

Novembra bo v Glasgowu na Škotskem nov svetovni podnebni vrh, ki je bil pred tem že preložen zaradi pandemije. Iz raznih srečanj, ki se vrstijo v okviru priprav na ta vrh, pa kaže, da udeleženci na vprašanje globalnega segrevanja še vedno gledajo vsak s svojega zornega kota. Zato bo iskanje skupnih ciljev

UN CLIMATE CHANGE CONFERENCE UK 2020

IN PARTNERSHIP WITH ITALY

Na prejšnji strani: generalni direktor FAO Qu Dongyu (vir: wikipedia);

tu zgoraj: logotip podnebnega vrha na Škotskem;

spodaj: plakat organizacije Global Footprint Network

seveda vse prej kot enostavno. Od Pariškega podnebnega dogovora medtem mineva že 6 let. Resnici na ljubo pa se danes ne moremo pohvaliti, da smo dosegli cilje, ki bi jih bili morali v tem obdobju že uresničiti.

Veliko se tudi govori o potrebi po zmanjšanju izpustov in varčevanju z energijo, manj pa o drugih, nešteti, nujnih posegih za zaščito našega okolja. Kam s smetmi? Kako naj očistimo morje in vodne vire, ki so polni plastike in druge nesnage, a tudi škodljivih snovi? Kako naj bonificiramo ozemlja, ki so onesnažena tudi z izredno nevarnimi in trajnimistrupi? Kako naj spet vzpostavimo naravno ravnovesje? Teh vprašanj si ne postavljamo zelo pogosto.

Devetindvajsetega julija smo dosegli še en mejnik. Na ta dan smo namreč dosegli dan globalnega okoljskega dolga. Kaj to pomeni? Po ugotovitvah in izračunih organizacije Global Footprint Network smo na ta dan izrabili toliko naravnih virov, kolikor bi jih imeli na razpolago celo leto oziroma kolikor jih je Zemlja sposobna pridelati in obnoviti v letu dni! Lahko torej razumemo, kako življenjsko pomembno je, da letošnji podnebni vrh na Škotskem končno prinese konkretne rezultate.

Kakorkoli se bomo odločili za prihodnje, bo narava vselej šla svojo pot. Ko more, skuša odpravljati naše napake, vendar ji to vse težje uspeva. Seveda. Narava se bo na koncu vselej prerodila. To je njena zakonitost. Človek pa ne sodi med neobhodno potrebne vrste ...

HALF the Earth's biocapacity is used TO FEED US

WE WOULD #MOVETHEDATE OF EARTH OVERSHOOT DAY

32 DAYS

IF WE

- prevent food loss and food waste
- prefer plant-based foods
- adopt agroecological and regenerative practices.

These contribute to healthy, sustainable, and affordable diets for all.

Global Footprint Network® Advancing the Science of Sustainability
www.footprintnetwork.org

EARTH OVERSHOOT DAY
www.overshootday.org

Barilla Center FOR FOOD & NUTRITION
www.barilla.com

RAST 49 IN 50

Levo: zaradi neurja so člani Rasti 49 nastopili 1. avgusta na Romanju treh Slovenij kar v cerkvi na Sv. Višarjah. Desno: nastop skupine Rast 50 na Taboru Slovencev po svetu 27. junija v Ljubljani

Pandemija je močno pomešala štrene lanskim in letošnjim maturantom slovenskega srednješolskega tečaja v Argentini. S prisilnim premikanjem datumov poletov in torej tudi programov med obiskom v Sloveniji je najprej priprotovala letošnja skupina 17 maturantov Rast 50, ki je med drugim nastopila na Taboru Slovencev po svetu. Za njo je po dolgi negotovosti dospela še skupina Rast 49, ki jo je v lanskem šolskem letu sestavljalo 18 dijakov in je že zdavnaj pripravila svoj tradicionalni almanah ter je med drugim nastopila na Romanju treh Slovenij na Sv. Višarjah.

VTISI 30

V Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani so 23. junija odprli razstavo Vtisi 30, Spomini Slovenk in Slovencev po svetu na priznanje samostojne Slovenije.

Pripravili sta jo kustosinja dr. Tanja Roženberger, ki je v muzeju zadolžena za Kustodiat za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji, in pa skrbnica Zbirke knjižničnega gradiva Slovencev v zamejstvu in po svetu v Narodni in univerzitetni knjižnici Helena Janežič.

UMRL JE OTROŠKI KIRURG DR. SILVO LIPOVŠEK

Oče slovenske otroške kirurgije dr. Silvo Lipovšek je po težki bolezni 9. junija umrl. Rodil se je 29. avgusta 1948 v Argentini, kamor je došel, kot je sam povedal, v maminem trebuhu. Ko je po osamosvojitvi prvič prišel v Slovenijo, se je odločil za selitev, kar je izpeljal leta 2003. V letih 2004–11 je delal na otroškem oddelku kirurških strok Splošne bolnišnice Celje, nato kot specialist kirurg, namestnik predstojnika in nato predstojnik otroške kirurgije v Univerzitetnem kliničnem centru Maribor. Od začetka si je prizadeval za usposabljanje specializantov otroške kirurgije in odločilno prispeval, da je bila leta 2015 otroška kirurgija priznana v Sloveniji kot samostojna specializacija. Pripravil je zelo uspešen mednarodni kongres otroške kirurgije in dejavno sodeloval v Svetovnem slovenskem kongresu. Medicino je doštudiral v Buenos Airesu, nato se je izpopolnjeval v New Yorku in Denverju, predaval v Koloradu in delal v Buenos Airesu, kjer je ustanovil oddelek za otroško kirurgijo občinske bolnišnice.

TANJA TUMA PREDSEDNICA SLOVENSKEGA CENTRA PEN

Po odstopu Toneta Peršaka je bila na občnem zboru 7. junija izvoljena za novo predsednico Slovenskega centra Pen pisateljica, urednica in založnica Tanja Tuma.

OBLETNICA VLASTJE SIMONČIČA

Ob 110-letnici rojstva predvojnega jugoslovanskega protiobveščevalnega oficirja in tigrovca, povojnega fotoreporterja, političnega preganjanca in umetniškega fotografa Vlastje Simončiča (Gorica, 11. jun. 1911 – Ljubljana, 14. sept. 2000), ki je zadnja leta pred smrtjo gojil tesne stike tudi s Trstom, je Muzej novejšje zgodovine Slovenije, ki hrani dober del njegove fotografske zapuščine, na svoji spletni strani posvetil umetniku in domoljubu poklon s fotografijami in zapisi Katarine Jurjavčič, Tee Rogelj in Zvonke Zupanič Slavec (*Vlastja Simončič, ob 110. obletnici rojstva - MNZS (muzej-nz.si)*).

Temeljit prispevek o Simončičevem življenju in delu je tudi v video arhivu spletne strani Loškega muzeja.

SPOMIN NA ŽRTVE TOTALITARIZMOV

Ob letošnjem evropskem dnevu spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov je Študijski center za narodno spravo skupno z Državnim svetom, Ministrstvom za zunanje zadeve in Platformo evropskega spomina 23. avgusta priredil v prostorih Državnega sveta v Ljubljani mednarodno konferenco Navidezna sprava: tranzicijski procesi v srednji in vzhodni Evropi v primerjalni perspektivi.

V popoldanskih urah so se zvrstili polaganje cvetja pred spominskimi obeležji v Ljubljani (spominska plošča pred ameriškim veleposlaništvom, zaporniške celice na Beethovnovi in spomenik vsem žrtvam na Kongresnem trgu), maša za žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov, ki jo je v ljubljanski stolnici daroval nadškof Stanislav Zore, ki je tudi pridigal, in pa akademija s slavnostnim govorom zgodovinarja Staneta Grande.

AKACIJEV GOZD

Pri Slovenski matici v Ljubljani je izšel slovenski prevod tretjega romana iz niza "istrske trilogije" Fulvia Tomizze – *Il bosco di acacie*. Z naslovom *Akacijev gozd* ga je prevedel Primož Sturman. Spremono besedo je prispevala Katarina Marinčič.

ZALENI OKRIŠIJI

V Muzeju rezijanskih ljudi na Solbici v Reziji so 8. avgusta predstavili pesniško zbirko Renata Quaglie *Zeleni okrišiji / Zelene krošnje*, ki je izšla pri Slovenski matici ob avtorjevi 80-letnici. Tržaški pesnik Marko Kravos je opravil izbor in prevod pesmi iz rezijanskega narečja v knjižno slovenščino. Napisal je tudi spremno študijo.

Quaglia je že prejel nagrado Prešernovega sklada za pesniško zbirko *Baside* iz leta 1985.

SLOVENIJA V SVETU

Izseljensko društvo Slovenija v svetu je 27. Tabor Slovencev po svetu 27. junija v Zavodu sv. Stanislava v Ljubljani posvetilo 30. obletnici samostojne Slovenije. Najprej je somaševanje vodil ljubljanski pomožni škof Anton Jamnik, sledila sta odprtji dveh razstav: dokumentarne razstave Slovinci po svetu v času osamosvajanja in likovne razstave zdomskih umetnikov Skupaj za Slovenijo. Na slavnostni akademiji so spregovorili predsednik vlade Janez Janša, predsednik osamosvojitvene vlade Lojze Peterle in prof. Andrej Fink. Na sporedu je bil tudi umetniški program.

Na predvečer pa je bil v Slovenski filharmoniji koncert, na katerem je nastopil tudi mešani mladinski zbor Komel iz Gorice pod vodstvom Davida Bandlja.

PONATIS VLADIMIRJA KOZINE

Ljubljanska založba Nova obzorja je ponatisnila knjižico s pričevanjem o komunistični revoluciji v Sloveniji *Komunizem, kot ga jaz poznam*. Gre za zapis duhovnika Vladimirja Kozine (1919–2014), ki je leta 1966 izšel v ZDA v angleščini in doživel vsaj 8 izdaj, v prevodu Alojzija Geržiniča in z opombami Filipa Žaklja pa je v slovenščini izšel leta 1972 v Buenos Airesu.

SV. URH V DOLINI

V Dolini pri Trstu so letos 4. julija slovesneje proslavili župnijskega in občinskega zavetnika sv. Urha. Na pobudo župnije, Srednjeevropskega inštituta Josipa Pangerca in Sveta slovenskih organizacij je bila slovesna maša župnika Klemna Zalarja s pritrkovalci iz Mačkolj in pevci župnij v Bregu. Načrtovani koncert Hišnega ansambla Avsenik pa so zaradi slabega vremena prenesli na 10. julij. So pa odkrili ploščo v spomin na graditelje dolinskega zvonika, ki se je zrušil leta 1918, ponovno pa je zrasel v letih 1951–53.

Dodatna slovesnost je bila 28. julija, ko so na cerkvenem obzidju odkrili štiri dvojezične table s krajevnimi zgodovinskimi podatki.

ODLIKOVANJE ZA TRŽAŠKI RADIO IN TELEVIZIJO

Od leve Martina Repinc, Marko Tavčar in predsednik Borut Pahor (vir: rainews.it)

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 23. junija v predsedniški palači v Ljubljani z redom za zasluge odlikoval tri slovenske medijske ustanove.

Red za zasluge so prejeli Slovenski programski oddelek in Slovenski informativni sporedi, ki delujejo v okviru Deželnega sedeža RAI za Furlanijo – Julijsko krajino, ob 75-letnici radijskih in 25-letnici televizijskih sporedov za pomembno vlogo pri ustvarjanju radiotelevizijskih vsebin v slovenščini, namenjenih slovenski narodni skupnosti v Italiji, in za dolgoletno čezmejno sodelovanje, ki prispeva k bogatitvi programov na obeh straneh meje. Red za zasluge sta prevzela Martina Repinc v imenu programskega oddelka in glavni urednik časnikarskega oddelka Marko Tavčar.

Red za zasluge sta prejela še radijski in televizijski program za italijansko narodno skupnost, ki delujeta v okviru Regionalnega centra RTV Koper-Capodistria, za več kot 70-letno radijsko in 50-letno televizijsko delo in pa Slovenska tiskovna agencija za trideset let dela.

Utemeljitev za odlikovanje

Med slovesnostjo v Ljubljani so prebrali utemeljitev za odlikovanje radiu in televiziji Trst, ki jo zaradi pomenljivosti objavljamo v celoti.

Za pomembno vlogo pri ustvarjanju radiotelevizijskih vsebin v slovenščini, namenjenih slovenski narodni skupnosti v Italiji, in za dolgoletno čezmejno sodelovanje, ki prispeva k bogatitvi programov na obeh straneh meje, prejmejo ob 75-letnici radijskega in 25-letnici televizijskega programa Slovenski programski oddelek in Slovenski informativni sporedi, ki delujejo v okviru Deželnega sedeža RAI za Furlanijo – Julijsko krajino, red za zasluge.

75-letna tradicija radijskih vsebin v slovenščini se je v Italiji začela po koncu druge svetovne vojne. Slovenska beseda je mesto na tržaških radijskih valovih sicer prvič dobila že v obdobju med letoma 1943

UMRL JE LITERARNI ZGODOVINAR ZORAN BOŽIČ

V Šempetru pri Gorici je 2. junija po dolgi bolezni preminil literarni zgodovinar profesor dr. Zoran Božič. Rodil se je primorskim staršem 13. oktobra 1951 v Ljubljani, odraščal v Kranju, družino pa si je ustvaril v Novi Gorici, kjer je od leta 1979 poučeval slovenščino na sedanji Srednji ekonomski in trgovski šoli, od leta 2004 pa je kot asistent in od leta 2014 kot docent predaval na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici. Posvečal se je didaktiki književnosti in teoriji literarnega kanona. V obsežni doktorski disertaciji, ki je leta 2010 izšla pod naslovom Slovenska literatura v šoli in Prešeren, je med drugim temeljito obravnaval tudi predstavljanje Franceta Prešerna v učbenikih, ki so po vojni izšli v Trstu in Gorici.

V letih 2012–17 je bil član Državnega sveta, v Kojskem pa je z ženo prof. Karlo in družino skrbel za vzorčni sadovnjak starih sadnih sort.

ISTRSKI ITALIJANI

Pri Založništvu tržaškega tiska in Univerzi na Primorskem je izšla študija antropologinje in prodekanje omenjene univerze Katje Hrobat Virloget V tišini spomina, Eksodus in Istra. V njej je predstavila skupnost tistih italijanskih prebivalcev Istre, ki se po vojni niso odločili za begunstvo, ali pa niso optirali za Italijo, vendar v Istri niso imeli lahkega življenja.

in 1945 kot del večjezične radijske postaje, najprej pod imenom Primorski radio in nato Radio svobodni Trst, nato pa je z letom 1946 dobila svoj radijski val.

Ko je leta 1954 Svobodno tržaško ozemlje postalo del Italijanske republike, so slovenske radijske oddaje prišle pod okrilje italijanske javne radiotelevizije RAI. S tem se je zanje začela nova doba. Kakovost oddajanja se je znatno izboljšala, nova tehnologija je slovenščino na radijskih valovih ponesla po celotni Benečiji in Kanalski dolini, pridružili pa so se ji tudi programi v narečjih, ki jih govorijo Slovenci iz Videnške pokrajine.

Radijskemu zvenu slovenske besede se je leta 1995 pridružila še težko pričakovana televizija. Tedaj so v okviru Deželnega sedeža RAI za Furlanijo – Julijsko krajino začeli predvajati televizijski večerni dnevnik in krajše oddaje, v naslednjih petindvajsetih letih pa so se radijske in televizijske vsebine v slovenščini množile in bogatile. Danes Deželni sedež RAI svojim poslušalcem in gledalcem na leto zagotovi več kot štiri tisoč ur radijskih oddaj in več kot dvesto ur televizijskih oddaj v slovenščini ter oblikuje spletišče v slovenskem jeziku.

Radiotelevizijske vsebine, ki jih danes v okviru Deželnega sedeža RAI pripravljajo Slovenski programski oddelek in Slovenski informativni sporedi, imajo pomembno stvarno in simbolno vlogo za Slovenke in Slovence v Furlaniji – Julijski krajini. So kakovosten in verodostojen vir informacij v slovenščini, obenem pa utrjujejo samobitnost slovenske manjšine v Italiji ter ohranjajo njeno povezanost z materinščino in matičnim narodom. Negujejo kulturno in jezikovno dediščino ter žlahtnijo sobivanje dveh sosednjih in prijateljskih narodov.

V tem evropskem duhu sodelovanja in sobivanja je utemeljen tudi edinstveni projekt Čezmejna televizija, ki je tik pred prelomom tisočletja povezal slovenska in italijanska uredništva Deželnega sedeža RAI za Furlanijo – Julijsko krajino in Televizije Koper/Capodistria. Čezmejna televizija, ki je s skupnim uredništvom prava posebnost v Evropi, gledalkam in gledalcem v Sloveniji, Italiji in na Hrvaškem ponuja dvojezični ogled dnevnoinformativnih oddaj vseh štirih uredništev, med drugim tudi vsakodnevno ponovitev osrednjega dnevnika slovenske nacionalne televizije. Programe bogatijo koprodukcijski posnetki prireditev in dogodkov posebnega pomena za čezmejni prostor. Čezmejna televizija je primer brezmejnega sodelovanja med osrednjima javnima radiotelevizijskima ustanovama dveh držav, italijanskim RAI in slovensko RTV Slovenija.

Z državnim odlikovanjem Republika Slovenije izraža hvaležnost in priznanje ustvarjalkam in ustvarjalcem radiotelevizijskih vsebin v slovenščini, ki so v 75-letnem radijskem in 25-letnem televizijskem obdobju soustvarjali Slovenski programski oddelek in Slovenske informativne sporede, spodbujali čezmejno sodelovanje med dvema sosednjima in prijateljskima narodoma ter utrjevali povezanost slovenske narodne skupnosti z matičnim narodom in državo, ki v letošnjem letu praznuje 30. obletnico osamosvojitve.

P. IGOR SALMIČ V VODSTVU MINORITOV

Cerkveni zgodovinar, minoritski pater dr. Igor Salmič (Ljubljana, 1979), ki je bil 25. aprila 2018 izvoljen za slovenskega provincialnega ministra, je 5. julija prevzel mesto generalnega definatorja ter generalnega asistenta srednjeevropske federacije minoritov. S tem mu je služba v Sloveniji prenehala, do naslednjega rednega provincialnega kapitlja pa bo Slovensko minoritsko provinco vodil njegov namestnik in nekdanji provincialni minister p. Slavko Stermšek.

P. Salmiča, ki je bil posvečen v duhovnika leta 2007 in je 13 let študiral in delal v Rimu, je izbral generalni minister minoritov p. Carlos Trovarelli s svojim definatorijem. Salmičev predhodnik na tem položaju je postal nadškof v Teheranu.

BORŠTIKOVKO SREČANJE

V Mariboru je bilo od 14. do 27. junija 56. Borštnikovo srečanje. Lansko je zaradi pandemije odpadlo.

Borštnikov prstan je prejela dansko-slovenska dramska igralka Jette Ostan Vejrup, rojena leta 1962, ki je študirala na Danskem in v Parizu, od leta 1989 pa deluje v Sloveniji (od leta 2004 v Mestnem gledališču ljubljanskem).

Veliko nagrado za najboljšo predstavo je prejela koprodukcija Slovenskega mladinskega gledališča in zavoda Maska iz Ljubljane Gejm v režiji Žige Divjaka.

SKAVTI NA TABORIH

Slovenska zamejska skavtska organizacija je kljub težavam zaradi pandemije v tem poletju pripravila za svoje članice in člane devet taborov.

Goriški člani SZSO so pripravili tabor za najmlajše, volčiče in volkuljice, v Žabnicah. Srednja starostna veja, izvidniki in vodnice, je taborila na Štupici v Benečiji. Za tretjo starostno vejo so goriški in pa tržaški kraški novinci roverji in popotnice izpeljali potovalni tabor po Reziji, roverji in popotnice pa potovalni tabor v Apeninih med Emilijo – Romanjo in Toskano.

Tržaški skavti so imeli dva tabora za najmlajše (v Lednici pri Žireh in Retečah pri Škofji Loki), izvidniki in vodnice so taborili v Retečah pri Škofji Loki, roverji in popotnice kraškega stega so opravili potovalni tabor na Triglavu, tisti iz tržaškega stega pa so se odločili za potovalni tabor v Apeninih med Emilijo – Romanjo in Toskano.

Kraški steg roverjev in popotnic na poti na Triglav malo pod Vodnikovim domom

TEDNIK DOMOVINA

Krog krščansko usmerjenih sodelavcev Zavoda Iskreni in spletnih portalov Domovina.je, ki se z urednikom Rokom Čakšem posveča zlasti politiki in gospodarstvu, ter Iskreni.net, ki se z urednico Tadejo Kreč posveča zlasti družini, vzgoji in duhovnosti, je začel izdajati tednik Domovina. Pred avgustovskim premorom je 29. julija dosegel deseto številko. Odgovorni urednik je Tino Mamič, direktor Zavoda Iskreni, ki ga izdaja, pa je Igor Vovk.

PLAMEN SRCA

Slovensko kulturno društvo Primorsko iz Mačkolj je objavilo spomine domačinke Danice Tul Smotlak Plamen srca. Uredil jih je Boris Pangerc, ki je tudi napisal spremno besedo. S svojim zapisom je knjigo pospremila še Anuška Smotlak.

JUBILEJ RADIJSKEGA ODRA

Radijski oder iz Trsta je 17. julija proslavil 75-letnico prvega nastopa na tržaškem radiu z Večerom zvočnega gledališča na prostem na Repentabru. Na sporedu je bila Evripidova tragedija Resos, ki jo je RO posnel leta 2016. O prehojeni poti je spregovorila predsednica RO Maja Lapornik, Maruška Guštin in Nejc Kravos pa sta povezovala zgodovinske posnetke. Slavnostni govornik je bil Jože Faganel, v imenu soprirediteljev večera pa so še pozdravili Marij Maver za Slovensko prosveto, Marko Pisani za Krožek Virgil Šček, Sergij Pahor za Društvo slovenskih izobražencev, Ivo Jevnikar za Mladiko in Knjižnico Dušana Černeta ter Mateja Martini za Mlade v odkrivanju skupnih poti in Slovenski kulturni klub.

ZBRALI SMO POGUM

Ob 30-letnici samostojne Republike Slovenije so Arhiv Republike Slovenije, Park vojaške zgodovine Pivka in Zavod RS za šolstvo pripravili pedagoško-zgodovinski projekt Zbrali smo pogum. Pripravili so učno gradivo za obravnavo prelomnih zgodovinskih dogodkov, ki obsega virtualno razstavo, video film, samostojne digitalne delovne zvezke in časovni trak o plebiscitu za samostojno Slovenijo, osamosvojitvi in vojni za Slovenijo.

UMRLA JE SLIKARKA MIHAELA VELIKONJA

Slikarka – naivka Mihaela Velikonja, rojena leta 1940 v Lokah pri Ajševici, ki se je pred 40 leti naselila v Saležu, krajši čas pa je preživel tudi v Avstraliji, je 6. avgusta preminila. Razstavljala je od leta 1973. Slikarstva se je izučila v središču hrvaških naivcev v Hlebinjah, v Trstu pa se je izpopolnjevala pri Avgustu Černigoju in Ninu Perizziju. Slikala je na steklo in na papir z akvarelom in tempero.

JOŽE PLEČNIK NA SEZNAMU UNESCA

Odbor za svetovno dediščino Unesca je 28. julija v Pekingu vpisal na seznam svetovne naravne in kulturne dediščine sedem izbranih del arhitekta Jožeta Plečnika v Ljubljani. Posebna delovna skupina, ki jo je vodila Špela Spanžel z Ministrstva za kulturo, koordiniral pa Tomaž Štoka iz Muzeja za arhitekturo in oblikovanje, je v ta namen v zadnjih letih pripravila zelo obširen strokovni dosje.

SLIKAR MIRO ZUPANČIČ NA REPENTABRU

Varnostni ukrepi zaradi pandemije so letos nekoliko okrnili posvetni del praznovanja velikega šmarna na Repentabru, verskega dela pa ne, saj je 15. avgusta slovesno mašo daroval tržaški škof msgr. Giampaolo Crepaldi skupno z domačim župnikom in vikarjem za slovenske vernike Antonom Bedenčičem, popoldansko somaševanje tržaških slovenskih duhovnikov pa je vodil 80-letni openski župnik Franc Pohajač.

Med kulturnimi pobudami gre zlasti opozoriti na odprtje slikarske razstave priznanega ameriško-slovenskega umetnika Mira Zupančiča na predvečer Marijinega praznika. Z glasbenimi točkami so večer, ki ga je vodil Peter Cvelbar, uvedli mladi domači glasbeniki, po srečanju s slikarjem pa je imel koncert 20-letni tržaški kitarist Manuel Bon, ki obiskuje konservatorij na univerzi Zuyd v Maastrichtu na Nizozemskem.

Slikarja Mira Zupančiča, ki se je rodil leta 1937 v Rimskih Toplicah, so prisotni bolje spoznali iz pogovora, ki ga je z njim vodil Ivo Jevnikar. Ko je bil Zupančič star 20 let, je z malo mlajšim prijateljem in sokrajanom Jožetom Vodlanom ilegalno prestopil mejo z Avstrijo v iskanju večje svobode in boljšega življenja. V Linzu, kjer se je preživljal s štipendijami in z restavratorstvom, sta leta 1963 oba

Slikar Miro Zupančič z ženo Marinko ob svojih slikah v Srenjski hiši na Repentabru (FOTODAMJ@N)

diplomirala na likovni akademiji, nakar sta se izselila v ZDA v Cleveland. Tam sta se odlično ujela s kiparjem in ilustratorjem Francetom Goršetom. Skupaj so pripravili razstavo in se v iskanju boljših pogojev za delo kmalu preselili v New York. Tam se je Zupančič ustalil, saj je med newyorškimi Slovenci spoznal ženo Marinko, s katero sta si ustvarila družino in imela tri otroke. Na akademiji upodablajoče umetnosti v New Yorku je še izpopolnil svoje znanje. Razstavljal je v več državah, od leta 2000 dalje zelo veliko tudi v Sloveniji, kamor prihaja vsako leto za več mesecev in kjer je prejel več priznanj.

KOLIKO JE BILO ZAMEJSKIH MATURANTOV?

V nenavadnih razmerah in s posebnimi pravili zaradi pandemije se je z državnimi izpiti na višjih srednjih šolah končalo šolsko leto 2020/21.

Na slovenskih višjih šolah na Goriškem je bilo 59 maturantov, na Tržaškem 99.

Številka pa ne odraža točnega stanja, saj je bilo naših maturantov v resnici več. Če ne upoštevamo posameznikov, ki so se s slovenskih šol prepisali na italijanske ali matične zavode, je treba upoštevati vsaj še 11 slovenskih maturantov na italijanskem državnem tehničnem zavodu Grazia Deledda – Max Fabiani v Trstu (leta 2014 sta se združili dotlej samostojni šoli s tema imenoma).

Na Državnem izobraževalnem zavodu Jožef Stefan v Trstu so namreč pred leti ustanovili smer za grafiko in dizajn, ki je pritegnila lepo število dijakov in ustvarila več novih delovnih mest za učno in neučno osebje. Na spletni strani zavoda Stefan beremo: "Grid je triletni poklicni tečaj, ki se zaključí s poklicno kvalifikacijo in pridobitvijo naziva grafični operater. Dodatni četrti letnik vodi v naziv grafični tehnik." Malo nižje pa beremo: "Od šolskega leta 2019/20 ni več mogoč vpis v prvi letnik, zato se program izvaja do zaključka izobraževanja že delujočih razredov."

Ta "zaključek" pa kljub nekaterim obetom dijakov ni privedel do mature, ker petega letnika na šoli niso nikoli uvedli. In tako je ves lanski četrti razred, enajst dijakov, v šolskem letu 2020/21 v italijanščini opravilo zadnji letnik na italijanski šoli in na njej maturiralo. Zgodba pa očitno še ni končana, ker jim v novem letniku sledijo drugi dijaki.

Šola Deledda – Fabiani je smer grafike in komunikacij s petletnim programom uvedla v šolskem letu 2011/12.

Zakaj je na Stefanu drugače, zakaj je bila smer sploh uvedena in ukinjena in zakaj je morala cela generacija bodočih slovenskih grafikov po štirih letih na italijansko šolo, naša javnost ni izvedela.

Vsekakor je bilo slovenskih maturantov na Tržaškem letos 110: 39 na šoli Prešeren, 39 na šoli Stefan, 17 na šoli Slomšek, 4 na šoli Zois in 11 na šoli Deledda – Fabiani!

V ARGENTINI JE UMRLA PAVLINA ULRICH DOBOVŠEK

V Buenos Airesu je 28. maja preminila Pavlina Dobovšek, roj. Ulrich, ki je bila leta 1966 med ustanoviteljicami Zveze slovenskih mater in žena ter nato 45 let njena predsednica. Aktivna je bila tudi v drugih slovenskih organizacijah in v tisku.

Rodila se je 23. aprila 1922 v Ljubljani. Z devetmesečnim prvim izmed štirih otrok se je septembra 1945 umaknila iz domovine in se naslednje leto v Švici združila z možem, ki se je bil tja zatekel že leta 1944. V Argentino so dospeli maja 1948.

TISCHLERJEVA NAGRADA ZA ODV. MATEVŽA GRILCA

Odvetnik dr. Matevž Grilc, ki je bil v letih 1976–95 in 2005–09 predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev, je 11. junija v Celovcu prejel 42. Tischlerjevo nagrado za življenjsko delo na narodnopolitičnem področju in za zavzemanje za samostojno politično gibanje med koroškimi Slovenci. Vročila sta mu jo predsednika organizacij, ki jo podeljujeta od leta 1979, dekan Janko Krištof za Krščansko kulturno zvezo in diplomat Zdravko Inzko za Narodni svet koroških Slovencev. V zahvalnem nagovoru je bil nagradjenec, ki je svojo odvetniško pisarno v Celovcu ustanovil pred dobrimi 40 leti, kritičen do avstrijskih, a tudi do slovenskih oblasti v letih po osamosvojitvi. Zavzel se je za skupno manjšinsko izvoljeno predstavništvo.

DOBRODOŠLI DOMA

Letošnja prireditev Dobrodošli doma je bila 3. julija v Ribnici. Posvečena je bila 30-letnici samostojnosti. Pri okrogli mizi in v kulturnem programu so nastopali Slovenci iz zamejstva in izseljenstva.

Tako kot lani pa je pandemija tudi tokrat preprečila tradicionalno Vseslovensko srečanje v Državnem zboru v Ljubljani.

DREŠKE OJCETA

Društvo Kobilja glava je pri zadruzi Most v Čedadu izdalo domoznansko knjigo več avtorjev s fotografskim in zgodovinskim gradivom Dreške ojceta / Nozze a Drenchia.

UMRL JE ZGODOVINAR ANGELO DEL BOCA

V Turinu je 6. julija umrl italijanski časnikar in zgodovinar Angelo Del Boca, ki je kot prvi odmevno opozoril na italijanske vojne zločine v kolonijah, Jugoslaviji in na domačem ozemlju s knjigo *Italiani, brava gente?* iz leta 2005. Z naslovom *Italijani, dobri ljudje?* je leta 2007 izšla tudi v slovenskem prevodu.

ZGODOVINA KRŠČANSTVA NA KOROŠKEM

Koroški zgodovinar dr. Jože Till je pri Mohorjevi v Celovcu na 448 bogato dokumentiranih in ilustriranih straneh objavil knjigo *Zgodovina krščanstva na Koroškem, S pogledom v širšo regijo*. Dvatisočletna pripoved sega do imenovanja sedanjega celovškega škofa dr. Jožeta Marketza.

NOVO VODSTVO VINCENCIJEVE KONFERENCE

Slovenska Vincencijeva konferenca v Trstu je 16. junija dobila novo vodstvo. Po devetih letih se je umaknila predsednica Ivica Švab, nasledil pa jo je Marijan Kravos.

Na občnem zboru so poročali predstavniki krajevnih konferenc v Barkovljah, Rojanu, pri Sv. Ivanu, v Bregu, tržaškem središču in pa Gorici.

SLOVENSKI DIPLOMATSKI POJMOVNIK

V zbirki *Mednarodno pravo* sta založba Fakultete za družbene vede in Ministrstvo za zunanje zadeve v tiskani in elektronski izdaji objavila 337 strani obsežno enciklopedično delo *Slovenski diplomatski pojmovnik*. Avtor je upokojeni diplomat in publicist dr. Božo Cerar. Predgovor je napisal prof. Ernest Petrič.

Zelo koristno delo je predelani in razširjeni Cerarjev slovar iz leta 2019 *Diplomatski pojmovnik*.

KANTAVTOR KEKO

Nabrežinski kantavtor Matej Gruden - Keko je pri izobraževalnem zavodu Margarana v Braniku izdal zbirko pesmi v narečju in knjižnem jeziku Rja in kri. Več jih je že bilo uglasbenih. Zbirko je sam ilustriral, spremno besedo pa je prispevala Aleksandra Čehovin.

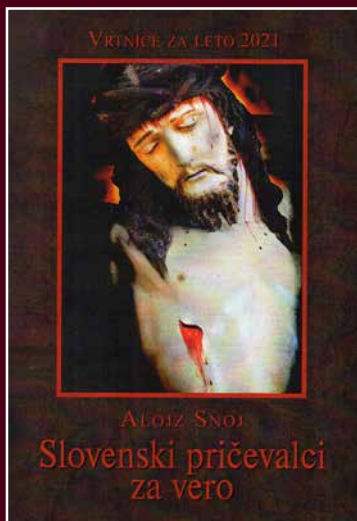
SEDEM NOVOMAŠNIKOV

V Cerkvi na Slovenskem je letos sedem novomašnikov. Posvečeni so bili med 27. junijem in 1. julijem. Dva sta redovnika.

Iz ljubljanske nadškofije so trije novomašniki (dva škofijska duhovnika in kapucin), po enega novomašnika pa so dobili v nadškofiji Maribor in v škofijah Koper, Novo mesto in Celje (minorit).

Ob nizkem številu novomašnikov je tednik *Družina* objavil podatke o dolgi vrsti zlatomašnikov in drugih jubilarov, ki pričajo o nekdanjih številčno bogatih letnikih.

Med letošnjimi jubilarji izstopa diamantnomašnik msgr. dr. Oskar Simčič iz Gorice, ki je bil že škofov vikar za Slovence, kancler, župnik in profesor, posvečen pa je bil 2. julija 1951 v Trstu.

SLOVENSKI PRIČEVALCI ZA VERO

Kot 37. izdanje v zbirki *V šoli najsvetejših Src* je pri založbi *Salve* v Ljubljani izšla knjižica *Slovenski pričevalci za vero, Vrtnice za leto 2021*. Napisal jo je duhovni pomočnik v Zagorju dr. Alojz Snoj.

Vrtnice so šmarnicam sorodna pobožnost. Če so v maju šmarnice posvečene Materi božji, so v juniju vrtnice posvečene Srcu Jezusovemu. Junijsko pobožnost so prvič obhajali leta 1833 v Franciji, sto let pozneje tudi v Sloveniji.

Avtor je za vsak majski dan pripravil življenjepisa slovenskega duhovnika ali laika, ki je umrl ali pa je trpel zaradi komunističnega, a tudi nacističnega protikrščanskega preganjanja, nekatere dneve pa je pridržal za širša razmišljanja. Objavljeni so tudi litanije Srca Jezusovega, besedilo izročitve Jezusovemu Srcu in literatura o obravnavani snovi.

UMRL JE MARINO PEČENIK

V Boljuncu, kjer se je rodil 11. septembra 1937, je 10. junija po dolgi bolezni preminil podjetnik in politik Marino Pečenik. V letih 1969–73 je bil predsednik športnega društva Breg. Kot krajevni upravitelj, član socialistične stranke PSI, je bil med drugim župan v Dolini v letih 1990–95 in pa predsednik Kraške gorske skupnosti. V letih 1996–2003 je predsedoval Slovenskemu deželnemu gospodarskemu združenju.

PADLI SLOVENCİ, ITALIJANSKI VOJAKI

Zgodovinarica Irena Uršič je v 1. letošnji številki Prispevkov za novejšo zgodovino objavila študijo o mrtvih in pogrešanih Slovencih v italijanskih oboroženih silah in vojnem ujetništvu med drugo svetovno vojno. Upoštevala je slovenske in italijanske vire.

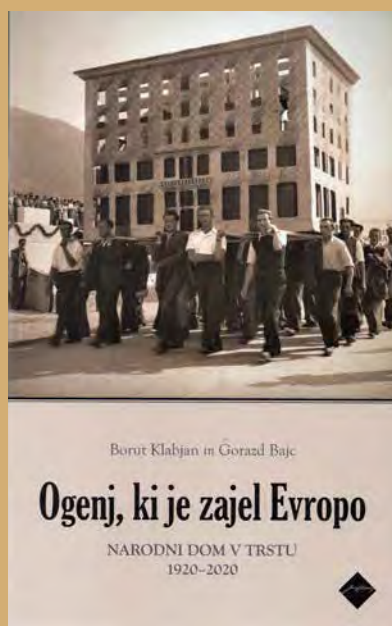
V slovenski nacionalni bazi tovrstnih žrtev, ki pa ne upošteva zamejstva, je bilo na dan 23. julija 2020 zabeleženih 1.316 takih žrtev. Zgodovinarica Nataša Nemeč pa je pred leti kot vsoto vseh slovenskih žrtev, italijanskih vojakov, navedla številko 8.454.

PROSLAVE OB 30-LETNICI

Ob 30-letnici slovenske neodvisnosti je bila 25. junija osrednja proslava dneva državnosti na Trgu republike v Ljubljani. Slavnostna govora sta imela državni predsednik Borut Pahor in predsednik vlade Janez Janša. Med tujimi gosti so bili predsednik Evropskega sveta Charles Michel, predsedniki vlad Hrvaške Andrej Plenković, Avstrije Sebastian Kurz in Madžarske Viktor Orban, italijanski zunanji minister Luigi Di Maio in pa portugalski zunanji minister Augusto Santos Silva, ki je Sloveniji simbolično predal polletno predsedovanje Svetu EU.

Med ostalimi številnimi proslavami gre omeniti tisto, ki jo je slovenski generalni konzulat v Trstu, ki ga vodi Vojko Volk, skupno s krovnicima organizacijama Slovencev v Italiji ter Kulturnim centrom Lojze Bratuž in Kulturnim domom v Gorici priredil 23. junija na skupnem trgu dveh Goric. Poleg generalnega konzula so spregovorili slovenski predsednik Borut Pahor, ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Helena Jaklitsch, predsednik deželne vlade Furlanije – Julijske krajine Massimiliano Fedriga, goriški in novogoriški župan Rodolfo Ziberna in Klemen Miklavčič ter predsednika Sveta slovenskih organizacij Walter Bandelj in Slovenske kulturno gospodarske zveze Ksenija Dobrila.

MONOGRAFIJA O NARODNEM DOMU

Ob 101. obletnici požiga Narodnega doma je bila 13. julija v Trstu krajša slovenskost v priredbi Fundacije Narodni dom. Ob nastopu gojencev Glasbene matice so v sedanji dvorani doma spregovorili predsednik fundacije Rado Race, ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Helena Jaklitsch in deželni odbornik Pierpaolo Roberti.

Nato sta avtorja, tržaška, vendar v ma-

tici delujoča mlajša zgodovinarja Borut Klabjan in Gorazd Bajc v pogovoru s časnikarko Poljanko Dolhar predstavila monografijo Ogenj, ki je zajel Evropo, Narodni dom v Trstu 1920–2020, ki je na 456 straneh izšla pri Cankarjevi založbi v Ljubljani.

Gre za široko zastavljeno in z viri temeljito podprto pripoved o Slovencih v Trstu od časa najvišjega vzpona in izgradnje Narodnega doma prek tragedije požiga in fašističnega preganjanja do sedanjih zagotovil, da bo stavba vrnjena Slovincem.

Pri založbi Qudulibri v Gorici pa je izšel italijanski prevod Darje Betocchi knjige striparja Zorana in zgodovinarja Ivana Smiljanića Črni plamen (La fiamma nera, Il rogo del Narodni dom). Spremno besedo je prispeval Davide Toffolo.

SVEČE 2021

Od 18. do 24. julija je bil v Galeriji Gorše v Svečah na Koroškem 39. Slikarski teden, ki ga pod predsedstvom Alenke Inzko Weber prireja Slovensko kulturno društvo Kočna. Gostovali so umetniki iz Avstrije, Slovenije in Italije. Iz Italije je bil v Svečah tržaški slikar Sandi Renko, ki živi in dela v Padovi.

Zaključna predstavitev pobude je bila v Einspielerjevem centru za srečanje v Svečah, ki ga je 9. julija slovesno odprl avstrijski predsednik Alexander Van der Bellen. Gre za Colnarjevo domačijo, iz katere izhaja rod Einspielerjev. Pred leti jo je odkupil in preuredil dr. Zdravko Inzko, tako da so lahko zdaj v njej tudi večje prireditve.

MEJA

V središču SMO v Špetru so 17. julija predstavili novo veliko interaktivno inštalacijo Meja, ki predstavlja premike državnih mej na sedanjem slovenskem manjšinskem območju v Italiji od slovenske naselitve do danes. Na podlagi zgodovinske raziskave Giorgia Banchiga jo je oblikovala arh. Donatella Ruttar.

ŠTREKLJEVA NAGRADA

Zaradi zapletov s pandemijo so 4. julija v Štanjelu vročili Štrekljevo nagrado tako za lansko kot za letošnje leto. Za leto 2020 jo je prejel raziskovalec naše kamnite dediščine Božidar Premrl, za leto 2021 pa etnologinja Marija Makarovič.

Štrekljevo nagrado podeljuje Odbor za Štrekljevo nagrado, ki šteje sedem članov, ki jih na podlagi posebnega pravilnika imenuje župan občine Komen. Namenjena je posameznikom ali skupinam za življenjsko delo ali izjemne dosežke na področju zbiranja in ohranjanja slovenskega ljudskega blaga v besedi in pesmi.

SLOVENIJA, ZAPOJMO TI!

Ob 30-letnici slovenske države je krovna organizacija povojne politične emigracije v Argentini, Zedinjena Slovenija, pripravila skoraj 40 minut dolg video Slovenija, zapojmo ti!, ki je na ogled na spletu (<https://www.youtube.com/watch?v=xW1o4mytx80>). Premierno predvajanje je bilo 17. julija.

Z njim je Zedinjena Slovenija opozorila na prispevek zdamskih Slovencev pri osamosvajanju in mednarodnem priznanju Slovenije ter prikazala življenje in delovanje organizacij, ki pod njenim okriljem združeno delajo za ohranjanje slovenstva pod Južnim križem.

Pod vodstvom Mirjam Oblak in Martina Selana so številni sodelavci več mesecev pripravljali gradivo, ki prikazuje priseljevanje Slovencev, nastanek slovenskih domov in šol, delo slovenskih dušnih pastirjev, kulturo, mladinske in druge organizacije, časopise in tisk, prireditve itd.

Vsaj 30 posameznikov je prispevalo več kot 7.000 pomenljivih fotografij.

OLIMPIJSKA SLOVENIJA

Na 32. poletnih olimpijskih igrah, ki so bile v Tokiju med 23. julijem in 8. avgustom, je Slovenija s 54 tekmovalkami in tekmovalci dosegla kar tri zlate, eno srebrno in eno bronasto kolajno, tako da je v svetovni lestvici po številu kolajn na prebivalca na 4. mestu.

Zlato so dosegli kanuist na divjih vodah Benjamin Savšek, v vožnji na čas kolesar Primož Roglič in športna plezalka Janja Garnbret. Srebrna je bila Tina Trstenjak v judu v kategoriji do 63 kg. Bron je na cestni kolesarski dirki osvojil Tadej Pogačar, ki je sicer malo pred tem, 18. julija, v Parizu osvojil Tour de France.

Na 4. mesto se je uvrstila prese- netljiva slovenska košarkarska reprezentanca.

Slovenska prisotnost pa je bila zaznavna tudi v drugih reprezentancah. Med argentinskimi odbojkarji, ki so dosegli bron, je bil na primer tudi Cristian Poglajen iz zavedne družine v Buenos Airesu, zastavonoša Zambije na otvoritveni slovesnosti pa je bila v Sloveniji rojena 24-letna hčerka Slovenca in matere iz Zambije, plavalka Tilka Paljk.

REBULOVA UTICA

Na rojstni dan pisatelja Alojze Rebule (1924–2018), 21. julija, so v Loki pri Zidanem Mostu, kjer je na ženini domačiji preživel zadnja leta, v vrtni uti, kjer je veliko ustvarjal, na pobudo hčerke Tanje odprli razstavo z njegovimi besedili, fotografijami in predmeti.

Prisotne sta pozdravila župan iz Sevnice Srečko Ocvirk in sosed Franc Strajnar, slavnostni govornik pa je bil p. Edvard Kovač. Z branjem Rebulovih besedil so nastopili člani gledališke skupina Loka.

NA DUNAJU SPOMENIK ZA JERNEJA KOPITARJA

Predsednik Državnega sveta Alojz Kovšca (na levi), veleposlanica Ksenija Škrilec in dunajski župan Michael Ludwig odkrivajo spomenik Jerneju Kopitarju. (Vir: Državni svet RS)

Na dunajskem pokopališču St. Marx, ki ima danes status državnega kulturnega spomenika in kjer je med drugimi osebnostmi pokopan Wolfgang Amadeus Mozart, je bilo 28. maja slovesno odkritje spomenika jezikoslovcu Jerneju Kopitarju (1780–1844). Besedilo v nemščini in slovenščini opozarja, da je bil filolog, pravnik, zgodovinar, utemeljitelj evropske slavistike, povezovalac slovanskih in zahodnoevropskih kultur, avtor prve znanstvene slovenske slovnice in prvi kustos dvorne knjižnice na Dunaju. Kopitar je bil pokopan na tistem pokopališču, vendar so njegove posmrtno ostanke leta 1897 prenesli na Navje v Ljubljani.

Na predlog svetovalca na SAZU Ivana Martelanca so zdaj poskrbeli, da se tudi na Dunaju, kjer je delal, ohranja spomin nanj. Ob odkritju spomenika so spregovorili predsednik Državnega sveta Alojz Kovšca, dunajski župan Michael Ludwig, slovenska veleposlanica v Avstriji Ksenija Škrilec in profesor slovanskih jezikov na dunajski univerzi Emmerich Kelich.

UDBOVSKI UČBENIK, OSNOVNI TEČAJ, STROGO ZAUPNO

Dr. Željko Oset (Celje, 1984), ki predava zgodovinske predmete na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici, je v samozaložbi v Šentjurju objavil dragocen dokument iz časa komunističnega režima. V knjigi Udbovski učbenik, Osnovni tečaj, Strogo zaupno kot avtor diplomatskega prepisa in predgovora ter urednik predstavlja priročnik, ki ga je konec leta 1947 ali v začetku leta 1948 za usposabljanje svojih pripadnikov iz srbščine v slovenščino prevedla slovenska Udba. Gradivo verno prikazuje anatomijo, strategijo in cilje »udarne pesti partije«. Ker v besedilu mrgolijo policijske izposojenke iz srbščine in ruščine, je urednik na koncu objavil še slovarček.

NAGRADA ZA BUDOVO OKO

Italijanski prevod romana Dušana Jelinčiča Budovo oko (Gli eroi invisibili dell'Everest, zal. Bottega Errante) je prejel 2. nagrado ex aequo na 8. literarnem natečaju na gorniško tematiko Mario Arpea.

LJUBLJANSKI KONGRES

Ob 200-letnici kongresa Svete alianse v Ljubljani so 18. junija v Mestnem muzeju v Ljubljani odprli razstavo Rdeče in črno.

V zbirki Studia diplomatica slovenica pa so Mohorjeva iz Celovca, ZRC SAZU iz Ljubljane in Centre for European Perspective (Center za evropsko prihodnost) iz Mengša v angleščini izdali zbornik sedmih avtorjev The Congress of Ljubljana 1821, Personalities, Events and Historical Context, ki sta ga uredila Andrej Rahten in Gregor Antoličič.

DR. ANDREJ SAJE ŠKOF V NOVEM MESTU

Papež Frančišek je 30. junija imenoval za novega škofa v Novem mestu prof. dr. Andreja Sajeta. Nasledil bo msgr. Andreja Glavana, ki je bil po ustanovitvi novomeške škofije leta 2006 njen prvi škof, že od leta 2000 pa je bil ljubljanski pomožni škof. Pred skoraj tremi leti je ob dopolnjenem 75. letu v skladu s cerkvenimi pravili ponudil papežu svoj odstop.

Msgr. Andrej Saje se je rodil 22. aprila 1966 v Novem mestu, vendar je doslej pripadal ljubljanski nadškofiji, kjer je bil nazadnje sodni vikar – oficial Metropolitanskega cerkvenega sodišča in docent kanonskega prava na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Kot duhovni pomočnik je od leta 2014 še pastiroval v župnijah Sele in Bajdiše v celovski škofiji.

Novi škof je bil posvečen v duhovnika leta 1992, v Ljubljani je diplomiral iz bibličnih ved, na Gregorijani v Rimu pa magistriral in doktoriral iz kanonskega prava s specializacijo v pravni sodni praksi. V Ljubljani je bil v letih 2003–13 generalni tajnik in tiskovni predstavnik Slovenske škofovske konference, v letih 2009–13 tudi član Ekspertne skupine za reševanje primerov spolnih zlorab.

JEZIK NA KLIK

Centralni urad za slovenski jezik pri deželni upravi v Trstu in Slovenski raziskovalni inštitut sta junija predstavila nov digitalni izdelek Jezik na klik. Gre za sad večletnega strokovnega sodelovanja obeh ustanov in zunanjih strokovnjakov pri spodbujanju ustrezne javne rabe slovenščine.

Spletišče Jezik na klik (www.jeziknaklik.it) na enem spletnem mestu ponuja tako nova kot že preverjena jezikovna orodja, ki nastajajo v sodelovanju med navedenima institucijama. To so: italijanskoslovenski upravnopravni glosar (3.000 terminov), slogovni priročnik in jezikovni svetovalec Loris. Spletišče omogoča dostop tudi do prevodov najpogostejših obrazcev, do terminoloških seznamov, hiperpovezav do obstoječih jezikovnih virov in priročnikov ter drugih koristnih povezav.

Jezikovni svetovalec Loris je najnovejša Slorijeva izvirna jezikovna aplikacija za samodejno preverjanje besedil v slovenščini. Gre za povsem inovativno aplikacijo, ki bo z enim klikom opravila pregled celotnega tekstovnega dokumenta, uporabnike pa bo opozarjala na neželene pojave italijansko-slovenskega jezikovnega stikanja, ki so značilni za zamejski prostor.

NOVO VODSTVO ZDRUŽENJA EVGEN BLANKIN

Združenje Don Eugenio Blanchin / Evgen Blankin, ki povezuje devet slovenskih društev krščanske usmeritve iz nekdanje videmske pokrajine, je bilo ustanovljeno 29. marca 1996. Vseh dosedanjih 25 let mu je predsedoval Giorgio Banchig. Na občnem zboru 26. maja pa je bilo izvoljeno novo vodstvo, v katerem so predsednik Igor Jelen, podpredsednik Gianfranco Topatigh, tajnik Rino Laurencig in člana Sandro Quaglia ter Luciano Lister.

ARGENTINSKI SLOVENCİ DVAKRAT ODLIKOVANI

Slovenski predsednik Borut Pahor je 5. julija v predsedniški palači v Ljubljani vročil srebrni red za zasluge krovni organizaciji slovenske politične emigracije v Argentini Zedinjeni Sloveniji za pomembno vlogo v naporih za slovensko osamosvojitve in mednarodno priznanje ter za 70 let dragocenega ohranjanja slovenstva med Slovenci v Argentini. Odlikovanje je prevzel njen predsednik Jure Komar.

Dne 14. julija pa je predsednik Borut Pahor vročil srebrni red za zasluge pisatelju, pesniku, dramatik in esejistu Zorku Simčiču, ki bo 19. novembra obhajal stoletnico, in sicer za dragoceni literarni opus, ki ga je povečini ustvaril med Slovenci v Argentini.

30 LET SVETOVNEGA SLOVENSKEGA KONGRESA

Med junijskimi jubileji je bila tudi 30-letnica ustanovnega zasedanja Svetovnega slovenskega kongresa 27. in 28. junija 1991 v Cankarjevem domu sredi napadene Slovenije. V spomin na dogodek so ob enem izmed vhodov v Cankarjev dom v Ljubljani 27. junija odkrili spominsko ploščo. Predsedniku vlade Janezu Janši so izročili svoj zlatnik, spregovorili pa so predsednik SSK Boris Pleskovič, ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Helena Jaklitsch ter sam Janez Janša.

ENCIKLOPEDIJA SLOVENSKE OSAMOSVOJITVE

Pri Novi univerzi v Novi Gorici je v tiskani in elektronski obliki pod vodstvom dr. Dimitrija Rupla izšlo delo številnih avtorjev Enciklopedija slovenske osamosvojitve, državnosti in ustavnosti. Kakih 400 geselskih sestavkov v zvezi z osamosvojitvijo obravnava ustavno in pravno zgodovino, zakonodajno zgodovino, slovensko starejšo zgodovino, drugo svetovno vojno in slovensko novejšo zgodovino, kulturo, vojno za Slovenijo in vojaška vprašanja, zunanjo politiko in diplomacijo ter gospodarske vidike osamosvajanja.

STALI SMO IN OBSTALI

Ob 30-letnici samostojne države je Urad vlade Republike Slovenije za komuniciranje izdal knjižico Stali smo in obstali, ki jo je razposlal na vsa slovenska gospodinjstva. V njej je dr. Andreja Valič Zver opisala čas od »slovenske pomladi« do uspešne obrambe nove države ob agresiji jugoslovanske armade.

Uvodne zapise so prispevali nekateri osamosvojitelji iz prelomnega leta 1991: predsednik vlade, takratni obrambni minister Janez Janša, predsednik Državnega sveta, takratni poveljnik enote Teritorialne obrambe Alojz Kovšca, in takratni predsednik vlade, notranji ter zunanji minister Lojze Peterle, Igor Bavčar in Dimitrij Rupel.

33. ROMANJE TREH SLOVENIJ

Na Sv. Višarjah je bilo 1. avgusta 33. Romanje treh Slovenij, ki ga prirejata Rafaelova družba in Zveza slovenskih izseljenskih duhovnikov v Evropi.

Slabo vreme je prirediteljem prekrizalo načrte, saj je bila žičnica nekaj časa ustavljena, tako da je celo predavatelj prof. Aleš Maver ostal v dolini in zbranim spregovoril o razlikah med letom 1991 in sedanjim družbenim, duhovnim ter političnim trenutkom v Sloveniji preko telefona, priključenega na zvočnike. Kvartetu klarinetov Godbe ljubljanskih veteranov je nastop na prostem še uspel, maturanti skupine Rast 49 iz Argentine pa so se s svojim programom predstavili v cerkvi, in to po somaševanju, ki ga je vodil beograjski nadškof Stanislav Hočevar. Pri maši je pel mešani zbor iz Zagradca.

UMRL JE INŽ. IZTOK SMOTLAK

Na svojem domu v Mačkoljah je 16. avgusta po dolgi bolezni preminil inž. Iztok Smotlak, ki je na Tržaškem in v široki okolici veljal za pojem gradbenega inženirja, strokovnjaka za statiko. Rodil se je 14. oktobra 1960 v Trstu in diplomiral na tržaški univerzi. Seznam njegovih načrtov in statičnih izračunov za zasebne, predvsem pa javne zgradbe (športni objekti, parkirišča, industrijske, obrtniške in trgovske zgradbe, restavracije in hoteli, zasebne in ljudske stanovanjske hiše ter vsakovrstna javna dela) je izredno dolg. Bil je tudi športnik pri Bregu in odličen tenorist v domačem Mešanem pevskem zboru Primorsko in Nonetu Primorsko.

POSTAJA TOPOLOVE

Od 2. do 18. julija je bil v Topolovem v beneški občini Garmak tradicionalni splet kulturnih pobud, 28. Postaja Topolove. Odprtja se je udeležil tudi podtajnik na italijanskem notranjem ministrstvu Ivan Scalfarotto, ki je odgovoren za manjšine in je tistega dne v Trstu vodil prvo zasedanje vladnega omizja za slovensko manjšino v času sedanje vlade.

ZLATKO SKRBIŠ PREDSEDNIK KATOLIŠKE UNIVERZE V AVSTRALIJI

V stolnici v Sydneyju je bil 26. marca umeščen kot prorektor in predsednik Katoliške univerze v Avstraliji mariborski sociolog dr. Zlatko Skrbiš, ki že tri desetletja deluje v avstralskih akademskih krogih. Omenjena univerza ima tri podružnice v Sydneyju in po eno v Melbournu, Adelaidi, Brisbanu, Canberri in Ballaratu.

KIP PISATELJA ALOJZA REBULE V LOKI PRI ZIDANEM MOSTU

Levo: kardinal Franc Rode in predsednik republike Borut Pahor; desno: Vasko Simoniti, Helena Jaklitsch, Franc Rode in Peter Štih (foto Anka Peterlin).

V Loki pri Zidanem Mostu, kjer je tržaški pisatelj Alojz Rebula na domačiji žene Zore Tavčar preživel zadnja leta in kjer je tudi pokopan, so na pobudo župnika Janeza Furmana pred cerkvijo sv. Helene postavili pisateljev doprni kip, delo predsednika Zveze društev slovenskih likovnih umetnikov in nekdanjega ministra za kulturo Zorana Pozniča.

Za odkritje in blagoslovitev kipa sta župnija in občina Sevnica pripravili slovesnost 22. avgusta, ki se je začela s somaševanjem na prostem pred cerkvijo. Vodil ga je Rebulov prijatelj kardinal Franc Rode, ki je tudi pridigal. Pela sta združena cerkvena zbora Loke in Razborja.

Sledila je akademija, med katero so "posvojenemu domačinu", profesorju, pisatelju in mislecu akademiku Alojzu Rebuli posvetili globoke in občutene misli sam kardinal dr. Rode, sevniški župan Srečko Ocvirk, ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu dr. Helena Jaklitsch, nekdanja Rebulova tržaška dijakinja prof. Neva Zaghet, župnik Furman in Igor Tuta, ki je v imenu sorodnikov povezoval spored. Zapeli so Fantje iz Razborja. Kip, ki zdaj stoji med kipoma Primoža Trubarja, ki je služboval v Loki, in župnika, pesnika ter sadjarja Dragotina Ferdinanda Ripšla (1820–1887), sta odkrila predsednik republike Borut Pahor in predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Peter Štih. Z njima je celotni pobudi med drugimi sledil tudi minister za kulturo dr. Vasko Simoniti. Kip je ob številni udeležbi domačinov in gostov iz matice in zamejstva blagoslovil kardinal Rode.

SPOMINI NA OSAMOSVAJANJE

Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu na svojem uradnem profilu www.slovinci.si letos vsak teden v rubriki Rojaki za samostojno Slovenijo predstavlja rajne in žive osebnosti iz zamejstva in zdomstva ter ustanove in pobude, ki imajo zasluge za samostojno Slovenijo.

Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu pa je ob 30-letnici samostojne države uvedla niz videopričevanj na *YouTube* Mi in Slovenija – pred 30 leti.

JOHN RETAR ŽUPNIK PRI SV. VIDU

S 1. julijem je v Clevelandu stopil v pokoj župnik pri Sv. Vidu Jože Božnar, ki je bil tam kaplan v letih 1972–79, nato pa do letos župnik. Med njegovimi zadnjimi podvigi je izgradnja velike župnijske dvorane (New St. Vitus Hall) nedaleč od cerkve. Pred leti je v bližini že zrasel dom za ostarele St. Vitus Village.

Župnijo sv. Vida, ki je ena izmed dveh preostalih slovenskih narodnih župnij v "ameriški Ljubljani", vodi zdaj John C. Retar, ki izhaja iz slovenske družine v Clevelandu in je bil v duhovnika posvečen leta 2003. Doslej je delal v Lorainu. Širši ameriško-slovenski javnosti se je predstavil na pikniku fare sv. Vida 18. julija na Slovenski pristavi, kjer je v slovenščini daroval mašo.

SIMPOZIJ TREH SLOVENIJ O TOTALITARIZMIH

Ob stoletnici rojstva ključnega misleca slovenske moderne realistične filozofije dr. Milana Komarja (Ljubljana, 1921 – Buenos Aires, 2006) je zavod Philosophia perennis, ki goji in širi njegovo misel, pri založbi Družina izdal zbirko njegovih esejev in predavanj v uredništvu Petra Černica in Matije Ogrina ter v prevodu Jasmine Rihar Trije totalitarizmi – Fašizem, nacizem, komunizem, Transpolitična perspektiva.

Ob tem je 21. avgusta priredil v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani celodnevni Simpozij treh Slovenij o totalitarizmih – Komunizem, fašizem in nacizem v misli Milana Komarja. Po vsebinsko nabitih uvodnih besedah ministrice za Slovence v zamejstvu in po svetu

dr. Helene Jaklitsch, Komarjevega prijatelja pisatelja akademika Zorka Simčiča in direktorja zavoda Philosophia perennis dr. Matije Ogrina, ki je tudi predstavil najnovejšo Komarjevo knjigo, se je v živo ali preko spleta zvrstilo deset referatov raziskovalcev in izvedencev iz matice, zamejstva in zdomstva.

Udeleženci simpozija med referatom prof. Petra Černica (foto Primož Padar, Družina)

GORIŠKI KATOLIČANI V LETIH 1947–1962

Inštitut za družbeno in versko zgodovino iz Gorice je izdal zbornik z gradivom s posveta, ki je v Gorici in Novi Gorici 18. in 19. oktobra 2019 obravnaval cerkveno, družbeno in politično življenje katoličanov na Goriškem v letih 1947–1962. Uredil ga je Ivan Portelli. Zastopani so tudi trije slovenski zgodovinarji: Jernej Vidmar obravnava apostolske administratorje slovenskega dela goriške nadškofije po letu 1947 in takratno komunistično represijo, Renato Podbersič ml. je opisal položaj katoliške Cerkve v Jugoslaviji v prvih povojnih letih (ta dva referata sta objavljena v slovenščini in italijanščini, ostali referati imajo povzetke v slovenščini), Peter Černic pa je obdelal reorganizacijo slovenskega katoliškega gibanja v goriški nadškofiji po razmejitvi leta 1947.

Zbornik nosi naslov *I cattolici isontini nel XX secolo, V, Il secondo dopoguerra (1947-1962)*, kar lahko prevedemo kot *Goriški katoličani v 20. stoletju, V., Čas po drugi svetovni vojni (1947–1962)*. S tem se po dolgih letih navezuje na štiri prejšnja študijska zborovanja omenjenega inštituta, ki so nosila isti osrednji naslov, njih gradivo pa je izšlo v letih 1981 (za obdobje od konca 19. stoletja do leta 1918), 1983 (za leta 1918–34), 1987 (za obdobje 1940–47) in 1997 (o odnosu goriške družbe in Cerkve do vojne in osvobodilnih gibanj).

UMRL JE PESNIK JOSIP OSTI

V Tomaju, kjer je preživel zadnje desetletje, je 26. junija po dolgi bolezni preminil plodoviti pesnik, esejist in prevajalec Josip Osti. Rodil se je 19. marca 1945 v Sarajevu, kjer je diplomiral na Filozofski fakulteti. V Ljubljano se je kot svobodni umetnik preselil še pred krvavimi vojnami ob razpadu Jugoslavije. Pisal je v bosanščini in slovenščini ter bil večkrat nagrajen tako v Bosni in Hercegovini kot v Sloveniji.

PROSEK IN KONTOVEL NEKOČ

Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka je izdalo knjigo prof. Milana Bufona *Prosek in Kontovel v času Franca Jožefa*, ki daje verno sliko obeh vasi ob času ljudskega štetja leta 1910 (z revizijo iz leta 1911) in je očitno nastala ob robu njegove monografije *Ethnos in topos, Družbene spremembe in narodnostna podoba slovenskih krajev na Tržaškem od leta 1910 do leta 2015*.

P. KMETEC PREDSEDNIK TURŠKE ŠKOFOVSKE KONFERENCE

Slovenski misijonar, minorit p. dr. Martin Kmetec, ki je bil pred meseci imenovan za nadškofa v Izmirju v Turčiji, je bil 13. julija izvoljen za predsednika turške škofovske konference. Njegov predhodnik je umrl zaradi pandemije.

DEBEVČEV PREVOD DANTEJEVE KOMEDIJE

Pri založbi Aracne v Rimu je koprška italijanistka in arhivistka Valentina Petaros Jeromela objavila študijo La «Divina» in sloveno, La «Komediya» di Dante nella traduzione di Jože Debevec con l'analisi delle varianti (Božanska komediya v slovenščini, Prevod Dantejeve Komediye Jožeta Debevca in analiza različic). V njej primerja prevajalske rešitve Jožeta Debevca (1868–1938), ki je opravil prvi popolni prevod Božanske komediye, ga opremil s komentarjem in objavljal v Domu in svetu v letih 1910–1925, s prevodi Jovana Vesela - Koseskega in Andreja Capudra. Predgovor je za knjigo napisal predsednik Društva Dante Alighieri v Genovi Francesco De Nicola.

FESTIVAL V ŠTEVERJANU

Tudi letos je pandemija preprečila izvedbo 50. festivala narodnozabavne glasbe v Števerjanu, zato je društvo Sedej 25. julija priredilo večer s «top hiti» dosedanjih festivalov. Nastopilo je šest ansamblov.

BORIS PAHOR – PISATELJ BREZ MEJA

Walter Chiereghin (na levi) in Fulvio Senardi o Borisu Pahorju (foto Danilo Pahor)

Tik pred 108. rojstnim dnevom tržaškega pisatelja Borisa Pahorja sta založba Mladika in tržaško kulturno društvo Il Ponte rosso izdala zbornik njemu na čast. Naslov knjige, ki sta jo uredila tržaška italijanska kulturna delavca Walter Chiereghin in Fulvio Senardi, je Boris Pahor. Scrittore senza confini (Boris Pahor. Pisatelj brez meja). Prva predstavitev obsežne publikacije je bila v torek, 24. avgusta, v Narodnem domu v Trstu na tiskovnem srečanju, ki ga je vodila urednica naše založbe Nadia Roncelli. Zbornik je napisan v italijanščini in vsebuje prispevke šestindvajset slovenskih in italijanskih pisateljev, časnikaev, kulturnikov, prevajalcev, sodelavcev in prijateljev. Prvi del zbornika je esejistične narave, v njem sodelujoči avtorji analizirajo posamezna Pahorjeva literarna dela ali motive njegovih del, v drugem delu zbornika pa se oglašajo predvsem Pahorjevi znanci in prijatelji, ki o njem spregovorijo nekoliko bolj osebno.

Na tiskovnem srečanju so izpostavili pomen izida te knjige, ki je izraz pravega medkulturnega dialoga, ker se v njej prepleta in dopolnjuje več glasov in gledišč in je prav zaradi tega vsebinsko toliko bolj bogata, natančna in izčrpna. Urednika Chiereghin in Senardi sta poudarila, da je Pahor tržaški avtor, ki bi moral biti v italijanskem svetu bolj prevajan, povedala sta tudi, da gre za borca za svobodo in je zato pomembno še naprej prebirati njegova dela.

Prvi odzivi v medijih so bili zelo spodbudni.

DOTIK MEJE

Zgodba je bila priporočena na 49. literarnem natečaju revije Mladika

Darinka Kozinc

Recimo, da se je dan začel v nekoliko napetem vzdušju. Komaj se je soncu uspelo prebiti na vrh sosedove smreke, drevo mu gre pošteno na živce, in z žarkom oblizniti šipe okna v dnevni sobi, sva se sprla. Mogoče je temu botroval nekoliko zvišan odtенок mojega glasu ali, vsaj po mojem, upravičena pripomba o kapljicah vode na tleh kopalnice, ostalina njegovega jutranjega tuširanja.

»Pozabil sem pač, zato ti ni treba dvigovati glasu, oglasiti sem se moral na telefon!«

Zanj malenkost! Zgodila se ni nikakršna tragedija, nobena poškodba, le kapljice vode, ki bodo izginile v atmosfero.

»Z ostalinami madežev na ploščicah!« ne neham godrnjati.

»In kaj potem?«

Utihnem. Če bom nadaljevala, bo počilo. Toda jutro je že obrizeno v svežini prihajajočega lepega jesenskega dne. Omejitve, ki jih narekuje nevidni smrtni sovražnik, naju priklepajo na dom, omejujejo v gibanju, nitke prepovedi pa pletejo tesen zapredek, v katerem sva se znašla. Epidemija, poimenovana covid-19, v drugem valu kaže neprijazen obraz.

»Grem, dokler še lahko!« To mu navržem mimogrede, preko ramena, besede ostanejo onkraj vrat, ko jih zaprem za seboj.

Na polici, v kleti, imam zbirko mask, ena je v torbici, druga v košari kolesa, dve v avtu in vendar se mi zgodi, da pri menjavi torbic zaman brskam za masko. Postale so zapovedan del opreme *iti ven*, so sestavni del vsakdana, samoumevne kot roke ali noge.

Avtomatično zavrtim kombinacijo števil 1–2–8–5, ključavnica klikne. Na izhodu iz naše slepe ulice se ustavim pri znaku stop. Avtomatični zamik glave, levo, desno, še enkrat levo, saj mi rastlinska meja, ki sili na pločnik, omejuje pregled. Do meje imam dober kilometer, peljem se ob njej, žična mreža, ki se naslanja na betonske stebre, se vleče

ob jarku, ki so ga poglobili med pločnikom in mrežo. Ta je na nekaterih mestih razparana, tam, kjer so se škarje ob vzhičenosti padca meje zarezale vanjo. Razkrajajoči čas je odprtine v njej zapustil kot spomin in opomin, da zabetoniranost trenutka v mislih in veri množice, že naslednji dan ali leto izgleda lahko drugače.

Pred nekdanjim mejnim prehodom se ustavim, s krožnim pogledom preiščem cedro ob carinski hišici, ki z novo vsebino prodaje rabljenih predmetov ponuja prijaznejši videz, mimo sledov odstranjene rampe. Nič! Nikjer nikogar! Nobenih namestanih betonskih klad! Tudi nobenih opozoril! Vse je tako kot prejšnje dni.

In vendar le ni tako kot dan prej; notranji neprijetni občutek razraščen kot rak ob podajanju novih ukrepov bruhajočih iz televizorja, povzetih po časopisih, nizajočih se na družbenih omrežjih; me prisili, da se zaustavim. Z iztegnjeno nogo na tleh uravnovesim kolo v mirovanje in začutim razkrajanje časa, sekunde se seštevajo v minute in lahko bi se raztegnile v uro.

In ko tako mirujem pred nizko hišico z veselo podobo sedanosti, se pred menoj zgošča podoba iz leta 1980 na tej meji ob isti, takrat neprijazni hišici.

*

»Kaj si ne more kupiti obleke pri nas ali jo dati izdelati šivilji, če že hoče biti drugačna ali nekaj posebnega?« si benti.

»Ne!« sem čisto žensko solidarno zagovorila njegovo bodočo sorodnico, »hoče narediti vtis! Želi si občudovanje in ga bo dobila! To bo njen veliki dan in ona bo zvezda!«

»Na moj račun!« je siknila.

»No ja,« sem odvrnila.

»Na najin račun,« se je popravil.

»Tako je, če živiš ob meji in si lastnik tiste dragocene propustnice!« sem se nasmehnila.

»Blagodat in prekletstvo!«

»Kakor za koga!« sem pripomnila.

»Tebi je lažje! Tvoji sorodniki živijo pretežno v Italiji, moji pa so raztreseni po celi Jugoslaviji in kar naprej imajo neke zahteve. Teta v Zagrebu nosi zgolj čevlje kupljene pri Kosiču, nečak hoče kar naprej kavbojke iz Raštela, sestra v Srbiji ne more preživeti brez kave Goriziana, da drugih niti ne omenjam!«

»Tako ali tako lep del bremena preložiš name,« nisem mogla zadržati pripombe zase.

Ni odgovoril takoj, sicer pa sem že sama vedela, kakšen bo njegov odgovor.

»Ti se znajdeš veliko bolj kot jaz, med cariniki je pa kar nekaj tudi tvojih nekdanjih dijakov. Pa še ženska si za povrh in prekršek ti lažje oprostijo kot nam, moškim!«

Tako, vedno najde mojo prednost tam, kjer želi! In jaz se skoraj nikoli ne upiram.

»Obleko za dva milijona lir si je omislila!« je spet rekel in njegove besede so obvisle v prostoru. V njih zasledim sitnobo začinjeno s senco ogorčenosti. »Kakšna potrata za en sam dan!«

»Tri dni!« sem ga popravila, »poroko praznujejo tri dni, saj si mi sam povedal!«

»Kljub temu,« si se mojega popravka otepel kot nadležne muhe.

»Poroka je pač pri njih velik dogodek!« sem jo branila, »pravzaprav ne zgolj zanjo, za celotno sorodstvo pravzaprav!«

Mira, bodoča žena njegovega nečaka je bila meščanka, otrok Beograda, ona in njena družina je veliko dala na tradicijo. Razmišljala je povsem praktično: če že ima bodoči mož sorodnike ob meji, menda bo za to priložnost lahko kupila poročno obleko, ki bo nekaj prelepega, nekaj uvoženega, nekaj prefinjeno italijanskega.

»Jutri popoldne bova prevzela nevestino obleko v Gorici,« je premagujoč čustvo nejevolje, stvarno rekel.

Obleka je bila veliko predraga, da bi jo prijavila na propustnico. Tudi za pol nižji račun, ki ga je bila pripravljena izstaviti trgovka, ne bi prepričal carinika. Edina rešitev je bila, da jo skrivaj pripeljeva preko meje. Jo pretihotapiva. Na šverc!

Kaj pa če naju dobijo? ... O tem nisva hotela niti razmišljati.

Samoumevnost, s katero so njegovi sorodniki pričakovali od naju, da obleko preneseva preko meje, naju je spravljala v neprijeten položaj. Če bi jim odrekla, bi si prisluzila dosmrtno zamero moževe sestre in precejšnjega dela sorodstva.

»Kaj pa je za vaju prenesti eno obleko? Malenkost!

Ni vredno besed! Saj vam tisti čarobni dokument odpira pot preko meje, tja, kjer je vsega na pretek. Plačlaš in dobiš! Način, kako bosta kupljeno stvar spravila mimo preiskujočih oči carinika, to pa vi ob meji že obvladate. To je praktično vaš vsakdan!« mu je dala vedeti njegova sestra po telefonu.

»Ne zavedajo se ti moji sorodniki, da če me dobijo, bom zaznamovan! Pri vsakem nadaljnjem prehodu meje bom sumljiv!« je potožil.

Državi z najboljšim sistemom na svetu, tako so nas učili v šoli, ni bilo posebno mar za kapitalistične dobrine, pravzaprav naj bi nanje gledali zviška. Mi pa smo poglede usmerjali v bogastvo izložb, od stekla katerih se je odbijalo naše hrepenenje. Zbirali smo lire, preklinjali podcenjeno menjavo valute in se še dolgo veselili nakupljene dobrine; težja kot je bila pot do nje, dalj časa je gorel plamen veselja. Vzpostavila se je tudi neke vrste simbioza, sodelovanje med ljudmi na obeh straneh meje, menjava blaga za lire pa je potekala na način, ki je tiste na drugi strani meje postavljaj nad nas z one strani meje. Za ceno kupljenih stvari smo sprejemali drugorazrednost in naša država se ni trudila, da bi izpolnila hrepenenja svojih državljanov, prav nasprotno, skušala nas je omejevati. Mi pa smo bili pripravljani kršiti zakone, opehariti oblast, skrivati stvari pred radovednimi rokami carinikov na mnoge iznajdljive načine. Na drugi strani meje pa so si trgovci debelili denarnice, trgovina je cvetela brez posebnega truda, Jugoslovani niso bili izbirčni.

Prehodi meje so bili zaznamovani s strahom, vsaj do tistega srečno zimskega večera, ko so zapornice končno prebodle nebo in tako tudi ostale. Tistega večera, ko so se veselo nasmejane množice pomikale v obe smeri, prehajale mejo brez dokumentov in so se podplati lepili na asfalt, ker je šampanjec brizgajoč tekkel v kozarce in tudi na tla. Takrat, ko smo končno postali tudi potrjeni Evropejci in smo tekmovali v pripovedovanju, kdo bo iz zakladnice spominov potegnil kakšno strašljivo, pa tudi zabavno doživetje, ki je iz časovne perspektive dobilo povsem drugačno vsebino.

Na mejni prehod smo prihajali s tesnobnimi občutki in v objemu strahu. Velikokrat tudi upravičeno! Na eni strani smo bili mi, ki smo si skušali olajšati ali polepšati življenje z dobrinami, na drugi strani pa varuhi napisanih pravil, ki so v nas videli kršitelje zakonov.

Najdeni in zaplenjeni predmeti, zapisniki, kazni ... sram pred vsemogočno oblastjo v okrasti uniformi, zaznamovanost in navidezna skesanost.

Pa vendar, sreča ali naključje je večkrat pripomoglo k ugodnemu razpletu: bodisi je bil na meji carinik, ki ga je krasil človeški značaj ali pa je bil zaposlen z nekom v vrsti pred nami, pri katerem je bil sum česa večjega in je s kretnjo roke zgolj zamahnil, naprej! Nam pa se je razsvetlilo nebo za tistega pol kilograma kave več kot je bilo dovoljeno! Na meji je prisotnost sreče veliko pomenila, molili smo zanjo.

*

Škatla je bila lesketajoče bela, tako kot obleka. Enostavna. Brez napisov.

»Namenoma sem dala obleko v manj razkošno škatlo, vendar vam priporočam, da je ne jemljete ven ali bog ne daj, da bi razmišljali o kakšnem tescnem skrivališču, kjer bi se zmečkala!« je rekla prodajalka, ko je z roko še zadnjič nežno zdrsnila preko čipk, preden je penasto razkošje beline prekrila s pokrovom škatle.

Vneto sem pritrdila njenim besedam, res ne bi šlo!

»Kaj pa sedaj?« je vprašal z vame uperjenim pogledom išoč odgovor, ko sva s škatlo v rokah negotovo obstala pred avtomobilom. Pred nama se je zagonetka, kje naj v avtu najdeva primerno skrivališče, spremenila v ogromen vprašaj.

Nemočno sva se nekajkrat spogledala. Zaskrbljenost je obema nagubala čelo. Odprla sem vrata, s pogledom sem tipala po notranjosti avtomobila. Dva para reflektorskih oči. Prtljažnik? Vedno, ali skoraj vedno zaukažejo odpreti prtljažnik. Pod sedež? Nemogoče! Prodajalka je zgroženo zabičala: NE.

»Na zadnjo polico!« sem vzkliknila, kot bi pred Kolumbom odkrila Ameriko.

»Preveč na očeh!« je dvomeče rušil moje rešitev.

Nisem se dala motiti, pokleknila sem na sedež, pomerila, škatla je bila krajša kot polica. Položila sem jo nanjo, polica je imela dodatno vdolbino, zahvalila sem se načrtovalcem avtomobila, škatla je kar zdrsnila vanjo in izdajalska višina se je znižala za dva centimetra. Preko škatle sem skrbno namestila tanko odejico, ki jo imam v avtu za nujne primere, in preko navrgla plašč in pulover. Obhodila sem avto z vseh strani in navdušeno opazovala svoje delo.

Skomignil je z rameni: »Če ne bodo preveč ravedni ...«

»Šlo bo. Mora iti!« sem rekla z glasom, ki sem mu dodala navidezno trdnost, obenem pa mirila svoje trepetavo telo.

V avtu sva molčala. Napetost se je stopnjevala z vsakim prevoženim metrom, ko sva se bližala meji. Tistega dne začuda pred nama ni bilo pretirane kolone avtomobilov.

Vdih! Globoko, globoko! Izdih! Vse bo v redu!

Prva prestava, pomik, ročna, spet prva, pomik, zateg, ročna!

Pogledovala sem ga od strani. Njegov profil je izražal napetost, ustnice stisnjene, roke so se oklepale volana.

»Sprosti se!« sem zasikala.

Stresel je z glavo, se poskusil nasmehnuti, skriti izdajalski odblesk v očeh, umiriti poskakovanje srca.

»Šlo bo!«

Trenutek soočenja z okrasto uniformo. Krilo! Ženska! Z njimi sem imela slabše izkušnje! Tesnoba se je stopnjevala. Pomolila sem ji propustnici, z močjo volje sem zadržala trepet desnice. Pričakovala sem običajno vprašanje: »Kaj imate za prijaviti?«

V mislih sem si oblikovala odgovor: »Pol kilograma kave, pralni prašek in milo!«

Toda namesto pričakovanega vprašanja se me je dotaknil presenečen glas, carinarka se je sklonila nižje k odprtemu oknu: »O, tovarišica! Kako lepo vas je videti!«

Pozorneje sem se zazrla v mladi, nasmejani obraz, nisem je takoj prepoznala, uniforma človeka spremeni, naredi ga bolj zrelega, starejšega.

Svetle lase je imela zatlačene pod kapo. Nato se mi je zabliskalo, zbistrilo.

»Martina!« sem rekla in s težavo prikrivala olajšanje v izgovorjeni besedi. Takoj sem se okarala, da njen nagovor še nič ne pomeni. V službi je! Delovati mora po predpisih!

»Če ne bi bi vas, ne bi nikdar nosila uniforme,« hvaležnosti v njenem glasu nisem mogla prezreti.

»Le svoje delo sem opravljala, tako kot ga najbrž danes ti.«

»Drži, toda zame ste storili več, kot je bila vaša dolžnost!«

»Pedagoški poklic ni zgolj delo, je poslanstvo!«

Propustnici ni niti odprla, podala mi ju je skozi odprto okno: »Res sem vesela, da sem vas srečala!«

Resnobno se je ozrla preko ramena, kolona se je gostila.

»Srečno!« z nagibom glave nama je dala vedeti, da lahko greva.

Nisva takoj spregovorila, vsaj pol kilometra sva prevozila v tišini. Strah je odpadal kot omet na stari hiši.

»V avtu za nama so morali potniki izstopiti iz vozila. Martina se je lotila temeljitega pregleda no-tranjosti avta,« je mirno rekel, ko je ošinil dogajanje za nama v vzratnem ogledalu.

»Kaj pa je bilo tisto, za kar ti je tako hvaležna?« ga je zanimalo, ko je avto mirno drsel po cesti proti domu.

»To, kar bi za mladega človeka naredil vsak ta pravi učitelj.«

»No, kaj konkretnega?« je spustil radovednost z vajeti.

»Martinin oče je bil zelo strog, če mene vprašaš je bil tiran, mati ni imela nobene besede pri vzgoji otrok. Martini se je zalomilo pri matematiki v drugem letniku, imela je popravca. In oče je sklenil, da ji ne dovoli opravljati izpita. Hotel jo je poslati v tovarno čevljev, za tekoči trak. Da bo smrklja občutila, kako se služi kruh, mi je zatrjeval. Zaman sem ga prepričevala, da je to neumno, on pa je trmasto vztrajal pri svojem. Dekleta mi je bilo škoda, smilila se mi je, saj sem vedela, da je zadnje, kar bi si želela, zapustiti šolo. Prav to me je vzpodbudilo, da sem šla na dom, k materi. Dolgo sva se pogovarjali in bilo je prvič, da se je za hčer postavila možu po robu. Popustil je le pod enim pogojem: da Martina opravi izpit v juniju, če pade, ga ne bo smela ponovno opravljati v jesenskem roku in da bo obveljala njegova s tekočim trakom. Če sem hotela, da se dekle res dobro pripravi na spomladanski popravni izpit, sem ji skrivaj ponudila učno pomoč. K meni je prišla trikrat, več ni bilo potrebno! To je bilo vse, kar sem naredila zanjo! Zaključek si pa videl danes, na lastne oči.«

»Temu, kar se nama je zgodilo danes na meji, je bila res sreča, velika sreča!« je rekel in z dlano navdušeno plosknil po volanu. Zasmejala sva se. Smeh olajšanja. Obleka se je varno peljala na zadnji polici, lepo zložena v beli škatli. Obleka za nevesto, ki jo bo obdajala kot pršeci slap iz čipk in s katero bo zbujala zavist in občudovanje na svoji poroki. In še dolgo potem bo razpirala album s fotografijami in pogled nanje jo bo znova in znova razveseljeval.

*

Stojim na meji, široko razprta me vabi, naj se odpeljem po cesti med visoke hiše z zaprtimi polkni po Gosposki ulici, tja do Travnika, kjer bi sedla za mizo na kamnitem trgu in mirno srkala kapučino pod goriškim gradom. Spet zaokrožim s pogledom, opazim, da so nizki stavbi, nekdanji carinarnici, nadedli pravljično ime Muca Cupatarica.

Ošinem urnik. Vse je mirno, niti sapica s solkan-skih polj me ne poboža. Mimo mene švigne avto. SLO. Edini. Sivolasa gospa za volanom. Očitno jo je nuja pognala preko meje. Kdo ve? Nekatere starejše ženske še vedno ohranjajo stike s svojimi ostarelimi delodajalkami. Bolj iz navade kot potrebe! Tudi navezanosti! Zaradi klepeta, zaradi družbe pri jutranji kavi. In mimogrede, brisanja prahu.

Kolo naslonim na pločnik ob hišici Muce Cupatarice. Preskočim stopnici. Na verandi pobožam stol iz tikovine, pogledam skozi mrtva okna. Imam kaj videti, povsod so nanizane stvari, predmeti in predmetki: domiselne obleke, ki so bile nekdanj kavbojke, obnovljena kredenca, ki me spominja na kuhinjo mojega otroštva, miza s štirimi stoli, prepoznanim naslanjače iz šestdesetih let, torbice, nakit, luči ... Predmeti čakajo na kupce, v domu kate-rih bodo zaživel drugo življenje, ne pa končali na smetišču. Posnemanje narave, ki ničesar ne zavrže. Krožno gospodarjenje!

Nasmeh mi zvabi spomin, koliko hrepeneja, varčevanja, odrekanja je bilo potrebnega nekdanj, da se je v domači vitrini pojavil set porcelanastih skodelic. Koliko hudega je bilo na meji, ko so ljudje nosili predmete in predmetke za svoje potrebe, zardevali, ko so jih odkrili, objokovali izgubo, ko so jim jih zaplenili, plačevali kazni ... in ne nazadnje, koliko veselih trenutkov je bilo, ko jim je uspelo prinesiti »državo« naokrog. Za malenkosti!

Vrnem se h kolesu. Sprejela bom priporočilo, naj raje ostanemo doma, pa naj me še tako vleče na tlakovane ulice Gorice. Obrnem kolo in pritisnem na pedale, proti domu.

Google mi pove, da je nevidni virus ponovno vzpostavil mejo.

So in bodo, tečejo po zemlji, razmejujejo narode, postavljene so med sosedi, sami si začrtamo osebne meje, družba in tradicija nas omejujeta, visoko začrtani cilji in ideje zadevajo vanje. Veliko govorimo o mejah, ponekod bi jih brisali, na druge postavljamo ograje in bodečo žico. Se razpirajo in zapirajo. Obstajajo in bodo obstajale, dokler bo vladal strah in težnja po premoči in lastnem egoizmu.

Le spreminjajo se po obliki in vsebini.

»Si že nazaj?« rečeš. Časopis šumeče odložiš, digitalnih medijev še nisi sprejel v svoj naslanjač.

»Nevidna meja me je ustavila!« odvrnem.

»Meja, ha!« vzklikneš in spet sežeš po njem, po časopisu. Jutranja drobna napetost je pozabljena!

POSLEDNJI KRAJ

Pesmi so bile priporočene na 49. literarnem natečaju revije Mladika

Andraž Polič

Včeraj

Včeraj ...
 ko je mladost bila adut
 in sem o ribi vprašal barbo,
 ki je veselo zabrundal izpod brkov:
 da je pisana vrana in kačasti ugor,
 manjše so pa trilje kraljevske za frigat;
 in mi je podaril nekaj šparov,
 da počastim morsko dekle,
 ko pride zvečer pred hišo,
 kjer tli žerjavica
 kot kakšna dišeča gostoljubnost.
 Včeraj ...
 ko nisem molče in sam zase odšel
 mimo morskega volka,
 ker bi pozdrav zvenel kot zapoznel odgovor.
 Ko nisem kot danes ...
 gledal daleč za morsko obzorje
 in namesto rib lovil spomine.

Lučica

Lučnjak v morski zibki.
 Gibki zamahi telesa.
 Pod vetrovnimi hrasti škržatne sanje.
 Zaliv plivka spokojno
 kot pena sinjih basni,
 v katerih pesnijo murene
 fatalne muze iz globin.
 Pod senčno pahljačo odložiš knjigo
 in se zapredeš v mačji klobčič otroških reči.
 Z daljne obale jo vidiš brleti –
 majhno lučko, ki v pristanu sveti.

Tolmun

Sredi gozdne tišine je oko:
 potoneš na dno hladnega tolmana.
 Za hip ponikneš skozi svet
 in se pojaviš spet v poletni dan –
 uglašen s pticami in šelestenjem listov.
 K nevihti kličejo oblaki.
 Studenec ti požene kri in stiša misli,
 da si ob vrnitvi v domačijo
 kot preroben popotnik,
 ki utripa v zemeljskem ritmu.
 Med tihe stene se naselijo zrele in preproste besede.
 Gibljiv si v smeri zapisa
 kot duh bistrega tolmana:
 otroštvo na poletni reki počasi zori v hvaležen spomin.
 Kraljevska pot v pozlati avgusta.
 Še enkrat objameš izvir
 in se spojiš s tekočo esenco.
 Vdihneš in stopiš v senco.

Ko se v mestu znoči

Prihaja zatišje v prevalu dneva.
 Mrak se uleže na stvari.
 Svetloba se levi v električne luči.
 Luna nad mestom je star zlatnik –
 ljubezenski ugriz v mlado noč.
 Slišijo se aorte nespečnežev:
 tiho šumenje mestnih avenij.
 Okna so čebelnjak samot.
 Za mirnim resonančnim ščitom sobe
 prebiram perzijske stihe.
 Skoraj paradiž.
 Kot maček sem zviti v klobčič molka.
 Počasi prebiram ujeti čas ...
 počasi drsim v mirovanje.

Poletna nevihta v zavetju doma

Bliski parajo temno nebo,
da grmenje stresa ulične svetilke.
Nevihta divja kot pobesnena lokomotiva ob poslednji uri.
Televizija utripa v sobi in je kirurško oko
za sredozemsko nasledstvo.
Ekstaza smrti je reklama.
Sledi sibirski zgodba: beda ponižanih in razžaljenih.
Gulagi sončijo spomine in zmrznjena kri jelenov je ledeno jezero.
Čakam na pesem.
Da mine nevihta.
Čakam na konec programa, a konca ni ...
le kaplje donijo kot vodne zavese,
ki skrivajo odrske luči.
Arktična plinska polja mi grejejo dom.
Še lije in zvok dežja mi zapira veke,
ko dolgo, v daljave,
šumijo ceste skozi noč.

Druga cona

Sto let kasneje v tolmunu absinta vidim vijačnico življenja.
Levosučna pesem.
Karantena.
Rasni nemiri in padec starega tekača.
Kot stalker grem globoko in zona me obliva, mrzel pot socialne abstinence.
Na dnu vodnjaka je blede deklica, ki me budi v resničnost: zvezde gorijo.
Sto let kasneje prihaja digitalni mrak – smrt je hitra kot elektrika.
Kristal je češki ... razbije se konceptualna instalacija.
V knjigi je umetniška razlaga sanj.
Lakota po nadnaravnem.
Red idej uhaja skozi atome na drugo stran vidnega.
Velemesta so časovna preša.
Iz luknje teče beli tok mesečine.
Hipni orgazem predre opno dolgčasa, ko je polčas anemična riba.
Maske so modni trend tega stoletja.
Vsak met je conska obramba.
Kocke so padle: genomi in kripto valute.
Na pomolu čakajo ladje proti Kasiopeji.

Globoko zatišje

Okoli druge ure,
ko noč utiša mestne ceste
in je mir zgoščen v trajanje,
da se zdi svitanje drug svet,
ki je onstran sanj ...
takrat je včasih samota
polna razumevanja do stvarstva
in glasba, ki ti je blizu,
valovi kot zvezdni prah:
lebdiš in hkrati sidraš
v zatišju minevanja.

Čas se je ustavil

Ustavil se je čas:
zdaj si le še ti –
tvoja ljubezen in tvoje skrbi.
Včasih pokličejo prijatelji
in se zaveš, da nisi sam.
Ni te sram priznati,
da te je strah ...
zato ta pesem:
kot otroška roka, ki stiska tvojo dlan –
kot sprehod skozi opustelo pomlad.

OTROŠKI VRTEC – OSNOVA, NA KATERI STOJI NAŠA ŠOLA

Elisabetta Kovic

Reforma *DOBRA ŠOLA* – nove možnosti za vrtce

Šolske reforme so med uporabniki in osebjem vedno naleteli na odpor, v Italiji še posebno. Glavni razlog za to je predvsem v dejstvu, da bi morali pri uvajanju sprememb vsi deležniki sodelovati pri njihovem načrtovanju in imeti možnost nanje vplivati. Prepogosto so bile v Italiji vzgojno-izobraževalne izbire vsiljene z vrha, njihovi izvajalci – pedagoški delavci – pa skoraj vedno prepuščeni sami sebi.

Spremembe so seveda dolgotrajen proces in njihovi učinki se pokažejo šele čez čas. Tudi novosti, ki jih je vpeljala zadnja šolska reforma z zakonom št. 107 iz leta 2015, bolj znana kot reforma *Dobra šola*, začenjajo zdaj zadobivati jasnejšo obliko. Zakonodajne odloke, ki dopolnjujejo zakon 107, je vlada izdala leta 2017. Mednje sodi tudi odlok št. 65, ki je v celoti namenjen predšolski vzgoji. Njegov naslov je *Integrirani sistem 0 – 6 (Sistema integrato 0 – 6)*. Kar precej smo morali čakati, da se je tisti del reforme, ki se tiče zgodnjega otroštva, dopolnil. Novica, da je minister za šolstvo Patrizio Bianchi podpisal še zadnji akt celotnega zakonskega postopka, je še sveža.

Otroški vrtec je prva stopnja šolskega sistema, v katerega vstopa otrok, in je za njegov sociokulturni razvoj bistvenega pomena. Italijanska država je kljub naštetim pomembnim reformam predšolsko vzgojo precej zanemarila. Glavnina državnih projektov in finančnih sredstev je bila vedno namenjena višji srednji šoli. S tem pa se je pozabljal, da je otroški vrtec temelj, na katerem se gradi celotni človekov razvoj. Zato pedagoški strokovni delavci z navdušenjem gledamo na možnosti in perspektive razvijanja slovenskega otroškega vrtca v Italiji, ki jih ponuja *Integrirani sistem od rojstva do šestega leta starosti*. Ni dvoma, da se z novim dokumentom ministra Bianchija tudi slovenski šoli v Italiji odpirajo možnosti, ki jih moramo

Albert Anker, *Kleinkinderschule auf der Kirchenfeldbrücke*, olje na platnu, 1900, Kunstmuseum Bern (iz kataloga razstave Anker, Fondation Pierre Gianadda – 1920 Martigny, Suisse, 2003)

Albert Anker,
Kindergespann,
1868 (iz knjige
Albert Anker,
*Editions La
Tonelle*, 2019)

pravočasno zgrabiti in udejanjiti, da bomo po eni strani lahko kos novemu demografskemu padcu, ki zadeva tudi slovenske vrtce, po drugi strani pa da bomo dvignili naš kulturni in socialni kapital z ustvarjanjem odličnosti za manjšinsko skupnost.

Da pa bo lahko integrirani sistem predšolske vzgoje vzbrstel, bodo nujno potrebni vzajemna pomoč, mreženje, finančne investicije in sodelovanje med državnimi šolskimi ustanovami ter organizacijami slovenske civilne družbe.

Sklep

Niz člankov o slovenskem otroškem vrtcu v Italiji predstavlja pogled iz ptičje perspektive na razvoj predšolske vzgoje v zamejstvu. Šola sodi med glavne družbene institucije, ki vplivajo na uvajanje posameznika v okolje in njegovo kulturo. Otroški vrtec je torej osnova, na kateri sloni naša šola.

Naša slovenska šola se je v času zelo spremenila. Starši neslovenskih govorcev nam pravijo, da je to, po čemer se slovenski vrtci razlikujejo od večinskih, naša nenehna skrb za otroka. Dejstvo, da ne stopamo za ali pred otrokom, ampak skupaj z njim, je s časom prepričalo in motiviralo vedno večje število družin, da nam zaupajo svoje mladostnike.

Vsak kovanec pa ima dve strani: če porast neslovenskih otrok v slovenskih vrtcih po eni strani ohranja pri življenju slovensko šolo v Italiji, po drugi strani odpira vprašanje jezika, ki ni več tako "čist" kot nekoč, predstavlja pa tudi izziv, kako neslovenskega govorca čimdlje zadržati v slovenskem šolskem sistemu. Tu moramo razmisliti, kje gre iskati vzrok visokega osipa neslovenskih govorcev ob končanem obveznem šolanju: v neučinkoviti promociji naših šol ali pa v občutku, da slovenski jezik nima dovolj prestižnega političnega in socialnega statusa?

Odprto pa še vedno ostaja poglavito vprašanje, namreč identiteta slovenske šole v Italiji, ki je zakonsko predpisana. Navodilo št. 8 z dne 8. oktobra 1945, ki so ga angloameriški zavezniki izdali, ko so odprli slovenske osnovne šole v Trstu in Gorici, namreč določa, naj te šole po eni strani delujejo po splošnih pravilih italijanske šolske zakonodaje, veljavne pred 8. septembrom 1943, po drugi strani pa, naj bosta "značaj teh šol in učni jezik popolnoma slovenska". Torej mora biti poleg jezika tudi značaj, identiteta slovenskih šol "popolnoma slovenska". In da bo zadeva še bolj jasna, drugi člen zakona 1012, ki je leta 1961 slovensko šolo umestil v italijanski pravni red, pravi: "Šole (s slovenskim učnim jezikom) so namenjene pripadnikom slovenske jezikovne skupine."

Smo potemtakem slovenski ravnatelji »hudodelci«, ker na naše šole sprejemamo tudi otroke iz družin, ki ne pripadajo slovenski jezikovni skupini, in s tem ne spoštujemo zakonskih predpisov? Ali pa zakonska osnova slovenske šole v Italiji morda ni več povsem aktualna? Mislim, da smo v resnici ravnatelji ves ta čas rahljali šolski teren, orali ledino in ustvarjali okolje, naklonjeno spremembam, ki so bile za preživetje in rast slovenske šole nujne. Slovenska šola v Italiji lahko še marsikaj iztisne iz sebe in nadgradi svojo kakovost, začeni s posodobitvijo določil, ki se je tičejo.

ZAČETEK PARTIZANSKAGA ODPORA NA GORNJEM VIPAVSKEM IN KONEC VOJKOVE ČETE (II. del)

Miroslava Cencič

Dve fotografiji o Janku Premrlu kot mlademu atletu: met diska in met uteži (vir: arhiv Jankove sestre Radoslave Premrl Pahor)

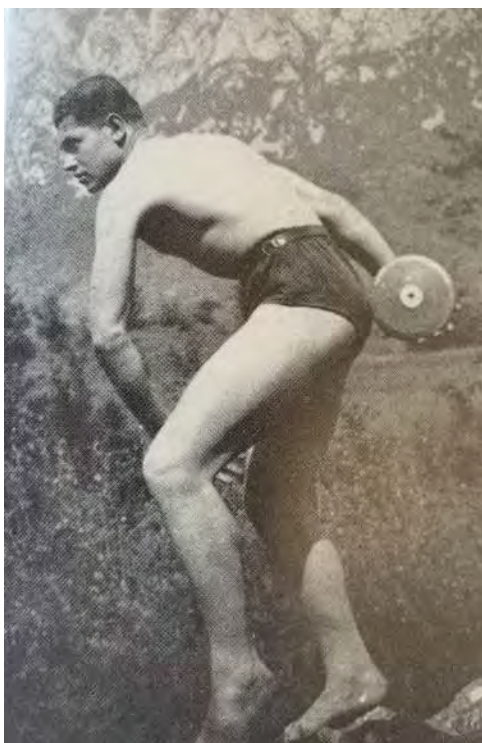
Prefekturi v Trstu in Gorici sta na nekaterih območjih odredili policijsko uro, kar naj bi olajšalo pregled nad ljudmi. Znane »slavofile in antiitalijane« z območij okrog Vipave, Črnega vrha in Sežane so množično odvažali v tržaške zapore in konfinacije. Po vaseh so obesili plakate s sliko Janka Premrla in Karla Masla s ponudbo visoke nagrade za izdajstvo. 31. julija 1942 je na goriškem Travniku Mussolini rjovel, da je potrebno uničiti vse moške te preklete rase. Gorele so naše vasi. Mlade fante so pobirali v specialne bataljone. Vojno stanje je trajalo že dolgo, zato se je povečala obvezna oddaja živil in naraščalo je pomanjkanje. Vse to je stopnjevalo upornost.

Vojko je bil partizan, junak, borec proti fašizmu, borec za svobodo slovenskega naroda. Legenda o Vojku je imela poseben vpliv na mlade. Janko je bil Johanov iz Šentvida, iz premožne, ugledne, narodno zavedne katoliške družine. Bil je član Marijine družbe, v sorodstvu je imel več uglednih duhovnikov in tudi sklada- teljev. To njegovo posebnost je za propa- gando za v partizane izkoristila celo KPS. Posebno mladina je odpor sprejela.

Fantje in možje so odhajali v gozdove in tako odločali o razvoju oboroženega odpora, a tudi o odnosu primorske du- hovščine do njega. Primorski duhovniki, ki so skrbno spremljali razpoloženje svojega ljudstva, so ocenili, da je odhod

mož in fantov v partizane izraz ljudske volje. To je vplivalo na odlo- čitev, da ostanejo na strani svojih vernikov, svojih fantov in mož, s katerimi so se že desetletja skupaj borili za narodni obstoj, saj so od- hajali v gozdove, v trpljenje zaradi domoljubja. Odlo- čitev je bila težka.

Dogodki v Ljub- ljanski pokrajini so opozarjali, da začenjajo komu- nisti uresničevati svoje skrite cilje.

Javnosti pa ni bilo znano, da upor dejansko vodi KPS, njeno delovanje je bilo prikrito. Strogo so se izvajala navodila CK: »Partija na terenu je ilegalna, tako za sovražnike kot za partizane.« (Cencič, Primorska sredina, 53)

Delovanje Vojkovega voda od nanoške bitke do Brinovega griča

Novice, ki so jih širili Italijani, da so na Nanosu popolnoma uničili partizanstvo, so slabo vplivale na ljudi in vznemirjale četnega vodjo Vojka. Tako se je odločil, da nekaj dni po bitki na Nanosu napade manjšo posadko fašistične gozdne milice v Trnovskem gozdu. Napad se je posrečil, večina miličnikov je zbežala, zaplenili so dve puški in pištolo.

Od tam so se umaknili. Mimogrede so napadli karabinjersko postajo v Senožeah (Renko, 18; Škerl, 286) in se spet umaknili na Vipavsko. Nekaj časa so taborili pod Štjakom in nadaljevali pot v Gornjo Vipavsko dolino. Mimogrede so v dolini Močilnika zapovedali italijanskim oglarjem, naj v določenem roku zapustijo gozd. Eden med njimi je ugovarjal, da kaj bodo rekli karabinjerji. Vojko je napisal listek, da po ukazu slovenske narodne vojske prepoveduje sečnjo v naših gozdovih, in ga izročil oglarju z navodilom: »Questo è per i carabinieri.«

Dne 21. junija 1942 so se odpravili na Nanos. Med potjo so vkorakali naravnost v zasedo italijanskih kvesturinov. Spopad je bil kratek, četa se je hitro umaknila, a padla je prva žrtev v Vojkovi četi.

Vrnili so se v Gornjo Branico in se utaborili pod Štanjelom. Četa se je nekoliko okrepila in število članov je naraslo na 15.

Na ostrem ovinku na nanoški cesti so 21. julija 1942 pripravili zasedo, in ko se je kamion približal, so ga napadli. Bomba je opravila svoje, le nekaterim je uspelo zbežati. Tam je padel mlad, komaj 18 let star partizan, doma izpod nanoške vasi. To je bila druga žrtev. Partizani so zaplenili precej orožja in nekaj vojaške obleke ter se umaknili.

Temu je sledilo hudo nasilje. Vojaki so pridrveli najprej v Podgrič, požigali so domove, lovili ljudi, mučili in streljali talce. Naslednji dan so požgali Lozice in s seboj odgnali okoli 20 ljudi. Podgrič in Lozice sta bili prvi požgani vasi na Primorskem (Renko, 43; Pelicon, 57). Janko je z bolečino v srcu od daleč v senci grmovja s svojimi soborci opazoval krvave zublje, ki so lizali domove po domačih vaseh (Premrl, 84).

Morda je prav ta pretresljivi zločin, ki je vznemiril vso Vipavsko in Premrlovo družino, vplival na spremembo taktike napadanja.

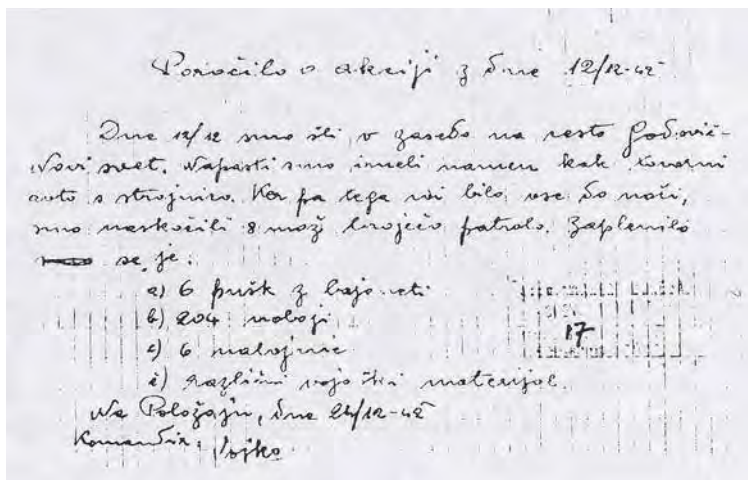
Kmalu za tem je bila splošna mobilizacija v italijansko vojsko in v posebne bataljone. Fantje so se množično umikali v gozdove. Število partizanov je naraščalo. Tako se je vodstvu zdel primeren čas, da v začetku avgusta 1942 ustanovi prvi partizanski bataljon, ki so ga poimenovali po Simonu Gregorčiču.

Martin Greif - Rudi je postal politkomisar tega bataljona (Renko, 73). Ves vojni in povojni čas je opravljal pomembne družbene funkcije in v svoji vojaški karieri napredoval do polkovnika. To pa vzbujajo vznemirjajočo radovednost, ali je običaj, da vodnik čete oziroma celo poveljnik vojskujoče se enote prvi zapusti bojišče med bojem ali celo tik pred njim in potem čez pol leta napreduje v glavnega moža bataljona in visokega funkcionarja?

Gregorčičev bataljon je imel tri čete. Vojko je poveljeval tretji, ki so jo imenovali Trnovska četa in je imela nalogo skrbeti, da vozniki ne bi odvažali lesa iz Trnovskega gozda. Vojko je pošiljal izvidniške patrulje in postavljaj zasede, da bi preprečili vdor vojaških skupin v gozd in odhod voznikov z lesom iz gozda.

Zelo zanimiv in prepričljiv je primer, ki označuje način Vojkovega napadanja. Partizani so se postavili v zasedo. Ko se je prikazal voz vojakov, je mitraljezec sprožil rafal. Vojaki so odvrgli orožje in se predali. Enega, ki je hotel zbežati, so ranili. Partizani so ga obvezali in ga položili na voz, ki ga je odpeljal v dolino na zdravljenje. Ko je vojak okreval, so ga zaprli, ker je trdil, da partizani niso banditi, saj so z njim ravnali zelo človeško (Pelicon, 58). Vsem drugim vojakom so pobrali orožje, in kar je bilo vojaškega, ter jih poslali v spodnjicah in bose v dolino ter jim zagrozili, da bodo prihodnjič ostreje kaznovani. Eden izmed vojakov, bos in v spodnjih hlačah, je taval zmeden in zaskrbljen. Stopil je k Vojku in ga vprašal: »Gospod general, kako naj tak stopim pred svoje oficirje?« Vojko ga je pogledal in mu rekel: »Vsak tega ne zmore, a ti kot junak in odločen bojevnik boš to zmogel. Obrni »gate«, da bo reža zadaj, korakaj energično in se potruji. Boš videl, kako bodo veseli visoki oficirji. To bo zmagoslavni trenutek, vreden slavoloka zmage.« (Pelicon, 59)

Vojkova četa se je 15. septembra 1942 umaknila globlje v Trnovski gozd. Pristopilo je nekaj fantov iz Spodnje Vipavske doline. Primanjkovalo

Poročilo Janka Premrla - Vojka o akciji 12. decembra 1942

je orožja, začelo je deževje in pomanjkanje hrane. Na povelje štabnega bataljona Simona Gregorčiča je Vojkova četa krenila na področje Črni Vrh, Idrija, Kanomlja.

Leto 1943 – razmere se zaostrojujejo

Bilo je že leto 1943. Razmere na frontah, v Ljubljanski pokrajini in na Primorskem so se hitro spreminjale.

Prve mesece 1943 se je CK KPS energično pripravljala za prevzem popolne prevlade v OF. Javnost ni vedela o Dolomitski izjavi. Hiteli so, ker so pričakovali konec vojne, in počutili so se dovolj močne in učinkovite pri rabi svojih neizprosni revolucionarnih metod. Navodila so kar deževala na Primorsko. Vpliv partije na Primorskem se je okreplil zlasti po prihodu Aleša Beblerja - Primoža.

Že februarja 1943 je CK KPS dal drugačna navodila, kot so veljala dotlej. Partija mora postati vidna ljudskim množicam. Biti mora njihov resnični voditelj in vidna mora biti njena vodilna vloga (Cencič, Primorska sredina, 232). Že naslednji mesec je prišlo dodatno pojasnilo. Partijska organizacija mora postati motor delovanja OF, sicer bodo OF izkoristili razni sredinski elementi. Dano je bilo naročilo, naj terenski odbori OF postanejo politični odbori, osnovno merilo za iskreno pripadnost OF pa je odnos do komunistične partije.

To je pomenilo, da je potrebno očistiti krajevne odbore in partizanske enote sredincev, to pa so bili vsi tisti, ki jim je šlo zgolj za narodno osvoboditev, in ne za komunizem.

Okrepilo se je čiščenje sredincev v odborih OF in v partizanskih enotah po naslednjem Kidričevem navodilu: »Še zmeraj je možno, da pri vas obstajajo ali pa se pojavijo skupine, ki se izdajajo za nacionalne in pozitivne v narodnoosvobodilnem smislu. Naša splošna politika do takih skupin je seveda določena s splošno linijo, kar pa ne pomeni, da taki pojavi zahtevajo brezpogojno likvidacijo. /.../ Treba je tak pojav razmotriti, razvideti njegove zveze, ali dati možnost sodelovanja v OF, nato pa kot posebno skupino po taki ali drugačni poti likvidirati – bodisi z vrstom v OF bodisi z brezobzirnim razkrinkavanjem, kakšen je pač značaj te skupine.« (Cencič, Primorska sredina, 265)

Izvajanje teh navodil pa ni bilo enostavno. Razkrinkavanje, posebno pa fizične likvidacije cenjenih domoljubov so pomenili izgubo zaupanja in podpore partizanskemu gibanju. Tudi glede tega so našli rešitev z ukazom: »Ustavite individualno streljanje. Izdajalce in druge take tipe naj uniči vojska med borbo, kadar se vrši na sektorju izdajalcev.« (Cencič, Primorska sredina, 303)

Odhod v partizane zgolj iz narodnih pobud za KPS ni bil dovolj. Strah, da pride do »prevala« odpora brez KPS, se je stopnjeval. Ustanavljanje partijskih celic ni moglo čez noč spremeniti nazorskega prepričanja ne borcev in ne »terencev«.

Zato je bila taktika voditeljev upora in revolucije na Primorskem nekoliko drugačna. Glavna skrb vodstva in VOS je bila, da ne bi prišlo do odpora mimo KP. Nevarnost desnega odklona je bila zanje resna. Zaskrbljeno navajajo konkretne primere, kako se politkomisarji bojijo »omenjati besedo kompartija v vojski in jo pogosto zamolčijo«. Aktivisti so tožili, da je organizacijsko delo močno oteženo. Tožili so o privrženosti verski vzgoji in za ponazoritev navedli primer,

kako se novi komunisti na sestanku celice ob večernem zvonjenju pokrižajo, odkrijejo, vstanejo in zmolijo. (Cencič, Primorska sredina, 234–235) Pozornost je bila usmerjena predvsem na predvojnne voditelje in primorske duhovnike. Zato so na Pokrajinski komite KPS večkrat prihajala navodila: infiltrirajte se v sovražnikove vrste, spravljajte sredince v nasprotno tabore, da jih bomo lažje pokončali.

Zaskrbljenost je stopnjeval tudi množični odhod domoljubnih fantov v partizane. Ocenili so, da je bil v začetku leta 1943 odhod Primorcev v partizane preobsežen. Rešitev je Kardelj videl v zamisli, ki jo je 28. januarja 1943 posredoval Leskošku: *»Kolikor morete, mobilizirajte /.../ določen procent neoboroženih pošljite preko meje, vsaka naših brigad sprejme 50 do 100 primorskih borcev. Tu bi jih zadržali samo nekaj časa, potem bi jih oformljene pošiljali postopoma nazaj na primorski sektor.«* (Cencič, Primorska sredina, 278)

Naročilo, ki je šlo najprej k Beblerju, od tu pa k politkomisarju Južne Primorske, je bilo naslednje: *»Potrebno je takoj odposlati neoborožene partizane na Notranjsko. Tam se bodo oborožili, vojaško izvežbali, politično okrepili ter v akcijah prekalili, nato se bodo vrnili na Primorsko. Vse se mora zgoditi v strogi tajnosti.«* Tako so začele v februarju in marcu 1943 odhajati kolone po 50 do 200 neoboroženih primorskih fantov v spremstvu 10 do 15 oboroženih partizanov čez državno mejo, kjer so jih razporedili po brigadah. Partizanske novince iz Brkinov in z Bistriškega pa so poslali na Hrvaško. (Škerl, 880–885)

Na poti so se spopadali z Italijani. Veliko jih je padlo v boju na Dolenjskem, tudi nekdanjih sodelavcev Tigra, posebno iz Gornje Vipavske. To me je čudilo,

Partizanski kurirji

zato sem se obrnila k Ladu Kerševanu, doma z Gradišča pri Prvačini, takratnemu direktorju Soških elektrarn v Novi Gorici, da bi mi pojasnil to presenetljivo ugotovitev. Povedal mi je, da je bil tudi on na Dolenjskem in prizadeto pripovedoval tragične dogodke in svoje boleče izkušnje.

V tem letu, vsekakor pred jesenjo, je prišlo tudi do spremembe simbolne partizanske kape. Prvi primorski partizani so nosili triglavke, a zamenjale so jih kape, podobne »šajkačam« – srbskim vojaškim kapam, imenovane titovke.

Politično aktivnost KPS so občutili tako krajevni odbori OF kot tudi partizanske enote. Vedno pogostejši in avtoritarnejši so bili posegi v delovanje primorskih partizanskih čet. To je borce vznemirjalo, posebno tiste prve v Vojkovem vodu. Obiski v Polhograjskih Dolomitih, kjer je delovala vrhovna oblast OF, kjer so se več časa zadrževali tudi kurirji, niso utrjevali zaupanja in simpatije. Kritični so bili do izrazite neenakosti v hierarhiji, zlasti so obsojali krutost nekega četnega poveljnika, ki ga je Vojko označil za sadista, krvoločnega morilca, nasilneža in pohlepneža, in obsojali tiste, ki mu njegovega početja niso preprečevali. Zato ni čudno, da je med borci prišlo do zamisli o samostojnem odporu primorske partizanske vojske. O tem so nekateri razmišljali že konec maja 1942, to je po nanoški bitki. S to zamisljo je spomladi 1943 soglašala večina borcev izpod nanoških vasi. Svojo pobudo so zaupali Vojku. Pazljivo jih je poslušal in ni kazal presenečenja. Kratko pa jim je odgovoril: *»Kaj bi drugega to pomenilo kot oslabitev odpora. Lahko bi se zgodilo tudi, da bi partizani še nas imeli za italijanske kolaborante in nas kot take napadli. Kam naj bi se zatekli*

v tem primeru? Menim, da ne bi bilo nikjer praznega kotička, razen v grobu.» (Pelicon, 232)

Nekatere vznemirljive spremembe so nastajale tudi na Idrijskem, kjer je takrat domovala Vojkova četa. Odpor do komunizma se je v Ljubljanski pokrajini zaradi vedno hujšega nasilja stopnjeval in večja je bila tudi pripravljenost upirati se nasilju. Tako so se slovenski pripadniki Jugoslovanske vojske v domovini, četniki, v februarju 1943 pripravljali na pohod na Primorsko, kar je vznemirjalo partizansko vodstvo od vrha navzdol. Sporočila in navodila so romala na vse strani. VOS je četniško namero sporočil Kardelju, ta pa po radiu izvršnemu komiteju Komunistične internacionale v Moskvo. Pisal je Pokrajinskemu komiteju KPS za Primorsko, ta pa je posredoval sporočilo Beblerju in dal nalogo, da z Dušanom Pirjevcem nekaj ukreneta. (Ferenc, 15–18) Tudi Renko omenja, da so se srečali z »belčki«. (Renko, 94) Tega se spominjajo tudi nekateri domačini, Gašper Rudolf se spominja celo srečanja med partizani in četniki. Četniki, ki so prišli z namenom, da pridobijo prebivalce za sodelovanje z njimi, niso imeli uspeha. Dobili niso ne hrane, ne prenočišča, ne informacij in ne vodnika. Simpatije si je že pred njimi pridobil Janko s svojim vodom.

Na Brinovem griču in Vojkova smrt

Vojkova četa se je utaborila na Brinovem griču. Tu se je številčno okrečila od 32 ob prihodu na 91 borcev. (Pelicon, 261–265) S sodelovanjem prebivalcev so dobili hrano in obleko. Za oborožitev borcev pa so začeli napadati manjše vojaške postojanke in patrolje. (Renko, 83, 86)

Uspešno so napadli bunker na Vojkov tipični način: zastraševanje, pridobivanje orožja, po možnosti brez strele in brez morije. Najprej si je manjša skupina ogledala bunker in nato so pripravili akcijo. V večernih urah so na

silo odprli priprta vrata in se z naperjenim orožjem postavili v sredo bunkerja. Preplašeni in presenečeni vojaki so z dvignjenimi rokami skočili skozi okno in jo ucvrli proti kasarni. Oddali niso niti enega strela. Zaplenili so strojnico, nekaj pušk, bomb in streliva. Po vsaki akciji je Vojko sklical četo, kjer so skupaj razpravljali o izvršenih nalogah, ocenjevali dogodke, ugotavljali pomanjkljivosti. Pohvalil je tovariše, ker je cenil hrabrost, iznajdljivost in odločnost.

Dne 15. februarja 1943, okrog 10. ure dopoldne, je prišel v četo na Brinov grič terenec in jo obvestil, da se Italijani pripravljajo na izhod iz Bele. Vojko je takoj poslal dva borca na izvidnico, ki je potrdila namero. V zgodnjem popoldnevu se je Vojko odpravil s 26 borci v zasedo. Težko oboroženi so se po snegu naglo spuščali v grapo proti Idrijci. Na primernem mestu je Vojko razporedil svoje fante v dve skupini in poslal dva partizana nižje, da sta imela boljši pregled nad cestiščem in bi ostale z znakom obvestila o prihodu kolone.

Izza ovinka se je prikazala predhodnica, ki ji je sledila glavnina. Takrat je Vojko vrgel bombo in začel se je napad z namenom, da bi vojake prisilili k vdaji. A tega niso storili. Le nekaj jih je odvrгло orožje in zbežalo, večina pa se je silovito upirala in sekala po partizanih. Italijanov je bilo veliko, gotovo nad 80. Ugodni položaj zasede je partizanom dajal prednost. Vžigali so z obeh strani. Le zadnji del kolone se je še upiral in večina vojakov je že odvrгла orožje. Padali so le še posamezni streli. Vojko se je dvignil, da bi se premaknil v drugo skupino in lažje jurišal na Italijane. Počil je strel, Vojko se je zgrudil na sneg. Bil je ranjen v trebuh. (Škerl, 791) Krogla je predrla nabojnico, šla je skozi jermen v trebuh in skozi jermen ven. Izstopna rana ni bila nič večja kot vstopna. Zadaj ob hrbtenici je krogla potegnila za seboj do 15 mm dolg košček usnja. (Pelicon, 167) Zaslišalo se je povelje: »Umik!« Nekaj borcev se je takoj odločilo, da se umaknejo, a Vojko je ukazal, naj

nadaljujejo z bitko. To je bilo njegovo zadnje povelje in hkrati edino, ki ga četa ni izpolnila. Ko so njegovi soborci zvedeli, da je njihov priljubljeni voditelj ranjen, je bila bitka končana.

Med Italijani sta bila 2 mrtva, 7 jih je bilo ranjenih. Izgubili pa so tudi puškomitraljez, 2 puški, 3 čelade in zaboj municije. Uspeh je bil grenak. Izmed partizanov ni bil nihče mrtev. Vojko je bil edina žrtev tega dne. (Škerl, 739)

Z veliko muko so ranjenca odnesli na ramenih po strmem zasneženem bregu brez vsakih priprav in odej. Vojka je začela tresti mrzlica. Že v temi so prišli do Leskovčeve kmetije v Idrijskem Logu. Tam so se primerno opremili z nosili in odejo ter nadaljevali žalostno pot do Brinovega griča. Videti je bilo, da Vojko neznansko trpi. Nekaj borcev je odšlo naprej, da bi pripravili ranjencu primerno ležišče. Eden se je napotil po zdravnika.

Takrat sta bila v taborišču tudi tovariš Albert Jakopič - Kajtimir in Franc Leskošek - Luka, ki je hudo ranjenega Vojka imenoval za komandanta Prve primorske brigade. (Renko, 140; Škerl, 792)

S prihodom ranjenca je v taborišču nastala smrtna tišina. »*Morala je padla pod ničlo,*« je pričal tovariš Kajtimir. Vojko je bil nevarno ranjen, a ne nujno smrtno. Tisti, ki se je odpravil, da bi dobil zvezo z zdravnikom dr. Ivanom Hribernikom, ki je že večkrat pomagal partizanom, je ob povratku sporočil, da noče priti, ker se boji posledic. Posebna patrolja se je priključila Lukovi patrolji, ki se je vračala v glavni štab v Dolomite, da bi od tam pripeljali zdravnika in zdravila. Pot je bila dolga in naporna. Oviral jih je sneg, Vojko njihove vrnitve ni dočakal.

Sestra Rada je razmišljala in spraševala, zakaj niso kot običajno z orožjem prisilili zdravnika, da bi šel z njimi, ali pa ga poiskali bližje v Ajdovščini ali Tolminu. Pelicon, ki je bil takrat zraven, pa je zatrdil, da so partizani ravnali z ranjencem po navodilih zdravnika dr. Hribernika.

Oznaka prvotnega groba Janka Premrla

Vojko je pogumno prenašal rano in bolečino, ležal v baraki, poslušal radio in o novicah obveščal soborce. Morda zaradi zdravil, morda zaradi obvladovanja bolečine ali zaradi sepse ni kazal znakov trpljenja.

Notranja zastrupitev ga je morila cel teden, od 15. do 22. februarja. Takrat je ponoči, ob 23. uri, z močnim krikom naznanil odhod in omahnil za vedno. Ob njem sta bedela Ivan Renko in Ciril Pelicon.

Borci Trnovske čete so poslednjič spremljali svojega komandirja. Zavili so ga v šotorsko krilo. Pokopali so ga v jutranjih urah 23. februarja 1943, brez govora in brez salve, na dnu večje vrtače, na Kupišču. Grob so zravnali in obložili z listjem, da ni bil viden.

Po vojni, 2. marca 1946, so grob prekopali in posmrtno ostanke, kar jih zemlja še ni vzela vase, prenesli na podnanoško pokopališče, kjer so ostali le do 24. februarja 1949. Od tedaj so v Ljubljani v grobnici narodnih herojev.

(se nadaljuje,
viri bodo navedeni na koncu)

MUČENIŠTVO MERI MERLAK V VOJAŠNICI V ULICI COLOGNA V TRSTU

Drago Štoka

Sredi sedemdesetih let je bil pred tržaškim porotnim sodiščem proces o Rižarni, nemškem uničevalnem taborišču v Trstu, na katerem sem zastopal družino iz Prečnika, ki je v Rižarni izgubila mlado hčerko. Od tam se ni nikoli več vrnila, tako kot se je to zgodilo s premnogimi dekleti, ženami, fanti in možmi, ki jih je vzela noč in dan delujoča peč. Nekateri odvetniki smo na tistem procesu dokazovali, da je v Rižarni izgubilo življenje

najmanj štiri tisoč ljudi, ki so bili v glavnem slovenskega rodu, pa tudi mnogi Hrvati, Judje, Italijani, Romi in drugi.

Na tem procesu mi je prek dr. Andreja Bratuža, sina narodnega mučenika Lojzeta Bratuža, prišlo v roke pisno pričevanje njegove mame, pesnice Ljubke Šorli, ki je šla skozi težko kalvarijo Collottijeve tolpe v Ulici Bellosguardo v Trstu. Pretresljivo pričevanje sem posredoval predsedniku porote dr. Domenicu Malteseju, ki je

pismo prebral v dvorani. Ta faza procesa je imela velik medijski odmev, saj je pričevanje Šorlijeve ganilo ne samo prisotne na procesu, temveč tudi našo javnost, slovensko in italijansko.

Od takrat je minilo petinštirideset let, mnogo članov porotnega sodišča, tožilcev, odvetnikov in prič ni več med živimi. Kaj nenavaden splet dogodkov pa me je ponovno neposredno soočil še z eno kalvarijo, izredno podobno oni, ki je doletela Ljubko Šorlijevo.

Hči dolgoletnega organista na Katinari Justa Lavrenčiča, moja svakinja Vera Lavrenčič mi je posredovala doslej še nikdar objavljeno pričevanje svoje sovaščanke Meri Merlak, ki je dolgo let po vojni (skoro gotovo leta 2006) opisala svoje mučeništvo v Ulici Cologna v Trstu in ga hranila v domačem arhivu.

Vera Lavrenčič, ki je v domačem arhivu našla pričevanje o trpljenju Meri Merlak.

Zapis je v italijanščini, ker se je v tem jeziku natančneje izražala, saj je vse šole opravila v italijanskem jeziku.¹ Kasneje je pisala tudi v svoji materinščini, o čemer priča njena pesem *Usoda Katinare*, ki je prav tako zelo zanimiv dokument polpreteklega časa.²

Nečakinja Meri Merlakove Marta Čok mi je v pogovoru dejala, da je njena teta hudo trpela zaradi posledic mučenja v Ulici Cologna. O tem pa ni rada govorila z nikomer, ker ji je spominjanje na dogodke, ki jih je prestala, prizadevalo vedno nove rane. Marta Čok je še dodala: »Moja teta je bila izreden človek, čeprav navzven tega nikdar ni hotela pokazati. Bila je pogumna. A misel na prestano gorje ji je prizadevala vedno nove bolečine in srčne rane. Ko se je iz Lonjerja preselila na Katinaro, pa se je rada družila s sosedi. Mnogi med njimi so bili njeni sorodniki, posebej se je rada družila z Lavrenčičevo družino, zlasti z Justom in Ninčkom Lavrenčičem, ki sta stanovala tik katinarske šole.«

Meri Merlak se je rodila v Lonjerju 9. marca leta 1927 in je umrla prav tako 9. marca 2017. Pokopana je na katinarskem pokopališču. V svojem pretresljivem zapisu imenuje tudi sovaščanko Milko, ki se je pozneje poročila z zelo poznanim tržaškim dirigentom in dolgoletnim profesorjem na Glasbeni matici v Trstu Oskarjem Kjudrom.

Tolikokrat izrečena in napisana ugotovitev, da je bilo naše ljudstvo v drugi svetovni vojni deležno toliko gorja, da ga ne bo nikdar mogoče dovolj popisati, je, žal, resnična. Spominjati se moramo vseh onih, ki so se v tem trpljenju izkazali v vsej svoji junaškosti, čeprav niso za to nikdar prejeli kakih posebnih priznanj, kot to velja tudi za lonjersko mučenico Meri Merlakovo.

*

Ko se je (za Italijo, *op. ur.*) vojna začela leta 1940, sem bila stara 13 let. Na začetku nihče izmed nas ni razumel, kaj se dogaja po Evropi. Ko je leta 1943 fašizem propadel, smo si oddahnili, ker smo mislili, da se je vse končalo. Za nas ni bilo tako, saj se je le začela nova kalvarija.

¹ Leta 2010 je o svojem trpljenju vendarle nekaj povedala raziskovalki Claudii Cernigoi, ki je to uporabila v knjigi *La "Banda Collotti", Storia di un corpo di repressione al confine orientale d'Italia*, Kappa Vu, Videm 2013.

² Pesem se začneja z besedami: »Uboga Katinara! / Kaj so napravili iz tebe / na levo in desno / s to prekleto cesto. (...) Pred leti bolnica, / nato še Melara. (...)«

Italijanski vojaki so bili zmedeni in razkropljeni. Vračali so se na svoje domove, bali pa so se srečanj z Nemci. Od hiše do hiše so prosili za civilne obleke in kako kmečko orodje. Mi smo se jih usmilili in smo jim pomagali, a nihče ni vedel, kakšna usoda jih bo doletela.

Mladi Slovenci, rojeni v letih 1924, 1925 in 1926, pa so zapuščali posebne bataljone. Večina se jih je priključila partizanskim prekomorskim brigadam.

Takoj po padcu fašizma se je v vseh slovenskih vaseh in v tržaških predmestnih četrtih, na primer v Lonjerju, kjer sem prebivala, razvilo ilegalno antifašistično gibanje – Osvobodilna fronta. Širil se je glas, da Nemci deportirajo v Nemčijo civiliste, predvsem Jude in politično dejavne antifašiste.

V Lonjerju so bili mladi predvsem partizanski kurirji. Moje partizansko ime je bilo Steva. Nalogo smo imeli, da smo trosili letake po Trstu, spremljali mlade v hribe, raznašali pošto v Gropado, Boršt, na Katinaro, torej v kraje, ki so bili v stiku z borci. Ena izmed javk je bila trgovina gospoda Senice na Katinari. Tam smo puščali pošto, ker so mimo peljali vozovi iz Brkinov, ki so prevažali v Trst les za kurjavo, sadje in zelenjavo. Ko so se vračali, so prevzemali našo partizansko pošto.

Za nekatere mlade je odhod v partizane pomenil, da imajo več možnosti, da preživijo, kot če bi jih deportirali v Nemčijo.

Fašisti so 21. marca 1945 obkolili Lonjer. Odkrili so bunker, v katerem so se skrivali partizani. Zloglasna "Collottijeva tolpa" je ob zori vdrla v hiše in vsem ukazala, naj se zberejo v Dopolavoru (*sedežu fašistične prosvete, op. ur.*). Okoli 19. ure so nas spravili na tovornjak in odpeljali do vojašnice v Ul. Cologna, kjer je bil sedež Inšpektorata za javno varnost in kjer je po bombardiranju prostorov v Ul. Bellosguardo imela svoj sedež tudi "Collottijeva tolpa".

Najprej so nas zaprli v celice, nato so drugega za drugim zaslišali. Na mizi so bile fotografije štirih partizanov, ki so jih ubili v bunkerju. Med njimi je bila slika trupla sovaščana Andreja Pertota. Partizan Pavle Petvar je imel razmesarjen obraz in je bil brez roke. Nikoli ne bom pozabila tiste slike.

Zasliševali so me, če poznam mrtve partizane, nadalje o tem, komu in kam sem nosila pošto, kdo so bile moje tovarišice. Ob vsakem odgovoru: "Ne vem!" sem dobila brco, klofuto ali udarec s pestjo. Zelo dobro se spominjam imen svojih mučiteljev:

- 1) Pigatto Arturo (tržaški uradnik),
- 2) Antenori (policist),

Meri Merlak kot
bota Marte
Čok na Katinari
28. junija 1956

3) Feruglio (*Renzo, op. ur.*) in Codeglia (*Giovanni Bruno, op. ur.*) (pretepača). Ime slednjega je bilo do pred nekaj leti zapisano na seznamu padlih za domovino v veži tržaške kvesture. Po vojni sem ga slučajno srečala na nekem trgu v mestu. Ko sem dvignila oči in sem ga zagledala pred seboj, sem zaradi silnega čustva, ki me je preplavilo, omedlela.

4) Podrecca (*Carlo, op. ur.*), Slovenec.

Codeglia mi je bil odtrgal srajco in krilo. Ostala sem v modrčku in spodnjih hlačkah. Codeglia je nato vprašal: "Te conosci Caterina?" (*v tržaškem italijanskem narečju: "Poznaš Katarino?"; op. ur.*). Katarina je bila električna naprava, s katero so nas mučili. Nadaljeval je: "Adeso te farò venir el marchese per forza!" (*v tržaškem italijanskem narečju: "Zdaj boš na silo dobila mesečno perilo!"; op. ur.*) in na mojo kožo položil električne žice. Koža mi je gorela in čutila sem zelo hude bolečine. (Dolga leta sem imela

brazgotine na zapestjih.) Nato mi je zvezal roke z vrvjo, ki sta jo dva držala v rokah: najprej sta me vlekla na desno, kjer sem dobila brco, nato na levo, kjer so me bičali. Vsakokrat ko sem izgubila zavest, so me polivali z vodo.

S stropa je visela vrv s krogom. Ukazali so mi, da stopim na stol. Zvezali so me s tisto vrvjo in brcnili proč stol, tako da sem obvisela v zraku, kar mi je povzročalo zelo hude bolečine. (Dolgo sem nato imela težave s sklepi na rokah.) Vsepovsod mi je tekla kri in bila sem polna ran, vendar nisem izdala nobenega tovariša.

Ko sem visela pod stropom, je vstopil esesovec in Codeglia mu je rekel: "Umazana kurba, pretepaš jo, a ne govori!" Ko sem bila že pri koncu svojih moči, so me vrgli v sosednjo sobo, kjer je bilo šest krst. Pomislila sem, da je ena zame ...

En teden pred tem je bila v tisti sobi neka druga Marija Merlak, ki se je pisala kot jaz in je skočila skozi okno.

Codeglia je odprl okno in mi rekel: "Butite zo come ga fato tua sorella!" (*v tržaškem italijanskem narečju: "Skoči skozi okno, kot je to storila tvoja sestra!"; op. ur.*).

Malo kasneje so me spravili v drugo celico, ki je bila tako majhna, da smo se tri s težavo stiskale v njej: Milka (*Čok, pozneje por. Kjuder, op. ur.*), Meri in jaz. Celica ni imela okna. V vratih je bilo čisto majhno okence. Teden dni smo bile v temi. Milka je odšla prva. Odvedli so jo v koronejske zapore. Ko se je zmračilo, sva šli tja peš tudi medve. Čuvaj naju je vprašal, od kod prihajava. Ko sva odgovorili, je zmajal z glavo in naju potrepljal po rami. Vedel je, kaj se dogaja v Ul. Cologna.

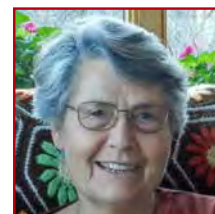
Šest let se nisem dotaknila likalnika, ker me je bilo blazno strah elektrike. Še danes se bojim žarnic. Dolgo sem trpela zaradi morečih sanj. Še danes se mi dogaja, da se sredi noči zbudim v strahu, da me bodo mučili ... a potem znova zaspim.

Vedno imam pred očmi obraze svojih mučiteljev.

(prevod in opombe: Ivo Jevnikar)

TRST JE NAŠ!

Mira Kosem

Miro Kosem naši bralci že poznajo zaradi nekaterih globokih razmišljanj in tankočutnih pričevanj. Rodila se je leta 1939 v družini Adamič iz Sodražice. Po izselitvi v Cleveland v ZDA je doštudirala za medicinsko sestro in si ustvarila družino. Njen mož Marjan Kosem, s katerim je imela tri otroke, je po hudi bolezni umrl leta 2007.

Pozneje, ob božiču leta 2008, se je poročila z ovdovelim časnikarjem Pavletom Borštnikom (1925–2020), ki je večkrat pisal za Mladiko, pri kateri je leta 2016 izdal spomine Moj čas.

Mira Kosem je deset povojnih let preživela v Sloveniji, vendar brez očeta, ki je maja 1945 nastopil pot begunstva. Kaj vsega so pretrpele take družine v ostrem komunističnem režimu, ni preveč znano, zato smo se dogovorili, da z njenim posredovanjem predstavimo nekaj resničnih zgodb, ki tudi sodijo v obeleževanje 80-letnico časa, »ko smo šli v morje bridkosti« (to je pomenljivi naslov knjige, ki jo je leta 1942 v Washingtonu izdal p. Kazimir Zakrajšek).

Prva na vrsti pa je ravno njena izkušnja. Za iskreno pripoved se ji toplo zahvaljujemo.

ij

Ker imam namen pisati o svojih mladih letih pod komunizmom v Titovi Jugoslaviji, mi je na misel padel dogodek iz časa, ko sem hodila v osnovno šolo v Sodražici (okraj Kočevje). Mislim, da se je to godilo v četrtem razredu, v dobi, ko so zavezniki po drugi svetovni vojni razdelili Primorsko na cono A in B. Seveda je šlo v glavnem za Trst. Vsa Jugoslavija je bila razburjena in je zahtevala, da Trst pride pod Titovo kontrolo. Tudi v Sodražici so pripravljali veliko povorko na trgu. Vsi šolarji smo morali v parado skozi trg in učili so nas, da moramo vpiti: »Trst je naš, Tito je naš!« Pred parado smo morali v šoli prakticirati, kako bomo to skupno vzklikali, ko bomo korakali v paradi z zastavami z rdečo peterokrako zvezdo in z drugimi s srpom in kladivom.

Po praksi smo morali počakati v razredu, dokler nismo dobili znaka, da smo na vrsti. Bili smo nekaj časa brez učiteljice in v tem času se je nekaj pogumnih dečkov zmenilo, da bomo mi kričali: »Trst je naš, kruh je naš!« In res smo tako

kričali, seveda nas je bilo premalo, da bi imeli učinek. To je primer otroške »igre«, ki ni prišla do izraza in ni bil nihče kaznovan. Drugače pa se je godilo ljudem, ki smo bili zaznamovani kot družine »sovražnikov slovenskega naroda«.

Moj oče Anton Adamič je svojo mladost preživel v Ilirski Bistrici, kjer je njegov oče vodil lesno trgovino. V družini je bilo sedem otrok. V prvi svetovni vojni je bil njegov oče mobiliziran, star več kot 50 let, in je služil na soški fronti in drugod. (Naj še omenim, da je bil istočasno mamin oče vojak v Galiciji.) Stari oče je drugemu sinu Jožetu

Avtoričin stari oče Gregor Adamič (stoji kot prvi na desni) aprila 1917, ko je služboval v Trofaiachu na avstrijskem Štajerskem, kjer je bila tovarna orožja.

sam svetoval, naj poskusi pobegniti, da mu ne bo treba služiti na soški fronti. Jožetu je uspelo priti v Ameriko.

Ker je prišla Primorska pod Italijo, so otroci morali govoriti tudi italijansko. Kmalu po koncu vojne sta starša s tremi sinovi pribežala nazaj v rojstno Sodražico. Gregor je s seboj pripeljal primorsko ženo Rezko in postal farni organist, Tone, moj oče, je vzdrževal lokalne ceste, Ivan, najmlajši, ki je bil tudi ljubitelj glasbe, je šel v Zagreb, kjer je že stanovala in imela družino edina sestra Mara. Ivan je tam igral v nočnih lokalih. Najstarejši, Karlo, je že nekaj let služboval kot organist po raznih mestih na Hrvaškem, nazadnje v katedrali v Splitu, kjer je bil tudi znan skladatelj cerkvenih pesmi. Zanimivo je to, da je tudi tam skladal slovenske pesmi (Minil je dan trpljenja, prišel je dan vstajenja).

Eden izmed starejših bratov pa je bil Lojze. Ta je bil v oficirski šoli in je služil v Bitoli v Makedoniji. Med drugo svetovno vojno se je pridružil partizanom.

Moj oče se je leta 1934 v Sodražici poročil z mojo mamo Pavlo Mihelič. Tam smo se rodili vsi štirje otroci: Pavli, Rada, jaz in Tonček. Oče je bil med vojno razglašen za sovražnika slovenskega naroda, zato se je umaknil iz Sodražice že ob razpadu Italije. Sklepamo, da je bil glavni povod za to, ker je med italijansko okupacijo poskušal reševati nedolžne

Grob avtoričinega strica glasbenika Karla Adamiča v Splitu

talce. Domačini so ga prosili, naj pomaga, ker je znal govoriti italijansko.

Dobro je bil poznan, saj je delal na cesti. Prav zato se je ob koncu vojne odločil za begunstvo, kar pa je povzročilo velike težave za mamo, podobno kot za vse druge matere, ki so z družinami ostale doma. Postali smo drugorazredni oziroma najnižji sloj; izzivanje in ustrahovanje je bilo nenehno. Še leta 1955, ko je oče v Ameriki postal državljan in je vložil prošnjo za naš prihod, so zadnji dan pred odhodom na občini zahtevali, da mora mama na zagovor – ko je imela že vse dokumente. Ob

prihodu v Cleveland nas je čakalo pismo o zaplembi vsega našega posestva ...

Očetov brat kapetan, pozneje major Lojze se je v začetku druge svetovne vojne vrnil v Slovenijo iz vojaške službe v Bitoli in se pridružil partizanom. S svojo družino se je nastanil v hiši maminega brata Ivana, kjer smo že stanovali mi; med italijanskim bombardiranjem smo namreč izgubili svoj dom, ko je bil moj bratec star komaj tri mesece.

Levo: avtoričini starši Pavla Mihelič, por. Adamič (1913–1997) in Anton (Tone) Adamič (1899–1983);

desno: stric Lojze in Cveta Adamič

Ne morem si predstavljati položaja, v kakšnem sožitju sta živeli ti dve družini: dva brata popolnoma nasprotnih ideoloških pripadnosti. Vem pa, kot nam je pripovedovala mama, da je Lojzetova družina zasedla lepše prostore te hiše in da so žena in dve hčerki hodile po domačijah v okolici in prosile za živž. Ljudje so se jih bali.

Usoda je nanesa, da mojega očeta po italijanskem razpadu sploh ni bilo doma. Delal je na železnici med Ljubljano in Trstom. Zadrževal se je tudi v Ribnici, ker je bilo tam bolj varno. Od takrat naprej, do leta 1955, ko smo se kot družina združili v Ameriki, je mama sama prenašala vse odgovornosti, vse pretnje in ves strah. Spominjam se, kako so med vojno trkali ponoči na vrata in si mama ni upala odpreti, potem pa je jokala: »Kaj če je bil Mirko?« Mirko je bil atov prijatelj iz Primorske. Pri tem je morala skrbeti za malo kmetijo in štiri otroke. Ob koncu vojne je bila Pavli stara 10 let, Rada 8, jaz 6 in Tonček 3 leta.

Občutek imam, da je bil očetov najmlajši brat Ivan mobiliziran v partizane zaradi Lojzeta in je mogoče zaradi njega izgubil življenje, ko je poskusil od njih pobegniti. Zaradi vpliva svojega starejšega brata si prej ni upal pobegniti ali se skriti (baje so mu partizani ob mobilizaciji dali en dan časa, da ga preživi z družino). Ni imel izbire. Njegova edina želja pa je bila biti z ženo in otrokom, voditi gasilsko godbo in biti mentor mladini. Pred vojno je organiziral godbo, učil vse posamezne inštrumente na pihala in vodil svojo mladino na tekmovanja v Ljubljano, kjer so enkrat zasedli prvo mesto; baje so igrali kanadsko himno.

Avtoričina družina Adamič. Od leve avtorica Mira, sestra Pavli, mama Pavla, spredaj brat Tonček. Desno od mame je bila že pokojna sestra Rada, ki pa je sama sebe odtrgala, ker ji ni bila všeč frizura. Baje je zapihala sapa ...

Brat avtoričinega moža Marjana Lojzi Kosem, ko je bil mobiliziran v nemško vojsko.

Moja mama pa je po vojni, ko je stric Lojze izvedel, da je oče z množico odšel na Koroško, nosila še težje breme. Ko je stric Lojze izvedel, da je ata odšel v begunstvo, je rekel mami: »Če bi se Tone zdaj vrnil, bi ga ubil!« Ta stric je kmalu po vojni umrl v Ljubljani, kamor so se preselili. Moja mama in Ivanova vdova sta šli skupaj na pogreb. Po partizanskem obredu sta počakali in z odpuščanjem v srcu odmolili in poškrpili grob z blagoslovljeno vodo.

Kar se tiče povojnih pobojev, nimam dosti spominov, razen tega da se je dosti privatno šušljalo. Otroci nismo smeli vedeti, kaj se je v resnici godilo, ker so se odrasli bali, da bi raznesli govorce in spravili domače v težke položaje. Čudno se mi je zdelo, zakaj toliko žensk vedno nosi črna oblačila. Še v

70. letih sta šla znanca na obisk domov in so ju tam prepričevali, da so v Rogu vsi domobranci živi in da delajo neke tajne atomske stvari. Vendar smo v Clevelandu poznali vse tri rešence iz roških brezen ...

Možu Marjanu je neki domačin povedal, da je videl njegovega 19-letnega brata, ko so ga odvedli s Teharij. Lojzi je bil najprej mobiliziran v nemško vojsko, ker je bil Dol pri Ljubljani v nemški zasedbeni coni. Poslali so ga na vzhodno fronto. Pred leti je Marjanu in meni Marko Perko na Pristavi pripovedoval, da sta bila skupaj v nekem jarku med ofenzivo in da je bilo tako hudo, da se je Lojzi sam ustrelil v nogo. Poslali so ga v bolnišnico v Avstrijo; ko je prišel domov, se je priključil domobrancem. Posebno živo je Marjan doživljal svojega brata ob obisku Hrastnika (pod tistim kozolcem), ko smo

pevci clevelandskega zbora Korotan ob 60. obletnici slovenskega holokavsta opravili romanje Po poteh mučencev. Neverjetno je bilo, kako se mu je želel v duhu približati, čim bliže se je bližal svoji smrti.

Usoda je nanesla, da so mene še pred koncem vojne oddali maminim staršem v Jelovec. Bajе sem bila zabaven otrok, kar sta stara mama in stari oče res potrebovala, saj sta doživela veliko gorja. Prav tiste čase sta bila oba strica od doma, najmlajšo hči Ivano pa so partizani odvedli v hribe, potem ko so spraznili kaščo in odvlekli nekaj živine. Vprašanje je bilo, kako se bo obdelovala kmetija in s čim bodo sadili in sejali, kaj bodo vpregli za prevoz na kmetih ...

Po nekaj tednih so partizani izpustili Ivano in postala sem Jelovčanka. Čeprav je bil Jelovec le kak kilometer oddaljen od stričeve hiše, kjer so stanovali mama, sestrici in bratec, sem popolnoma izgubila čut pripadnosti svoji družini. Lepo je bilo v Jelovcu, vsi so me imeli radi in dosti otrok je bilo za otroške igrice. Po letu odsotnosti po vojni se je iz Koroške vrnil stric France; čakala ga je kmetija – bil je najstarejši – in postal je gospodar. Kmalu se je spoznal s sovaščanko Mici in sledila je poroka. Naslednje leto sta pričakovala otroka in razumljivo je, da sta si želela trenutke zasebnosti brez vsiljivega dekletca. Stric me je vprašal, če bi šla k mami na počitnice. Nisem bila navdušena, toda, zakaj pa ne, saj bom v nekaj tednih nazaj in se bom igrala z detetom. Franci se je rodil okoli božiča leta 1948.

Leta 1947 se je iz Koroške vrnil tudi drugi mamin brat, stric Ivan. Naj omenim, da sta oba strica bežala maja 1945 skupaj z mojim očetom. Moj oče je ostal z množico beguncev, ki so se najprej naselili na vetrinjskem polju, pozneje pa v begunskem taborišču Špital, mamina brata pa sta šla naprej v kraj, kjer so imeli moji predniki pravico krošnjari in kjer sta dobila sobo pri kmetu Štaubarju. Ivan se je vrnil, ker je Jugoslavija razglasila amnestijo, toda, medtem ko oblasti po vojni Francetu v Jelovcu niso nagajale, so pa Ivana izzivale na vse načine vse do neodvisnosti. Amnestija je »splavala po vodi«. Ivan je izvedel, da je bilo njegovo imetje podržavljeno. Leta in leta je hodil na sodišče v Kočevje, da bi rešil svoj dom in malo posestvo. Ko je bil že precej v letih, si je izbral in poročil domače dekcle. Rodila sta se jima sin in hčerka. Slednjič je mislil, da je vse urejeno. Sin je postal polnoleten in Ivan mu je želel prepustiti svoje posestvo. Leta 1979 je zopet poromal v Kočevje na sodišče. Rekli so mu: »Ti nimaš kaj dajati, saj ni tvoje. In če hočeš še naprej živeti v hiši, jo moraš plačati!«

Z nepopisno bolestjo, ponižan in poteptan, se je starček vrnil domov, se usedel na prag in zjokal. Sedaj je bil berač. Oropan je bil osnovnega človeškega dostojanstva. Ivan sedaj ni imel svojemu sinu drugega izročiti kot svojo poštenost in trpljenje. Do zadnjega ponižan je nas v Ameriki prosil pomoči, da si ohrani vsaj streho nad glavo. Hvala Bogu je demokratična in neodvisna Slovenija poravnala krivice in Ivan je zadovoljen živel do leta 2003 – star 93 let.

V njegovi hiši smo mi gostovali od leta 1942 do 1955, ko smo odšli v Ameriko. Boljšega namestnika pravega očeta ne bi mogli imeti. V tem domu smo si delili vse, kar smo imeli. Delali smo skupaj, veselili smo se skupaj. Petje je odmevalo ob večerih, ko je Ivan oblikoval kuhalnice, me pa smo jih gladile. Še sosedje so se nam pridružili, ko so slišali petje. Tu je bivala srečna »družina«, ki jo je oblikovala vojna vihra; tu je bilo naše zavetje, ki ga nam ni mogel nihče zrušiti. In moram reči, da smo imeli vso moralno pomoč v mamini in atovi družini (razen strica Lojzeta). Na misel mi prihajata tudi dve učiteljici, ki sta sprva podpirali partizane; ko pa sta bili upokojeni in sta videli, kaj delajo z nami, sta precej tvegali in pomagali meni (s prošnjo za učiteljišče) in Pavli (da je dobila delo, ko se je izučila za šiviljo).

Izzivanje in ustrahovanje pa nista ponehala. Primer: bile so volitve. Mama ni šla, in ker ni prišla na volišče, so poslali kurirja na dom. Naposled je šla, a ko je prišla, ni bilo volilne pole. Rekla jim je: »Saj je vseeno, moj glas nič ne velja!« in šla domov. Kurir jo je trikrat prišel iskat, preden so odnehali ...

Svoje plakate so nabijali samo na našo (stričovo) hišo.

Mama je bila klicana v Žično delavnico na trgu, pride naj opoldne. Ko je prišla, so delavci imeli malico in so bili vsi prisotni, ko jo je direktor začel spraševati o atu, čeprav je dobro vedel, da je odšel v begunstvo. Direktor ji je rekel, naj piše atu, naj pride domov. Rekla mu je: »Tu imate naslov in mu vi pišite, jaz mu tega ne bom pisala.« Povedala nam je, da se je med samimi moškimi čutila v veliki nevarnosti. Mama je bila majhne postave in takrat »suha kot trska«, popolnoma zgarana.

Dobro je bilo znano, da so v sodraški občini vladali zagrizeni komunisti. Za nas, pobožne domačine, je bilo veliko veselje, ko smo dobili za župnika nekdanjega tajnika škofa Rožmana in kasnejšega ljubljanskega pomožnega škofa Stanka Leniča. Kmalu se je razvedelo, zakaj je prišel k nam: prav zaradi zagrizenih občinskih komunistov. V Sodražico je prišel po osemletnem zaporu v Titovi ječi

maja 1955, nekaj mesecev pred našim odhodom v Ameriko. Govorilo se je, da so ga izpustili pod pogojem, da gre v Sodražico, kjer bodo nanj dobro »pazili« naši zagrizeni komunisti. Ker sta bili mama in sestra Pavli redni cerkveni pevki, so jima sopevci priredili poslovilni večer. Novega župnika so ljudje imeli radi in on se je rad ustavil pri zboru, ko je vadil. Prišel je tudi na poslovilni večer. Vsi pevci in naš novi župnik so podpisani v spominski knjigi, ki so jo podarili mami in sestri Pavli, ki je še zdaj pri 86 letih cerkvena pevka in hrani to dragoceno spominsko knjigo.

Župnik Lenič je vedel, da njegov nekdanji »šef«, škof Rožman, živi v Clevelandu in da mi potujemo tja. Prosil je mamo, če bi lahko nesla škofu Rožmanu pismo. Seveda je bilo treba pomisliti, kako to izpeljati. Moja mama si je naredila pas, primerno širok za pismo, in ga tako nosila vso pot ter ... pretihotapila v Ameriko ter izročila škofu Rožmanu.

V ZDA smo pripluli na ladji Andrea Doria in prispeli k atu 3. oktobra 1955. Naslednje leto je ta ladja na vzhodni atlantski obali trčila z ladjo Stockholm in potonila.

Mama se je prvič vrnila v domovino z neko skupino leta 1968. Težko je še bilo tiste čase, toda v Jelovcu so imeli novomašnika in naša mama je bila »v nebesih« pri vseh slovesnostih. To je bila prilika, ko se je srečala z vsemi dragimi: skupaj so bili vsi pevci in vsi domači.

Ata je umrl že leta 1983, mama pa leta 1997. Nobene odškodnine ni dočakala, kar se tiče posestva, ki nam je bilo zaplenjeno, medtem ko smo potovali v Ameriko. Ata se je večkrat pritožil, a pozneje je prosil za odškodnino na podlagi pogodbe med ZDA in Jugoslavijo iz leta 1964. K temu smo ga nagovarjali vsi, misleč, da bomo vsaj nekaj dobili; nismo pričakovali, da bo komunizma enkrat konec. Odškodnina je bila določena za skromnih 10.000 dolarjev, toda na komunizem se ne moreš zanesti. Poravnali so okrog polovico obljubljenega, potem pa smo dobili sporočilo, da je fond izčrpan ... Mama je bila »privezana na zemljo«. Hudo ji je bilo, da smo vse izgubili zaradi tistega podpisa, se je pa dobro vključila v življenje fare Marije Vnebovzete v Clevelandu, kjer je 25 let vodila Oltarno društvo in imela dosti družbe, bila je tudi pri Pristavskih upokojencih.

Zgoraj: slike mladoletnih Adamičevih na potnem listu mame Pavle (20-letna Pavli je dobila svoj potni list). Od leve: 13-letni Tonček, 18-letna Rada in 16-letna Mira. Spodaj: avtoričina sestra Rada v jedilnici na ladji Andrea Doria, ostali niso poznani.

Ko smo bili po vojni še v Sloveniji, so bili težki časi. Posebno še za matere, ki so morale skrbeti za družine in posestva v zelo sovražnih okoliščinah. Tudi tisti, ki so odšli kot begunci, so imeli mnogo težav, toda vsi so šli od doma z istim ciljem in so drug drugemu dajali moralno podporo. Tudi kultura je vzcvetela v vseh begunskih taboriščih, saj je šla tja večina inteligence in naprednih ljudi.

Dosti knjig je izšlo o življenju v taboriščih. Matere pa niso imele časa pisati, razen nujnih stvari. Sedaj, ko smo že mi, njihovi otroci, v letih, čutimo nekako potrebo, da zanje pričujemo in se poklonimo našim ponižnim, toda za nas – junaškim materam. Bog nam ohrani svobodno Slovenijo!

MAJSKI SALON V NEKDANJEM SKLADIŠČU SOLI LIBERTAS V KOPRU

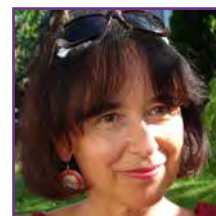
Risba in kip

Mojca Polona Vaupotič

Majski salon Zveze društev slovenskih likovnih umetnikov (ZDSLU) se ponša z najdaljšo likovno tradicijo v slovenskem prostoru, ki neprekinjeno teče že od leta 1909 in tokrat prvič gostuje v mestni občini Koper. Pa ne le to; zanjo je bilo tokrat izbrano prav posebno prizorišče, in sicer v nekdanjem koprskem skladišču soli Libertas. Prostor namreč deluje nadvse zračno in lahkotno. Velikokrat namreč prav ambietnt pripomore k formiranju vsega, kar je razstavljeno.

Stavbo zaznamuje zanimiva preteklost, saj se je v njej dogajalo že marsikaj. Zgrajena je bila leta 1825 za potrebe skladiščenja soli, saj so nekoč iz številnih solin v obmorskih mestih z ladjami vozili sol do Benetk. V njej pa je deloval tudi prvi koprski športni klub. Leta 1888 je bil ustanovljen *Club Canottieri Libertas Capodistria* – Veslaški klub Libertas Koper. Klub je bil najbolj obiskan športni

in družabni center v mestu in simbolično so ga poimenovali kar »oaza vedrine«. Delovanje veslaškega kluba Libertas je v Kopru prenehalo leta 1947, in čeprav zanimiva športna preteklost Kopravarle ostaja del njegove identitete, je bila stavba od tedaj namenjena še za mnoge druge smotre. Uporabljali so jo za skladiščenje bombaža, pozneje je v njej pristanišče Koper uredilo celo garažo za traktorje in viličarje za potrebe terminala za generalne tovore, tam je prostor dobil tudi vulkanizer, pozneje pa še vzdrževalci in električarji. V preostali polovici stavbe, gledano proti sedanjemu potniškemu terminalu, pa so skladiščili vino. Luka Koper je stavbo uporabljala vse do leta 2004, ko jo je odstopila koprski občini. Objekt, ki stoji na območju historičnega mestnega jedra Kopra in je bil v 19. stoletju zgrajen za potrebe skladiščenja soli, pa dobiva za sedanost in prihodnost že načrtovane nove vsebine. Stavba sicer ni spomeniško zaščiten, je pa varovanje objekta opredeljeno v planskih aktih. Z novo namembnostjo lastnik ne sme

Skladišče soli Libertas

okrniti zunanje lupine zgradbe, niti lese-
ne strešne konstrukcije v notranjosti.

Ob tem ko se posvečamo *Majskemu salonu* ZDSLJ 2021 v Kopru, je potrebno omeniti, da je bil prvi del te tradicionalne likovne razstave odprt že v mesecu maju v Ljubljani z *Razstavo karamike*. Idejno zasnovo razstave, ki predstavlja produkcijo slovenskih umetnikov, so organizatorji tokrat izročili akademskemu slikarju Vojku Pogačarju, ki velja za izredno talentiranega in dozretnega ustvarjalca v današnjem likovnem svetu. Pri omenjeni razstavi gre za akademsko izobražene, profesionalne in uveljavljene umetnike, od katerih je nekaj avtorjev neposredno povabljenih, večino pa izberejo trije kustosi – letos so to bili Goran Milovanović, Aleksander Bassin in Nadja Zgonik. In s čim nas letošnja ustvarjena dela želijo nagovoriti? Glede koncepta *Majskega salona* 2021 je Vojko Pogačar med drugim dejal, da je samo z besedami nemogoče ustvariti celovito izpoved. Likovno izražanje skozi kiparjenje in risanje namreč omogoča golobje in večplastno razumevanje kompleksnih problematik.

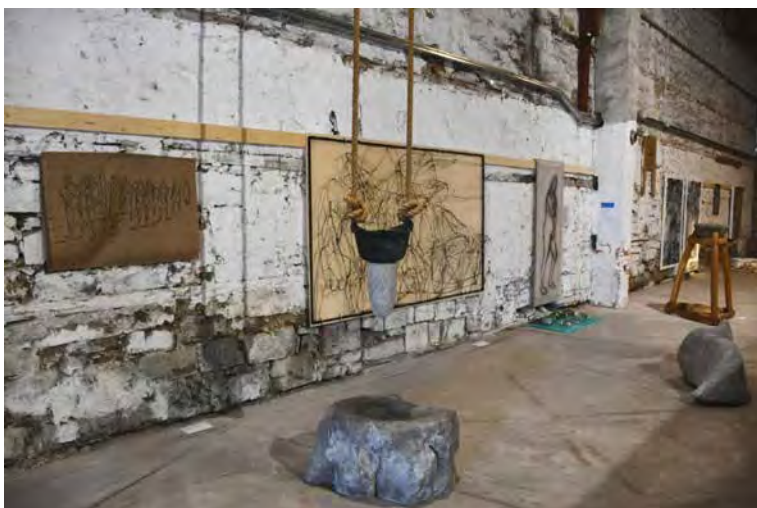
Sicer pa si v kratkih predstavitev del lahko ustvarimo le bežen vtis, da so v skulpturah predstavljeni zelo raznoliki statični, lebdeči in celo »leteči« objekti, v katerih se nenehno izmenjujejo aluzivne in nealuzivne prvine. Očitno je, da so avtorji v njih lovili drobne utrinke svojih misli. Nastale so skulpture, v katerih se

formalni in ikonografski besednjak povežeta v sinergijo ter tako predstavljata objektivizacijo vsega nastalega. O tem avtorji spregovorijo v povsem subjektivni interpretaciji, razpeti od zgovornih oblik do prezentacije artefaktov, v smislu celovitosti prostorskega vkomponiranja. Vsako delo posebej je namreč zelo prepričljivo in avtorsko zaznamovano. Podobno lahko trdimo tudi za risbe. V ospredju je individualni slikovni nagovor, ki ne želi prerasti v posebno smer slikarstva, niti ne postavlja jasno izraženih programov v smislu sodobnih likovnih usmeritev. Videno in doživeto predstavlja svet individualnega, osebno občutenega. Imaginarne podobe so lahko ustvarjalni vzgib in navdihujoča sila, a ustvarjalci bistvena znamenja in motive iz okolja prevajajo v razmeroma ekspresivno poudarjene likovne organizme. Kar pa se tiče risarskih tehnik, je večina izvedena v klasičnih

*Kulturni program
in nagovor
koprskega
župana ob
otvoritvi razstave*

*Pogled na
razstavišče*

Levo: detajli
razstave;

desno zgoraj:
Marian Mirt,
Čreda;

desno spodaj:
Matej Zorec, Ita

tehnikah, predvsem v oglju, kredi, tušu in grafitu. Skratka, prava paša za ljubitelje moderne umetnosti!

Majski salon ZDSLJU v letošnjem letu zaobjema dela 107 likovnikov, trije so iz sosednjih držav – iz Hrvaške, Italije in

Avstrije, poleg Libertasa pa je razstava razširjena še v galerijo Gravis Buttorai (palača italijanske narodne skupnosti) ter v koprskih mediteranskih parkih, ulicah in trgih. In prav slednje je še dodatno presenečenje, saj je prvič na javnih površinah postavljenih sedem skulptur. Kiparske stvaritve, ki krasijo mestne površine, so uprizorjene na Verdijevi ulici, Belvederju, Titovem trgu, Mali loži, Trgu Brolo, Ukmarjevem ter Prešernovem trgu. Kustosinja Olga Butinar Čeh ob tem navaja, da razstavljene skulpture niso nastale namensko za prostore, kamor so umeščene, a so se vseeno zile ter prilagodile novemu

okolju. Želja je namreč, da bi brezčasne skulpture pomagale meščanom in obiskovalcem pri njihovem kritičnem gledanju. Kustosi razstave so namreč prepričani, da bodo zmogli prestopiti mejo klišejev in ljubiteljske umetnosti ter užiti tako čutno kot estetsko novo obogateno kulturno podobo mesta.

Razstava *Majskega salona* pa hkrati prikazuje likovne presežke, nastale v zadnjem obdobju in tudi v času pandemije. V katalogu k razstavi je predsednik ZDSLU-ja Zoran Poznič zapisal: »Letošnji Majski salon je še en dokaz več, da je likovno vizualna umetnost še kako živa in da v kriznih časih pred nas postavlja ne le številne ustvarjalne vrhunce, ampak se spopada tudi s proučevanjem in reševanjem nešteti vprašanj, ki se v sodobni družbi na začetku 21. stoletja nenehno porajajo.«

Eden od organizatorjev in pobudnikov selitve *Majskega salona* v Koper, Dejan Mehmedovič iz društva Insula, pa je izrazil mnenje, da so takšne pregledne razstave dragocene za kasnejše vrednotenje kakovosti likovnih del. Zato je v domeni, da bi prav v Libertasu postavili stalno muzejsko zbirko južnoprimorskih likovnih umetnikov. Po njegovem mnenju se slovenska likovna ustvarjalnost ne razlikuje veliko od drugih zahodnoevropskih ter v svetu nastalih del. Pripovedni likovni jezik je namreč univerzalen in tukaj prisotne trende lahko prav tako opazimo tako v Parizu, na Dunaju kot v New Yorku.

Tokrat so tudi prvič prepletene in strnjene moči ZDSLU na področju visoke kulture in soorganizatorja projekta Mestne občine Koper. K sodelovanju so bili povabljeni še predstavniki

italijanske narodnostne skupnosti (Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti, Samoupravna skupnost italijanske narodnosti Koper

ter Skupnost Italijanov Santorio Koper), Obalne galerije, galerija Insula in kulturno izobraževalno društvo PINA. Na slovesnem odprtju razstave so spregovorili župan MOK Aleš Bržan, predsednik ZDSLU Zoran Poznič in Vojko Pogačar, idejni vodja projekta ter podpredsednik ZDSLU Aleš Sedmak, skupaj z Dejanom Mehmedovičem, vodjem galerije Insula, saj je slednji koordinator vse logistike postavljanja te ogromne razstave na Obali.

Prav razstava *Majskega salona* ZDSLU 2021 v Kopru nam ponovno zastavlja vedno aktualno vprašanje: kako daleč smo še od spoznanja, da je prav likovna umetnost po svojem bistvu lahko izvor nove vitalnosti, s tem pa nove, svetlejšje kulture.

Simon Kastelic, Ladja na nebu

Boštjan Kavčič, Rusalka

IVAN TRINKO IN NJEGOVA GLASBENA ZAPUŠČINA (1. del)

Miloš Pahor

V 5. številki Mladike sem z veseljem prebral zapis muzikologa Franca Križnarja o Ivanu Trinku. Predavnimi leti smo dijaki tržaške realne gimnazije na šolskem izletu na Tarčmunu obiskali Ivana Trinka. Ne spominjam se, kako so nas profesorji na ta obisk pripravili – najbrž dobro, saj je bil zame pravo doživetje in od takrat mi je Trinko še posebno pri srcu.

Pri branju sem se spomnil na pogovor pred mikrofonom tržaškega radia s skladateljema Merkùjem in Ramovšem. Takrat smo še imeli pri Glasbeni matici Oddelek za staro glasbo in povedal sem, da je stara glasba najbolj primerna, da uvedemo otroka v svet glasbe. Seveda pa se skladatelja s tem nista strinjala! Mogoče sem takrat mislil preveč radikalno, saj je prav Trinko lep primer, kako lahko skladatelj zasleduje določene cilje, ne glede na trenutne težnje v glasbenem snovanju; bil je Debussyjev sodobnik (eno leto mlajši), pa vendar popolnoma drug svet. Njegove skladbe, ki jih hranijo v videmskem zavodu Nobile Collegio Dimesse, zvenijo, kot da bi bile napisane sto ali več let prej.

Nekaj časa sem učil flavto redovnico s. Saro Gori iz zavoda Nobile Collegio Dimesse v Vidmu, kjer je bil Trinko dolga leta ravnatelj, je pa istočasno skrbel za glasbo oziroma pisal skladbe, ki so jih redovnice pele pri cerkvenih obredih. Prav ona je imela v oskrbi Trinkovo glasbeno zapuščino, in tako sem imel kaj lahek dostop do njegovih skladb.

Trinka smo prvič izvajali na Repentabru v okviru Glasbenih popoldnevov stare in sodobne glasbe. Trinko je pisal

skladbe za cerkvene obrede, izvajal pa jih je zbor redovnic – od 18 do 20 pevk. Mi smo se odločili za solistično zasedbo v prepričanju, da lahko Trinkova glasba polno zaživi le v izvedbi pevk, večjih stare glasbe. Trinkove pevke – redovnice – niso o »stari glasbi« vedele ničesar (ideja o »stari glasbi« se je v Italiji pojavila okrog leta 1970); niso poslušale opernih arij in niso poslušale popevk; njihovo petje je izhajalo iz meditacij, iz vsakodnevni molitev in tako so po naravni poti dosegle to, za kar moramo ljubitelji stare glasbe preučevati stare učbenike in uporabljati stare instrumente. Ko govorimo o stari glasbi, ne mislimo na to, kdaj je bila skladba napisana, pač pa na to, da skladbo predstavimo tako, kot si jo je skladatelj zamislil. Tako nekako kot restavratorji, ki se trudijo, da se čimbolj približajo podobi, kot jo je ustvaril renesančni ali baročni slikar.

Msgr. Ivan Trinko med obiskom, ki so ga pri njem opravili dijaki slovenske realne gimnazije v Trstu leta 1952 (foto: Miloš Pahor).

Primer Trinkove skladbe

Kaj nam pomeni stara glasba? Ne bom citiral muzikologov, posredujem pa to, kar je napisal glasbeno neizobraženi, a globoko čuteči oče našega takratnega gojenca (Jurij Slama, Primorski dnevnik, 27. jun. 1981, str. 5): »Stara glasba je čudna glasba. Ko jo prvič poslušáš, te malce pretrese. Zvoki so drugačni, neobičajni. Občutek imaš, da melodije prihajajo nekje od znotraj, iz tvoje intimnosti, pa si ne maraš tega priznati. Rad bi se tega občutka otresel, a te prevzame, priveže, ugrabi, in spoznaš, da je v njej delček tebe samega. Prihaja od daleč, a je v tebi. Je starodavna, a današnja.«

V renesansi so instrumenti dopolnjevali ali pa nadomeščali vokalne parte, v baroku pa so pisali tudi instrumentalne skladbe. V obeh primerih so se pri izdelovanju zgledovali po človeškem glasu in instrumenti so bili po človekovi meri: primerni za komorno muziciranje v sobah in sobanah. Takratni izobraženci pa so bili vedno izobraženi tudi v glasbi. Obstaja zapis o zadregi mladeniča, ko je gospodinja po večerji razdelila note, da bi zapeli madrigal; mladenič je bil edini med gosti, ki ni znal brati not z lista.

Tako družinsko muziciranje je bilo običajno tako na dvorih (primer: Friderik II. Veliki, flavtist in skladatelj) kot povsod tam, kjer so bili za to dovolj izobraženi. Plemenit primer ljubiteljskega glasbenega udejstvovanja, ko glasba postane duševna hrana! Da bi bilo še danes to mogoče, nam priča nadaljevanje prej navedenega citata: »Prevzame pa te tudi vtis, da je to glasba, ki jo lahko izvajamo kar tako, po domače, v samem družinskem krogu. Brat in sestra, pa je

že koncert. Pa mater smo videli, prišla je z možem in otrokoma, pa ne, da bi poslušala. Nastopala je. Lani je začela s študijem in sedaj že igra skladbico na čembalo. Nekje se je sicer malce zataknilo, nekoliko je zardela, a je bil aplavz tako topel in iskren, da se ji je precej vrnil nasmeh na ustnicah ...«

Med »stara glasbo« res dobimo dovolj kvalitetnih in tehnično nezahtevnih skladb, ki so dostopne tako otrokom kot ljubiteljem – če seveda upoštevamo nekatera načela: »čustvo je vse« (Joh. Mattheson, Vollkommer Kapellmeister, 1739) in »tehnika je produkt glasbenega izraza« (Giulio Silva, Il Maestro di Canto, 1928). Glasba lahko vzbudi čustva, le če se rodi iz čustva.

Renesansa, barok; in potem? Romantična glasba, ko se pojavijo prve ljubezni; moderna ali sodobna glasba – svet odraslih, svet dela. Če mi delodajalec povzroča težave, tega ne moren opisati z blagoglasnimi tercami! Čustva so takšna ali drugačna; čustva vernikov so še najbolj podobna čustvom otrok do staršev. Zato se mi zdi naravno, da cerkvena glasba sledi načelom stare glasbe. Lep primer: Trinko.

(se nadaljuje)

Ivan Trinko Nočni občutki

*V vesele sanje duh se mi potaplja,
vse v rajskem svitu krog se mi blesti.
Za kapljo sladka kaplja
veselo mi poteka iz oči.*

*Oh, kje sem? Vse vrti se okol mene,
spreminja vse se, čaren to je raj!
Livade se zelene
smejijo in smeji se bujni gaj.*

*Smeji nebo in mesec se srebrni
in zvezde jasnovidle se smejó.
Oj, nebo, se razgrni!
Naj čari vsi se tvoji prikažó.*

*In v nebu, glej, zagledam božjo slavo,
neskončna luč razlije se čez me.
Globoko klanjam glavo
in omedleva v blaženstvu srce.*

Sveže iz ateljeja

MELANIA CALZI

Magda Jevnikar

Mlada ustvarjalka Melania Calzi je leta 2020 diplomirala na univerzi IUAV v Benetkah, in to na daljavo, kot terja spoštovanje izrednih ukrepov zaradi koronavirusa. Komisiji se je predstavila v oblačilih, ki si jih je sama zamislila in ki jih je seveda tudi sama sešila. V njih je povezala zahodno in vzhodno kulturo. Pred tem je razstavljala v Tržaški občinski galeriji in v Narodni in študijski knjižnici, o čemer smo poročali tudi v naši reviji. Na vprašanja je odgovorila 8. junija 2021.

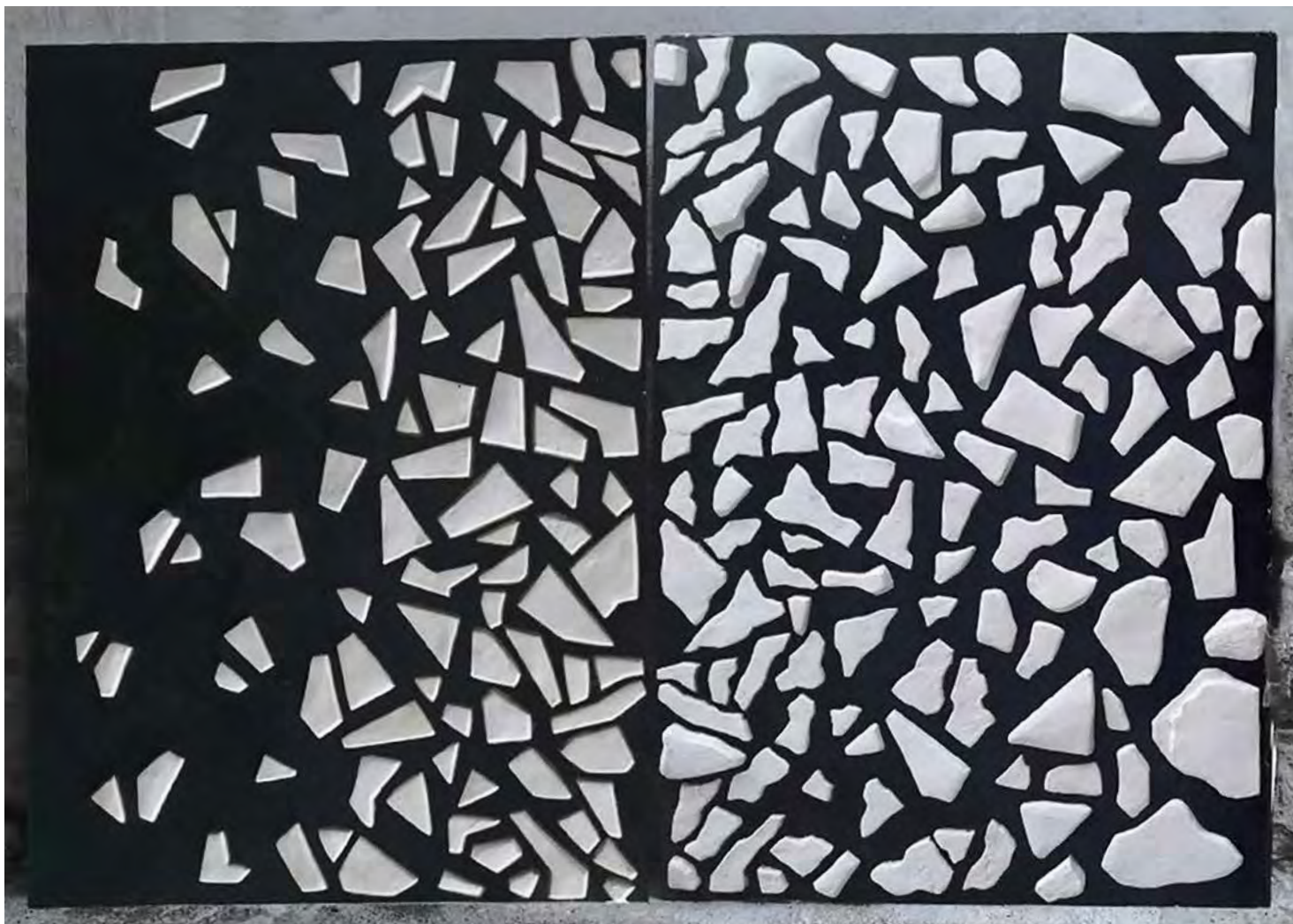
Po višji šoli na tehnični smeri (Žiga Zojs v Trstu) si se odločila za študij umetnosti. Je bila sprememba zahtevna, ali pa si, nasprotno, občutila, da si končno na svojem področju?

Občutila sem, da sem končno na svojem področju, čeprav sem se sprva približala modnemu svetu, ki je tudi zelo kreativen, vendar nekako drugačen. Imela sem občutek, da mu bolj pripadam, ker sem umetnost vedno nekako podcenjevala in zanemarjala, saj nisem videla bodočnosti v njej. Na univerzi pa sem ugotovila, da je bilo tisto, kar sem nekoč nekako dušila, moja prava pot, toda z umetniškim ustvarjanjem se zaenkrat ukvarjam samo v prostem času. Seveda me tudi modni svet predstavlja, ker delam v tem sektorju, ki ga ljubim in sovražim istočasno, in verjetno bo prav zaradi tega ostal vedno del mene.

Čas po opravljenem študiju postavlja nove izzive in terja nove spretnosti. Kako si se znašla v svetu dela?

Bila sem razočarana nad nekaterimi dinamikami na delovnem področju, na kar te univerza žal ne pripravi. Nauči te predvsem razvijati svojo kreativnost, ki pa je žal v modni industriji malo omejena iz raznih razlogov: trga, povpraševanja, prehitre proizvodnje itd.

Naslov:
Fragmenti 1,
Fragmenti 2.
Mere: 61 x 83 cm
Tehnika:
epoksidna smola
in kit za les.
Leto: 2021

V Benečiji sem opravila šestmesečno prakso kot grafična oblikovalka v tekstilni tovarni, kjer sem razvila zimsko kolekcijo tiskanih tekstilov. Dobro sem se znašla, ker sem se naučila veliko stvari in videla v živo, kako poteka vsa proizvodnja blaga. Sedaj pa sem zaposlena v podjetju, ki proizvaja pletena oblačila raznih italijanskih in tujih luksuznih znamk. Začela sem pred mesecem dni, vendar sem tu že pred tremi leti opravila kot študentka štirimesečno prakso. Izbrala sem svet pletenin, ker je zelo kreativen, a istočasno kompleksen, in ker zahteva veliko znanja in spretnosti.

Od zadnje razstave je sicer minilo nekaj časa, vidim pa, da je tvoje

ustvarjanje ubralo drugačno pot. Kaj te trenutno najbolj zanima?

Ustvarjanje se spreminja s spremembami, ki jih oseba doživi. Ker pa je umetnost tudi raziskovanje samega sebe, raziskujem in združujem razne tehnike. Po zadnji razstavi sem samoanalizirala svoja dela, ideje, zamisli in tudi samo sebe. Prišla sem do zaključka, da so dvojnost, ponavljanje elementov in kontrast večkrat prisotni, kadarkoli nekaj ustvarjam. To je zaradi območja in kulture, v katerih sem se rodila in zrasla, saj sta dvojnost in kontrast elementa, ki zelo dobro predstavljata Trst in njegovi dve glavni kulturi. Zaradi tega združujem razne tehnike, teme, ideje itd., kot na primer epoksidno smolo in kit za les.

V TEJ RUBRIKI PONUJAMO SEZNAM NOVEJŠIH DEL SLOVENSkih AVTORJEV V ITALIJI

N. R.

Ogenj, ki je zajel Evropo. Narodni dom v Trstu 1920–2020, Cankarjeva založba, Ljubljana 2021, 456 strani
Monografija, ki sta jo pripravila zgodovinarja Borut Klabjan in Gorazd Bajc, je študija o požigu Narodnega doma, podaja pa tudi sociološki in kulturološki razvoj dogodkov, ki

so pripeljali do formalne vrnitve Narodnega doma slovenski skupnosti v Italiji. Delo je opremljeno s fotografskim in dokumentarnim gradivom.

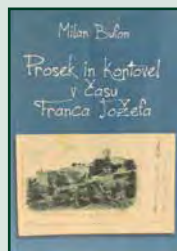

Moj dan v vrtcu. Priročnik za zgodnje učenje slovenščine, Mladika-Sklad Libero Zora Polojaz, Trst 2021
Martina Šolc je pod mentorstvom Majde Kaučič Baša s pomočjo teoretskih izhodišč in s predstavitvijo praktičnih primerov izpostavila, kako naj vzgojiteljice v vrtcu učijo

slovenščino (predvsem v jezikovno mešanem okolju, npr. v prostoru Slovencev v Italiji) preko metodologije, ki privilegira igriv nastop.

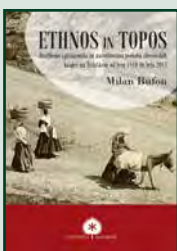
Lestev in sirček, Mladinska knjiga, Ljubljana 2020, 28 strani
Slikanica s pesmimi Miroslava Košute in ilustracijami Maše Kozjek je namenjena mlajšim bralcem. Pesmi so polne igrivosti in domišljije ter so bogate z besednimi igrami in podobami.

Prosek in Kontovel v času Franca Jožefa, Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka, Prosek-Kontovel 2020, 150 strani

Izpod peresa Milana Bufona in s fotografijami iz zasebne zbirke razglednic Marka Rupla je nastala knjiga, ki ponuja zgodovinski

pregled življenja na Proseku in Kontovelu v času Franca Jožefa, popis poklicev in priimkov ter podatke iz popisa prebivalstva leta 1910.

Ethnos in topos. Družbene spremembe in narodnostna podoba slovenskih krajev na Tržaškem od leta 1910 do 2015, Slovenska matica-Annales ZRS, Ljubljana-Koper 2020, 296 strani
Monografija Milana Bufona prikazuje, kako se je spreminjala narod-

nostna ter družbeno-ekonomska podoba slovenske skupnosti na Tržaškem v obdobju zadnjih sto let. Delo je natančno dokumentirano in argumentirano.

Božaj veter. Pesmi za mlade, Mladinska knjiga, Ljubljana 2021, 60 strani

Zbirka ljubezenskih in prijateljskih pesniških utrinkov Miroslava Košute z ilustracijami Ane Maraž pričara pomladno in optimistično razpoloženje. Namenjene so tistim

bralcem, ki niso več otroci, pa tudi v svet odraslih ne spadajo še. Večina pesmi je nastala že v devetdesetih letih, a ni bila še objavljena. Nekaj je tudi novih.

Boris Pahor. Scrittore senza frontiere. Studi, interviste e testimonianze, Mladika-La libreria del Ponte rosso, Trst 2021

Zajetni zbornik sta uredila tržaška kulturnika Walter Chiereghin in Fulvio Senardi. Sestavljen je iz dveh delov. Prvi, esejistični,

zajema literarno ustvarjanje Borisa Pahorja, drugi vsebuje bolj osebne zapise. Zbornik je nastal kot poklon velikemu tržaškemu pisatelju ob njegovem 108. rojstnem dnevu.

Un weekend a Torcello, AssoBook Editore, Padova 2021, 220 strani

Nova knjiga v italijanščini tržaškega arhitekta slovenskega rodu Igorja Joga. V tem pripovednem delu se avtor osredotoča na eksistencialno tematiko, odnos do vere in do istospolnosti.

50. literarni natečaj Mladike

Revija Mladika razpisuje 50. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno (ne v tiskanih izdajah in tudi ne na družbenih omrežjih) kratko zgodbo ali ciklus pesmi v slovenskem jeziku.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA

1. nagrada 500 €
2. nagrada 300 €
3. nagrada 250 €

POEZIJA

1. nagrada 300 €
2. nagrada 150 €
3. nagrada 100 €

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov **MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. OKTOBRA 2021.**

Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom. Točni podatki o avtorju in

naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani (oziroma 25.000 znakov Times New Roman, 12 pt), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).

Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na **redakcija@mladika.com**. V eni priponki naj bo prispevek z geslom, v drugi pa osebni podatki.

Mnenje ocenjevalne komisije, ki jo določi odbor Mladike, je dokončno. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob Prešernovem dnevu na javni prireditvi in v medijih. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2022. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

»Cel teden sedite v gostilni, povejte mi, zakaj ne greste v gostilno tudi ob nedeljah?«

»Nedelja pripada moji družini, takrat sedim doma pred televizijo.«

Požar je pogašen. Gasilci so zvili skupaj svoje cevi in drugo gasilsko orodje. Tedaj pravi mama svojemu sinčku:

»Vidiš, Peter, ko gasilci končajo svoje delo, pospravijo tudi svoje igrače.«

LISTNICA UPRAVE

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Maja Lapornik – 125,00 €.

Iskreno se zahvaljujemo za dar.

Kovačeva sta prvič v mestu, kjer študira njun sin. Ko sta prišla do visoke zgradbe, na kateri je pisalo, da je to študentski dom, je oče Kovač pritisnil na neki gumb in vprašal:

»Ali tu stanuje študent Kovač?«

»Ja,« se je zaslišal glas iz domofona, »kar pred vrati ga pustite, takoj bomo prišli po njega.«

Policisti se z avtobusom peljejo na sindikalni izlet. Pred predorom voznik avtobusa ugotovi, da je predor nizek ali pa avtobus previsok.

»Potlačite streho za pet centimetrov!« vpije komandir na policiste.

»Saj ni treba,« reče voznik avtobusa.

»Spustil bom zrak iz gum in bo šlo.«

»Butec! Saj je na vrhu previsok, ne pa spodaj!« zakriči komandir.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €; po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim računom 11131331 – Mladika, Ul. Donizetti 3, I-34133, Trst/Trieste.

Na banki: ZKB Zadružna kraška banka Trst Gorica Zadruga - ZKB Credito Cooperativo di Trieste e Gorizia Soc. Coop (IBAN: IT58S0892802201010000016916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

NOVO PRI ZALOŽBI MLADIKA

Tretja izdaja
dramatičnega
pričevanja

Slovensko –
italijanski
poklon

Zapisi iz zdomstva –
tokrat iz Avstralije

Zimzelena
ljubezenska zgodba
na kobdiljskem
Krasu

Tankočutna
pripoved o
Zorku Jelinčiču

ZALOŽBA MLADIKA

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija
tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307
uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com
www.mladika.com

KAKO PRODUKTIVNI SMO POLETI?

Pri analizi besedilnih žanrov v angleščini sem malo pred začetkom poletnega premora preučila precejšnje število TED talkov: to so kratki motivacijski govori, ki jih najbrž večina bralcev že dobro pozna, saj so zadnja leta zelo priljubljeni. Vsem bralcem z zadostnim znanjem angleščine toplo priporočam, da si ogledajo TED talk Tima Urbana z naslovom *In the Mind of a Master Procrastinator* (zagotavljam vam, da se boste ob gledanju posnetka pošteno nasmejali – da mi ne bi slučajno kdo očital, da ravno v poletni številki Rasti širim suhoparne študijske vsebine). Prokrastiniranje je izraz, ki se je šele nedavno uveljavil tudi v slovenščini, ker pa gre za dobeseden prevod iz italijanščine in angleščine, verjamem, da mi ga Slovencem iz Italije ni treba posebej razlagati. Vsem učencem, naj bodo srednje- in višješolci ali pa že univerzitetni študentje, je ta pojem gotovo dobro znan. Le komu od nas se ni še nikoli zgodilo, da bi za oddajo šolskega ali delovnega projekta čakali dobesedno zadnjo sekundo? Mislim, da nas je večina takih, ki v trenutku, ko od profesorjev dobimo nalogo, najprej nekaj dni (ali tednov, če ne celo mesecev – odvisno od tega, koliko časa imamo na razpolago) prokrastiniramo. Kar v bistvu pomeni, da se delamo, da naloge ni, in brezskrbno nadaljujemo s svojim življenjem. Koliko smo brezskrbni, je seveda odvisno od posameznikovega značaja: prokrastinacija namreč predvideva, da se nam ob vsakodnevnih opravilih nekje v možganih oglašajo glasek, ki nas opominja, da nas čaka delo in da torej ne bi smeli gledati toliko epizod nove TV-serije ali čisto vsakega popoldneva preživeti na igrišču s prijatelji. Nivo naše brezskrbnosti je torej odvisen od tega, kako odločen je omenjeni glasek: prav tako je od njega odvisno tudi, kdaj se bomo končno spravili k nalogam. Nekateri so bolj vestni in jih glasek iz ozadja možganov prej prestraši, drugi pa zdržimo čisto do zadnjega dne, preden se lotimo neljubih nalog, ki jih moramo torej pripraviti z veliko večjo naglico, kar ni nujno slabo: morda ste že slišali za angleški rek, ki pravi, da diamanti nastanejo pod pritiskom.

Prokrastiniranje torej ne pomeni nujno nižje kakovosti opravljenega dela, saj nekaterim ravno pomanjkanje časa predstavlja motivacijo za maksimalen trud. Res pa je, da se bolj disciplinirani študentje s pravočasnim opravljanjem obveznosti izognejo stresu.

Ker je za nami že dober del poletnih počitnic, je med bralci teh vrstic morda kak obupan dijak, ki se bo hudoval nad mano, da sem ga še med sproščenim branjem Rasti spomnila na kup domačih nalog, ki ga še čakajo. Zagotavljam vam, da to ni bil moj namen (in potihem upam, da ste si tudi najbolj vestni učenjaki vzeli nekaj časa za premor – poletje je pravi trenutek, da se še vi naučite umetnosti prokrastiniranja). Hotela sem vas spomniti na to, da obstaja še ena vrsta prokrastinacije, ki jo Tim Urban prav tako omenja v omenjenem TED talku: to je odlašanje s tistimi stvarmi, ki nimajo roka za oddajo. Gotovo ima vsak od nas vsaj en osebni projekt, nekaj, nad čemer ne bdi glas vesti ali jeznega profesorja. In čeprav nam ti osebni projekti morda pomenijo celo več od študijskih, se nikakor ne moremo pripraviti do tega, da bi jih uresničili. Ker je prokrastiniranje navsezadnje tudi odraz strahu pred tem, da nam ne bo uspelo. Zase lahko povem, da se večkrat znajdem v takem položaju: rada se pritožujem, da nikoli nimam časa za kreativno pisanje, ki je moj najljubši hobi, ko pa dobim čas, se enostavno ne morem pripraviti do tega, da bi kaj napisala. Pred začetkom novega šolskega leta je torej pravi čas za premagovanje te druge vrste prokrastinacije. Zdaj nimamo nalog, ki bi jih lahko uporabili kot izgovor za odlašanje s stvarmi, ki so nam všeč. Če se znajdemo pred blokado, pa nam je lahko morda v navdih tudi ta številka Rasti: v njej so sadovi umetniškega ustvarjanja mladih, ki so si vzeli čas za razvijanje svojih talentov in bili celo dovolj pogumni, da so svoje izdelke poslali na natečaje. To se ne bi moglo zgoditi, če se ne bi uprli tisti sili, ki jo vsi imamo v sebi in nas sili k vztrajnemu odlašanju.

Mojca Petaros

Dan mladinske ustvarjalnosti

Slovenski kulturni klub vsako leto spodbuja mlade in razvija njihovo ustvarjalnost preko raznih natečajev. Letos je klub razpisal tako literarni kot fotografski natečaj. Ob tem je organiziral tudi delavnice s teh področij, da bi mladi razvijali svojo ustvarjalnost na ugoden in koristen način.

Tudi letos je prispelo več kot 50 prispevkov.

Nagrajevanje je potekalo v okviru Dneva mladinske ustvarjalnosti, ki je bil letos 19. junija v Finžgarjevem domu na Opčinah. Uvodoma je predsednica SKK Mateja Martini pozdravila in se zahvalila za prisotnost, nakar so zavrteli videoposnetek lanskega Dneva mladinske ustvarjalnosti, ki je zaradi protikovidnih ukrepov potekal le po spletu. Opazno je bilo, da je za videoposnetkom veliko dela in truda. Najprej so nastopili recitatorji pod mentorstvom Lučke Susič in Anke Peterlin z nekaterimi Prešernovimi verzmi, ki jih je Susičeva nekako prilagodila trenutnim razmeram. Nakar je sledilo nagrajevanje lanskih sodelujočih, ki so se uspešno odzvali na literarnem področju.

Sledil je recital v povezavi s 30-letnico samostojne Slovenije. Ob tej priliki so mlade članice kluba recitirale nekaj domoljubnih pesmi Toneta Kuntnerja. Nato je bil na vrsti glasbeni intermezzo, za katerega je poskrbela kitaristka Ksenija

Štekar. Večer se je nato nadaljeval z osrednjim delom, in sicer z nagrajevanjem letošnjih zmagovalcev na področju literature in fotografije. Letošnjo literarno komisijo so sestavljali profesorica, režiserka in pisateljica Lučka Susič, časnikar, pisatelj in urednik tednika Novi glas Jurij Paljk ter slavistka in raziskovalka Nina Pahor. Sama komisija je priznala, da je bilo težko izbrati najboljše. Mladi so se na literarnem področju tako uvrstili: v **poeziji** je **3. nagrado** prejel **Nikola Kerpan**, **2. nagrada** je šla **Marku Doljaku**, **1. nagrado** pa sta si delila **Gabriel Damiani** in **Manuel Loperfido**. Komisija je priporočila za objavo tudi prispevke Ane Cossutte, Denisa Stefanija in Elene Ivančič.

V **prozi** je **3. nagrado** prejela **Nika Starec**, **2. nagrada** je šla **Jakobu Tulu**, **1. nagrado** pa je prejel **Jakob Gruden**. Komisija je priporočila za objavo prispevke Martine Cavotta, Iztočka Kalca, Eve Čuk ter Jasmin Reggente.

Fotografsko komisijo so sestavljali Matej Susič, Henrik Sturman in Štefan Grgič. Udeleženci **fotografskega natečaja** so se tako uvrstili: **3. nagrado** je prejela **Giada Guštin**, **2. nagrada** je šla **Danjelu Čuku**, **1. nagrada** pa je šla **Juliji Cante**. Komisija je posebej pohvalila tudi fotografije Mateje Martini, Nataše Vidonis in Ilarije Vecchiet.

Večer sta povezovala Ana Cossutta in Benjamin Kralj, ki sta napovedala naslednji večji večer, ki ga bo SKK organiziral, in sicer Slovenija party: potekal bo v petek, 3. septembra, od 19.30 naprej v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah v okviru študijskih dnevov Draga. Toplo vabljeni!

Tanja Knez

Nastopajoči (zgoraj) in nagrajenci (tu spodaj) na odru Finžgarjevega doma

Nagrajevanje literarnega natečaja SKK 2020 - making of

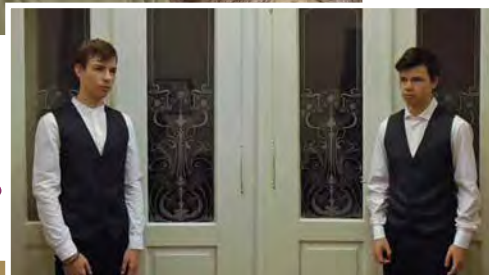
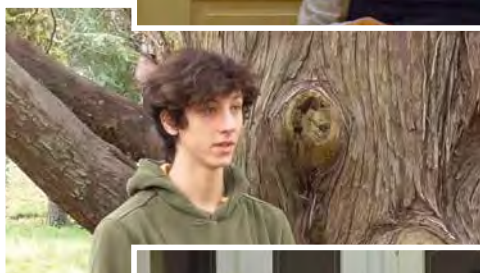
Pandemija covid-19 nas je našla nepripravljene in člani Slovenskega kulturnega kluba nismo bili izjema. Z veliko žalostjo smo ugotovili, da bo treba nagrajevanje zmagovalcev lanskega literarnega natečaja prestaviti na boljše čase. Potem pa smo se odločili, da se bomo prilagodili razmeram in tudi mi ustvarili digitalno nagrajevanje.

Ker smo se prvič lotili takega projekta, smo začeli kar s scenosledom, kot bi šlo za normalno nagrajevanje. Ker je bil literarni natečaj posvečen Francetu Prešernu ob 120-letnici njegovega rojstva, je Lučka Susič mojstrsko sestavila šaljiv recital, spleten iz odlomkov iz Prešernovih pesmi; sledila sta posnetek nagrajevanja in intervju z nagrajenci. Člani komisije Majda Artač, Jurij Paljk in Lučka Peterlin Susič so podali motivacije svojih izbir nagrajenih del. Tradicionalni odrski nastop je bilo treba prestaviti v video obliko. Pri tem sem sodeloval kot avtor videa, saj sem si med lockdownom nabral že nekaj izkušenj s podobnimi projekti. Vsi smo se strinjali, da je bil prvi korak snemanje nastopov.

Z velikim organizacijskim trudom – saj smo bili med snemanjem še vedno v rdeči in kasneje v oranžni coni – smo uspeli uresničiti kar lepo število zahtevnih vaj po spletu, pozneje pa na raznih lokacijah (tako na sedežu Slovenske prosvete kot v naravi) snemati vse nastope posameznikov ali parov.

Delo je nato prešlo name. Priznam, da je bilo zelo zamudno, saj sem moral v en posnetek združiti kakih sto video in zvočnih posnetkov. Po skoraj sedemnajstih urah montiranja (montaža takšnih projektov ponavadi vzame eno uro za vsako minuto končnega posnetka) sem le dosegel rezultat, nad katerim smo bili vsi navdušeni! Premierno predvajanje posnetka smo imeli na Dnevu mladinske ustvarjalnosti ob nagrajevanju letošnjega literarnega natečaja, ki je potekal v živo (ob spoštovanju vseh protikovidnih predpisov) v polno zasedeni dvorani Finžgarjevega doma.

Kljub velikemu trudu, ki ga zahteva organizacija in izvedba video predstave, menim, da bi morali izvesti še več podobnih zamisli, saj so tovrstne pobude za mlade zelo zanimive. Video lahko dobite in ga všečkate na YouTubeu pod naslovom »Nagrajevanje literarnega natečaja 2020 SKK«, pa tudi na našem Instagram profilu »slovenskikulturniklub« ali na naši Facebook strani »Slovenski Kulturni Klub«.

• Jernej Močnik

Mladi Slovenskega kulturnega kluba

vljudno vabijo na

SLOVENIJA PARTY 2021

na čast 30-letnice osamosvojitve in demokratizacije Slovenije

3. septembra 2021 ob 19.30 pod šotorom Drage v parku Finžgarjevega doma

Poletno kopanje v družbi ... REBRAČ

Pogovor z morskó biologinjo Alenko Goruppi

V marčevski številki Mladike smo članice časnikarskega kroška društev MOSP in SKK za skupinski intervju o ženskih v tradicionalno moških poklicih spoznale več zanimivih sogovornic. Ena izmed teh je tudi morská biologinja Alenka Goruppi. Zaposlena je na Državnem inštitutu za oceanografijo in eksperimentalno geofiziko OGS v Trstu. Ker je poletje in ker smo bili že spomladi v Tržaškem zalivu zopet pričá invaziji morskih organizmov, ki spominjajo na meduze, smo Alenko Goruppi zaprosili, da nam nekaj več pove o tem pojavu; Alenka se namreč znanstveno posveča prav proučevanju tega morskega organizma, ki se imenuje rebrača.

Kaj je rebrača? Ali je to posebna vrsta meduze?

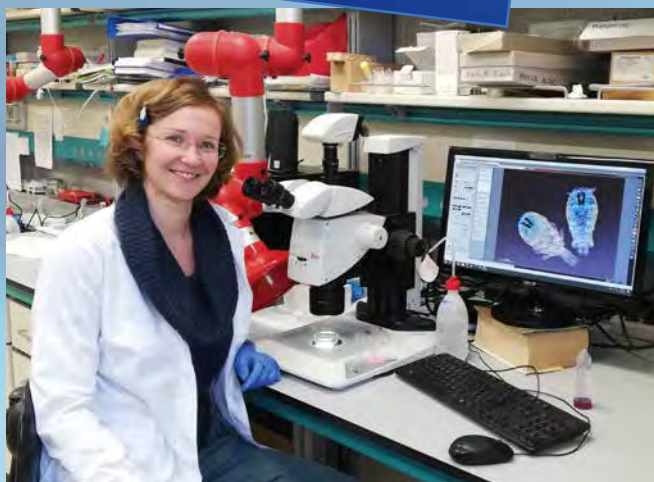
V zadnjih petih letih se s kolegi z raznih inštitutov z območja Jadrana bavimo s proučevanjem invazije rebrače (*Mnemiopsis leidyi*) v severnem Jadranu. To je tujerodna invazivna vrsta z ameriških obal Atlantskega oceana, ki je k nam najverjetneje dospela z balastnimi vodami velikih čezoceanik. Na videz so rebrače res podobne meduzam, vendar nimajo ožigalk. Četudi rebrače ne opečejo kopalcev tako kot meduze, so nevarne za morskí ekosistem.

Zakaj so nevarne?

Prehranjujejo se s planktonom ter z ribjimi jajčeci in ličinkami, zato predstavljajo veliko grožnjo predvsem pelaškím vrstám rib, ker jim odžirajo hrano in pojedó njihov zarod. V severnem Jadranu predstavlja rebrača hud problem za ribolov, še predvsem v lagunah Gradeža in Marana, kjer so ribiči morali opustiti določene načíne ribolova: mreže so bile

napolnjene izključno z rebračami in ko so jih ribiči želeli prenesti na čoln, so se te zaradi prekomerne teže lahko pretrgale, na koncu pa je ulov sestavljala predvsem želatinasta snov, podobna kompotu, v katerem so bile poredkoma kake kozice ali majhne ribice (»ribalta-vapori« v tržaškem narečju). Skratka, rebrače so velika grožnja ribístvu: v morjih, kjer se je rebrača nastanila, je pripomogla k upadu ulova modrih rib in tako povzročila veliko ekološko in gospodarsko škodo.

Vtis imamo, da jih je vsako poletje več. Ali drži – in zakaj jih je zadnja leta toliko?

V severnem Jadranu so se posamezne rebrače pojavile že leta 2005, ampak takrat njihova invazija ni bila uspešna. Od leta 2016 pa so tu množično prisotne vsako poletje,

namnožile pa so se po celotnem Jadranu. Burja in nizke zimske temperature jih na žalost ne ustavijo, saj so rebrače zelo prilagodljiva vrsta in jih zato lahko opazimo tudi v zimskem obdobju. K njihovi invazivnosti pripomore tudi njihov poseben način razmnoževanja: rebrača je dvospolnik (samec in samica v enem samem organizmu), se lahko sama oplodi in v zelo hitrem času proizvede ogromno število novih rebrač. V laboratorijih inštituta je v eni noči ena sama rebrača proizvedla več kot 12.000 jajc. Novi osebkí pa se lahko začnejo razmnoževati že pri 3 cm dolžine.

Ali nam bodo tudi to poletje delale družbo med plavanjem? Se jih je mogoče znebiti – in na kakšen način?

Rebrače je težko pregnati. Rebračo v njeni domovini plenijo razne ribe, meduze in druge vrste rebrač.

Tukaj v Jadranu pa verjetno »domači« rebračini plenilci niso zadosti učinkoviti pri omejevanju namnoževanja rebrač. V Črnem morju je rebrača še prisotna, ampak v manjši meri, saj se je v letih naselil njen sovražnik. To je druga tujerodna vrsta rebrače, *Beroe ovata*, ki je prav tako prispela z balastnimi vodami in ki se hrani z *Mnemiopsisom*. Stranskih učinkov vnašanja tujerodnih vrst v nova okolja ni nikoli mogoče predvidevati, zato se je takim ukrepom boljše izogibati.

Kaj pa lahko naredimo mi, navadni ljudje?

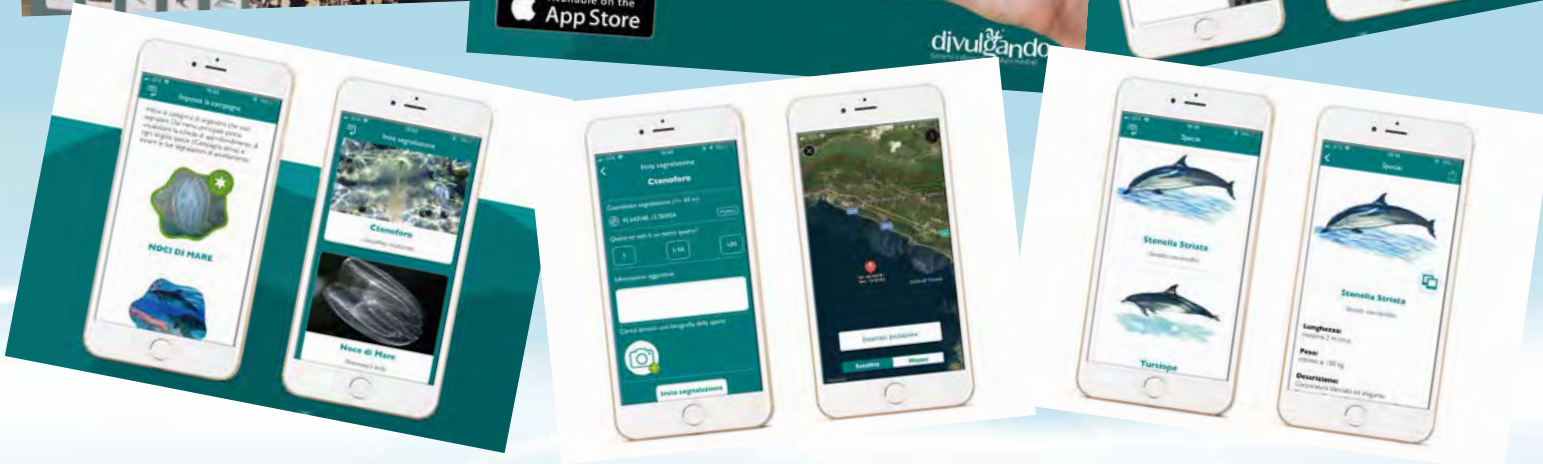
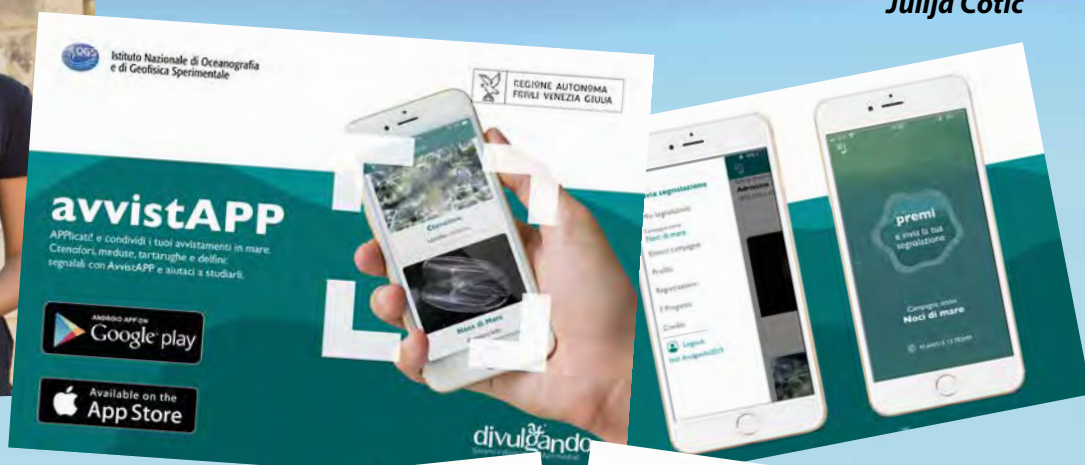
 Lahko naložite aplikacijo avvistAPP, ki smo jo razvili na našem Državnem inštitutu za oceanografijo in eksperimentalno geofiziko OGS v sodelovanju z deželno agencijo za okolje ARPA FVG ter društvom APS DelTa delfini

e tartarughe nel Golfo di Trieste (slednji proučuje prisotnost delfinov in želv v severnem Jadranu). To je brezplačna aplikacija namenjena občanom, s katero lahko prav vsako (mladi in manj mladi) pripomore k spremljanju prisotnosti ne samo rebrač, temveč tudi meduz, delfinov, želv in velikih leščurjev. Pomoč občanov pri proučevanju razširjenosti teh organizmov je ključna, saj lahko na tak način proučujemo večje območje. Uporaba aplikacije je enostavna in hitra: dovolj je, da občan fotografira organizem ter pošlje sliko preko avvistAPP-a. V primeru, da slike organizmu ni mogoče narediti (ker je bila npr.

žival opažena, medtem ko je občan plaval in ni imel na razpolago pametnega telefona), lahko pošljete sliko kraja, kjer ste žival opazili. Glede na opazovanja, ki jih pošljejo drugi opazovalci, lahko sklepamo, ali je opazovanje občana verodostojno ali ne. Vsako posamezno opazovanje raziskovalci preverimo in vključimo v naša raziskovanja. Naložite si aplikacijo na mobilni telefon, pošljite opazovanja in pomagajte nam znanstvenikom! Letos je dezela FJK podrpla projekt NOCE di MARE 2, preko katerega bomo še podrobneje analizirali negativni vpliv rebrače na ribolov v laguni Gradeža in Marana.

Julija Cotič

STRASTNA POPOTNIKA, DVOJČKA

Skoraj vsi radi potujemo. Večini izmed nas je bilo v času zaprtja težko ostati doma. Odkrivanje novih krajev, spoznavanje novih ljudi in kultur vedno prinese neprecenljive izkušnje.

Mladi ponavadi najprej obiščemo bližje kraje in glavne evropske prestolnice. Lepo se je spomniti, kam si se prvič peljal z letalom, kateri muzej ti je bil najbolj pri srcu in katere tipične hrane nisi mogel pojesti do konca. Najbolj razširjeni vzroki za potovanja so seveda šolski izleti, dopusti z družino, jezikovne počitnice, študij ali delo v tujini, izmenjave prek programa Erasmus+ ali obiskovanje sorodnikov. Glede na to, da je bilo pred pandemijo enostavno dostopnih veliko možnosti za potovanja, pa si mladi kmalu zaželimo tudi nekaj več. Mikajo nas kraji čez lužo, radi bi obiskali druge celine in spoznali popolnoma neznane kulture.

Kdaj bo to spet mogoče doživeti, sicer ne vemo, kljub temu pa bomo tudi v tej številki Rasti nadaljevali z zbiranjem idej in predlogov za potovanja, da lahko začnemo z načrtovanjem – ali vsaj s sanjarjenjem ...

Spet smo intervjuvali dva strastna popotnika, posebnost tokratnih sogovornikov pa je, da sta brata dvojčka, Matej in Tomaž Susič.

Matej je grafični oblikovalec naše Rasti oziroma revije in založbe Mladika, v prostem času je akvarelist in ilustrator, pa tudi popotnik. Tomaž je po poklicu profesor angleščine, poučuje na DIZ Jožef Stefan v Trstu. V prostem času je igravec, režiser Radijskega odra, za katerega tudi piše mladinske radijske nanizanke, pred pandemijo je tudi vodil mladinsko gledališko skupino s simpatičnim imenom *Skupina brez spomina*, ki je delovala v okviru društva MOSP.

Potovati sta začela še kot otroka, ko so si z družino vedno privoščili poletno potovanje, odkar sta odrasla pa si privoščita bolj "pustolovske" potepe (Matej je npr. pri osemnajstih prvič sam skočil na vlak in z Interrail listkom prepotoval Vzhodno Evropo do Gdanska na Poljskem in nazaj). Leta 2005 je odkril turistično agencijo *Viaggi Avventure nel Mondo* in postal njen vodič (glej okvirček). Fotografije iz svojih potovanj objavlja na svojem Facebook in Instagram računu (*Globetrottermatej*). Tomaž pa se je po opravljenem univerzitetnem študiju odpravil na delovno izkušnjo v ameriški naravni park Yellowstone, kjer je najprej delal v hotelu, leta 2001 pa tudi kot vodič. Tam se je navdušil za poklic turističnega operaterja, tako da je leta 2004 postal še poklicni turistični vodič in spremljevalec v FJK, kar občasno še opravlja.

Dvojčka popotnika sta tako odgovorila na vprašanja in delila svoje izkušnje:

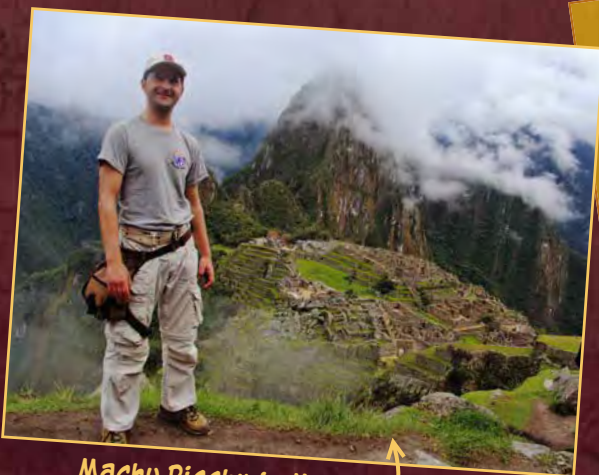
🌍 **Katere države sta že obiskala?**

🌍 **MATEJ:** Če se pomikamo po klasičnem zemljevidu: v Severni in Južni Ameriki sem obiskal del ZDA, Mehiko, Gvatemalo, Kubo, Peru, Bolivijo in Argentino. Obiskal sem tudi večino evropskih držav, od Portugalske do Rusije, od Grčije do Islandije, manjka pa mi jih še kar nekaj (npr. Irska, lep del Balkana, baltske države in Skandinavija). V Afriki sem obiskal le Maroko in Egipt; potem pa Turčijo, Ciper, Jordanijo in

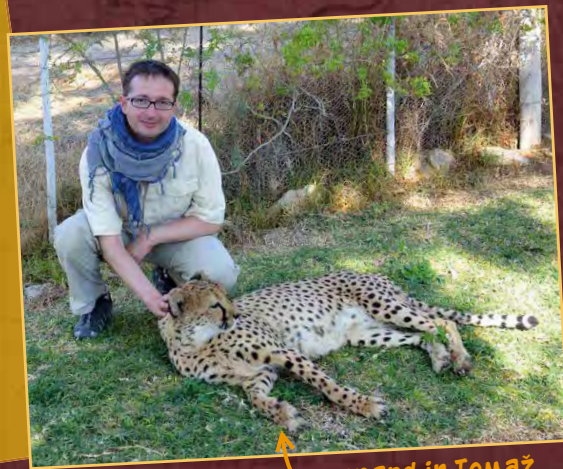
Oman na Bližnjem vzhodu; v Aziji pa Iran, Uzbekistan, Indijo, Nepal, Šrilanko, Maldive, Mjanmar, Tajsko, Kambodžo in Vietnam.

🌍 **TOMAŽ:** Obiskal sem večino držav Evropske unije (razen skandinavskih držav in Portugalske), nekatere večkrat. Izven Evrope sem obiskal Afriko (ves južni del in Egipt), Oceanijo (Avstralijo in Novo Zelandijo), Severno Ameriko (večino držav ZDA in del Kanade) in v Aziji zaenkrat samo Kambodžo.

Viaggi Avventure nel Mondo pripravlja bolj ali manj pustolovska potovanja po celem svetu. Svojim strankam ne ponuja udobnih počitnic, temveč se skuša s skromnimi ali poceni sredstvi vključiti v življenje obiskanega kraja, marsikateri ogled je improviziran ali slučajen. Za pripravo in potek potovanja ter končno poročilo z nasveti za bodoče skupine je zadolžen koordinator (ki je navadno bolj večšč ali izkušen potovalec), ki ga predhodno agencija izbere in mu za usluge krije večji del potnih stroškov.

Machu Picchu in Matej ↗

↘ gepard in Tomaž

🌍 **Katero je bilo najbolj nepozabno potovanje in zakaj?**

🌍 **MATEJ:** Težek odgovor, ker je imelo vsako potovanje kaj nepozabnega: barvitost narodnih parkov ZDA, slikovita puščava Bolivije, popolna drugačnost in tudi kaotičnost Indijcev ... Če res moram izbrati, bi na prva mesta postavil presenetljivi in očarljivi Iran (bogata je z zgodovino, arhitekturo mošej in palač, raznoliko naravo, pa tudi zaradi odprtosti in prijaznosti ljudi ...); zgodovinska mesta Nepala z zasneženimi himalajskimi vrhovi, ki jih obkrožajo, in nasmejanimi prebivalci; nenazadnje pa bogastvo kulturne dediščine in brezpogojna prijaznost prebivalcev vse Indokine, od Mjanmara do Vietnama.

🌍 **TOMAŽ:** Na prvo mesto bi gotovo postavil narodni park Yellowstone, v katerem sem po diplomi delal med poletno sezono. Z denarjem, ki sem ga tedaj zaslužil, sem si potem privoščil en mesec potovanja po vsem Divjem zahodu ZDA, od Vancouvra mimo Las Vegasa do Tijuane. V Yellowstonu, ki je eden najlepših in najbolj neverjetnih krajev na svetu, sem pustil del srca. Na drugo mesto bi postavil vso južno Afriko (JAR, Namibijo, Botswano, Swahili), ker sem že od malih nog občudoval afriške živali in sem komaj čakal, da bi jih videl na lastne oči. Nepozabno je bilo tudi potovanje po obeh otokih Nove Zelandije, ker sem si obisk tistih naravnih lepot zelo močno želel, predvsem po ogledu filmov Gospodarja prstanov. Mislim, da je jasno, da me najbolj privlačijo kraji, kjer je narava na prvem mestu.

🌍 **Katero potovanje bi svetovala nam, mladim? Kam naj se odpravimo, takoj ko bo to mogoče?**

🌍 **MATEJ:** Mnogo mojih potovanj je bolj podobnih pustolovščinam, te bi svetoval samo takim, ki so res pripravljeni tudi na manjše žrtve. Najprej se dobro naužite Evrope, ker se po njej lažje in hitreje premikaš; svetujem pa vam, da ste radovedni in drzni, da potujete sami oz. s prijateljem/ico, da izbirate kraje, ki so zunaj klasičnih turističnih krogov, da se ne omejite na znane evropske prestolnice (London je na primer krasna destinacija, toda ogled krajev, kot so Oxfordshire, Cotswolds ali Cornwall, je čisto drugačno doživetje!).

Takim, ki se odločijo za prvo večjo in daljšo »pustolovščino«, bi brez dvoma svetoval narodne parke na zahodu ZDA, predvsem če ljubijo naravo in zgodbe Divjega zahoda in domorodcev. Tudi zato, ker imajo ti kraji zelo dobro turistično ponudbo.

🌍 **TOMAŽ:** Čeprav sem na prva mesta postavil zelo oddaljene kraje, sem obenem prepričan, da je ogromno čudovitih krajev tudi blizu nas. Ko me obiščejo tuji prijatelji in jih peljem po naši deželi ali po Sloveniji, vedno pohvalijo, v kako lepem delu Zemlje živimo, ne da bi se tega zavedali. Če gremo le malo dlje, imamo na razpolago čudovite kraje, na primer toskanska renesančna mesta, avstrijske kulturne in naravne lepote, hrvaško obalo itd. Tudi v teh časih, ko je potovanje težje, imamo torej na razpolago ogromno čudovitih krajev, ki jih lahko bolje spoznamo. Mladim pa svetujem obisk 🗨️

evropskih velemest (London, Pariz, Barcelona, Berlin, München, Amsterdam ...), kjer se človek ne more prenastiti z vsemi ponudbami, ki jih imajo: kulturne in arhitektonske zanimivosti, muzeji in galerije, gledališča, hrana, koncerti, nočno življenje, lokalni prebivalci, in še in še bi lahko našteval. Mlademu človeku tak kraj razširi obzorja in ga porine v večkulturnost, ki odpira pogled na svet in življenje.

🌐 Spomin skupnih potovanj z bratom?

🌐 **MATEJ:** Nepozaben spomin je umirjeni sprehod ob zori med naravnimi kamnitimi mostovi v narodnem parku Arches, v spremstvu srne, zajcev in drugih živalic, ki se potem podnevi skrijejo pred ljudmi. Ali ko sva v šotoru prespala v znamenitem parku Monument Valley, ki ga upravljajo domorodci Navajo, da sva lahko uživala tako ob sončnem zatonu kot ob vzhodu. Še en spomin pa je iz prve noči v okolici Los Angelesa, ko naju je sredi noči zbudil klic na pomoč iz sosednje sobe. Zaradi najinega posega so prišli policija, rešilec in gasilci: šlo je za debelo gospo, ki jo je mož porinil v kopalnico in jo pustil na tleh, da je krvavela. Zdelo se je, da sva v seriji CSI! Naslednje jutro so iz sosednjih sob motela zmajevali z glavo in nama rekli: »To je L.A., dobrodošli v ZDA ...«

🌐 **TOMAŽ:** Z bratom sva v preteklosti veliko potovala skupaj, saj je naša družina rada odkrivala nove kraje. Zelo živo se še spomnim prvega potovanja v ZDA na vzhodno obalo (New York, Washington, Philadelphia) in prvega potovanja v Veliko Britanijo (z avtom smo prevozili britanski otok od Doverja do Invernessa in nazaj po drugi strani do Londona). Kasneje, ko sva odrasla, sva večkrat potovala skupaj tudi v skupini prijateljev. Enkrat pa sva potovala tudi sama, poleti 2004 sva odletela v Denver, najela avto in si dodobra ogledala Colorado, Utah, Arizono in New Mexico (edine 4 države v ZDA, katerih meje se stikajo na skupni točki). Od tega potovanja hraniva veliko lepih spominov, kot na primer srečanje z italijanskimi prebivalci v Koloradu, ki živijo le dve ulici daleč od slovenskih izseljencev in se z njimi srečujejo, obiskujejo skupno cerkev (s tipičnimi slovenskimi svetniškimi kipi) in se med seboj tudi poročajo. Z bratom imava zelo podobne ritme, zahteve in želje, zato sva dobra sopotnika, a žal imava zaradi različnih služb tudi različna počitniška obdobja in je težko organizirati skupna potovanja.

Laura Drašček